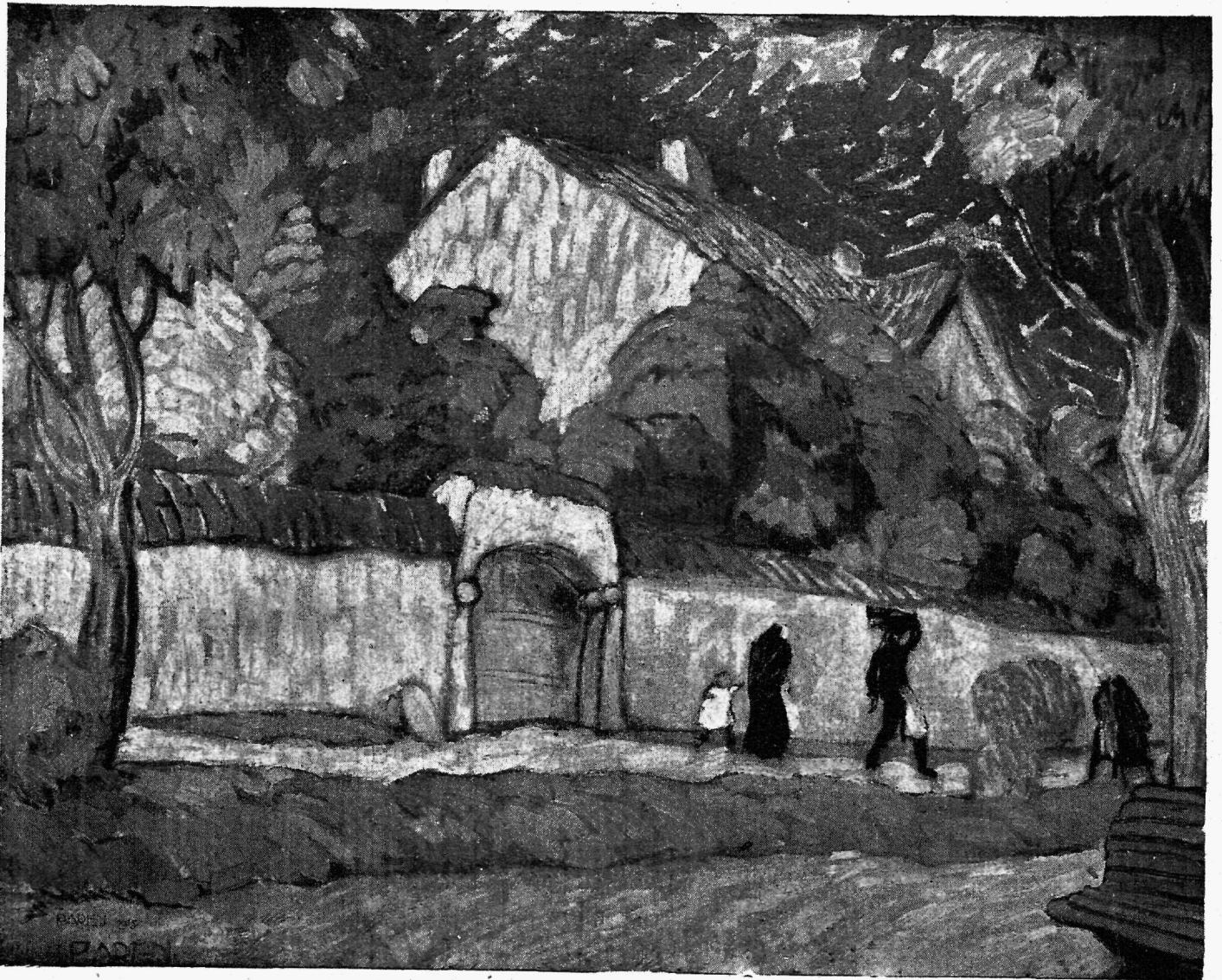

ODAMEES

Nr. 1 (5) JAANUAR 1923

II AASTAKÄIK

KINOTEATER

Esimese järgu
eeskavad ja
kõige parem
muusika

Esimese järgu
eeskavad ja
kõige parem
muusika

TARTUS, Kүүtri tän. nr. 1

Telefon nr. 91

„ODAMEES“ NR. 1 (5) SISU

Narva vanemad kirikud. Vene pääkirik. Jaani kirik (7 pildiga). G. Matto.

Eesti Ingerist (pildiga). Julius Mägiste.

Ristimine tulega. Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast (5 järg).

Andres Dido (pildiga).

Okkupatsioon Ruhrimaal (4 pildiga).

Ameerika naistest (2 pildiga). V. Krõmov.

Jazz-Band (2 pildiga). ADN.

Kahvatu neid. Aleksis Kivi muinasjutt (A. Kivi pildiga). Soome keelest tõlkind A. Anni.

Elagu lõbu. Päätükk Victor Hugo suurest romaanist „Jumalaema kirik Pariisis“. Prantsuse keelest tõlkind Joh. Semper.

Kirjandus. Arthur Adsoni Käsikivi –s. V. Grünthali „Eesti kirjanduslugu koolidele“ ADN.

Tehnika imedest. Hiigla õhuomnibus. Üheroopalise raudtee projekt. Suurlinn aastal 2000. Raudne ämblik (5 pildiga).

Kino ülevaade. Sensatsioon filmis (3 pildiga).

Hnmoor. Heinrich Zille, 4 joonistust.

Pääle selle pildid: „Kuldkollane sügis“ Peet Areni õlimaali järele. Jüri Rumm. Tallinna linna uus autoprits. Jäälohkuja „Suur-Tõll“. Tartu sadama raudtee. President Narutovicz marshal Pilsudskiga kõneluses. Sándor Petõfi. Ado Reinvald. August Weizenberg. Õp. A. Laur, Aksel Kallas. Juhan Kurrik. Prof. Vladimír Tshish. Prof. Adalbert baron Stromberg. Pr. Altleis-Heisler. „Leek“ Vanemuises. Tantsijanna Helmi Kangus-Miserlis. Eesti käsitöö rahvusvahelisel näitusel j. m.

J. GERRETZ & K^o

TALLINNA, VANA-POSTITÄN. Nr. 8

Parem ja suurem

RÄTSEPAÄRI TÖÖTUBA

kus valmistatakse akadeemiku juhatusel, kes enne kauemat aega Moskvas oma äri on juhatand, maitserikkalt inglise kui ka kodumaa paremate vabrikute riidest meesterahva ülikondi

Töö korralik ja puhas **Hinnad mõõdukad**

Laos on pääle riide ka parema saapavabriku „Unioni“ (end. „Skorohod“) saapad müügil

Kaubamaja Esto-Muusika

Kõnetraat 10-24 TALLINNA Lai tän. 34

Suurem muusika-äri Eestis

Noodid

ja nende kirjastus

Tiivklaverid, pianiinod,
parematest väljamaa
vabrikutest

Muusikariistad

ja nende osad

Ainuesitused Eestis:

C. BECHSTEIN, Berliinis, tiivklaverid ja pianiinod. JUL. HEINR. ZIMMERMANN, Leipzigiis, muusikariistad. — ÜHENDUD LAVATEOSTE KIRJASTAJAD (Drei Masken-Verlag), Berliinis, näitelava kirjandus: ooper, operetid j. n. e.

Müük suurel ja väiksel arvil. — Koolidele ja seltsidele hinnaa'andus

Georg Graf'i

laialt tuntud Raamatupidamise
kursused — kirjateel

Põhjalik prakt. õpet. liht-, itaalia
ja ameerika süst. raamatupid., kaub.
rehkend. ning kaub. kirjavihete osas.

Õpemuus on kolmeaastase
kogemuse järele näida-
nud, et ta kõigile aru-
saadav on ja raamatu-
pidamise oskuse annab,

mis tunnistavad sajad tänukirjad
ja rahulolemise avaldused õpilaste
koegade kui ka üksikute õpilaste
poolt.

Õpekava tingimised saadetakse
15 mk. postmargi vastu esimesel
nõudmisel välja

Kursuste adr.: G. Graf,
Tartus, postk. Nr. 56
Suusõnalised 3 kuu kur-
sused Poe tän 9 k. 8

Puunõu ja mööbli kauplus

Peetri plats 5 / Tallinna

August Uelt

Palun vaatama tulla!

Puusärgi kauplus

Peetri plats nr. 5
Tallinnas

M. Truu

„Odamehe“ tellimishind

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrit) — 380 mrk.

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 290 „

$\frac{1}{2}$ aastas (6 nrit) — 205 mrk.

$\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja raamatukauplused

Tellida võib igast numbrist alates ~ Üksiku numbr hind 40 mrk.

„Odamehe“ tellimis-aadressid:

Tallinna — Viru t. 4, Kino „Passage“ kõrval

Tartu — Promenaad 7a, postkast 51, tel. 67

Kompveki-vabrik

R. Brandman

Tallinna

V. Tartu mnt. Nr. 4
Kõnetraat Nr. 15-94

MAX JOHANNSON

Rätsepp-
meister

Peterburist

Äri asutatud
1897 A.

Wõtan tellimisi vastu, väljavolik parema-
test Inglise riietest. Töö alati kõrges
häädukes, kõige uuemate mudelite järele.

Väljamaal oma alal akadeemia lõpetanud ja sääli
juureloikajana tegev olnud. Peterburis laialt
tuntud, kaua aastaid omas äris töötanud.

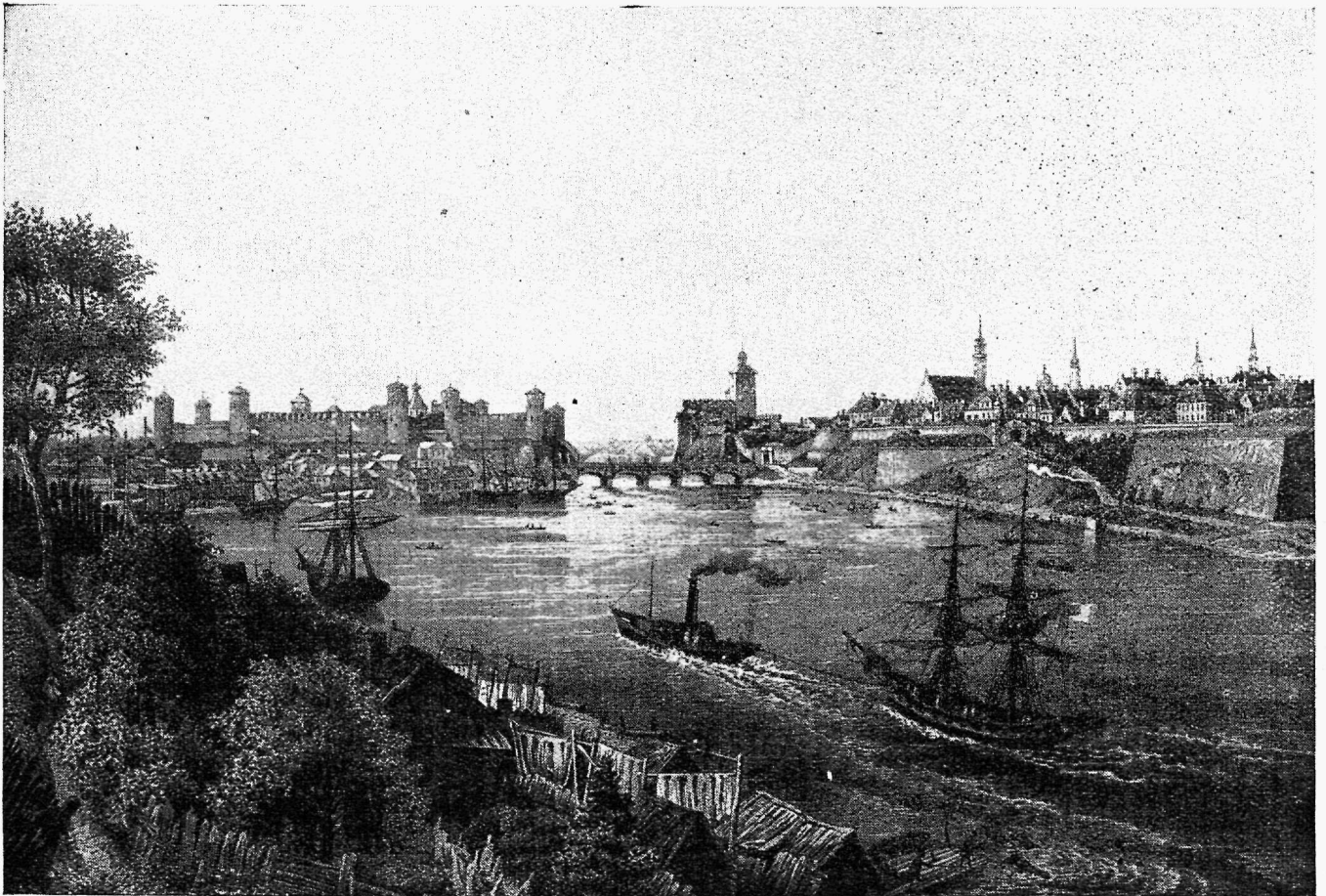
TALLINNA, LÜHIKEJALG 6

ODAMEES

NARVA VANEMAD KIRIKUD

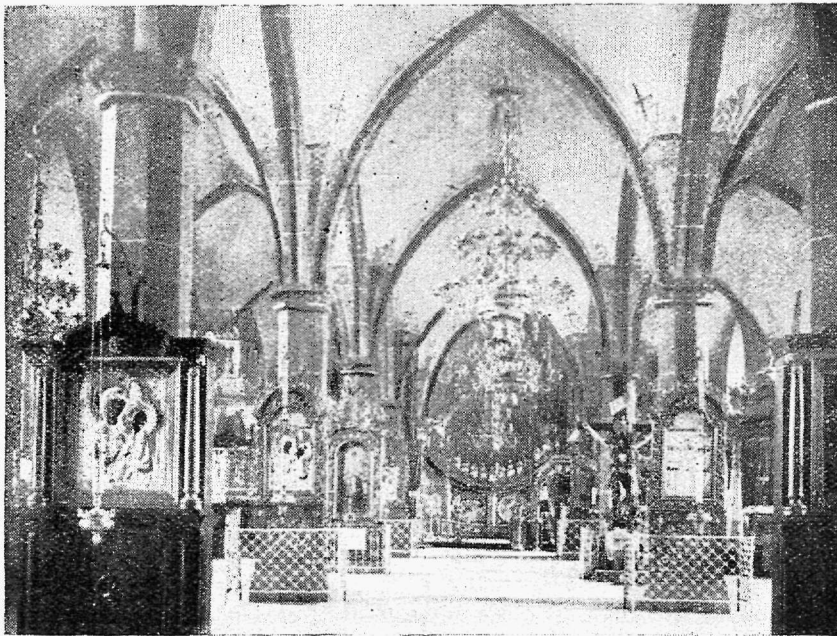
Liginedes mõnele vanale linnale võime juba kaugelt eemalt umbkaudu selguselle jõuda, kuhu ajajärku see linn kuulub. Mõõdupuuks ja määrajaks on siin linna kaugele eemale paistvad kirikud ja tornid, mis seda paremini kätte paistavad, et vanad linnad harilikult ikka kõrgetele kinkudelle ehitatud. Tornid ühes majade gruppidega annavad eemalt vaadatuna linna silueti, mis igale ajajärgule ja stiilile isesugune ning karakterlik. See linna väljalõige õhufoonil, mida kaugusest näeme, on tema karakteriseerimiseks sageli palju ustavam, kui üksikud tänava- ja turuvaated linna sees. Missugused oletused võime teha Narva kohta kui temale liginedes esimesed tornid paistma on hakand? Kohe eralduvad kaks torni teistest ja näivad võimsamini taeva poole tõusvat: ordulossi Hermannii ja Jaani kiriku

torn. Esimese aukartuselle sundiv monumentaalne kuju manab tahtmata meie teadvuses esile ettekujutuse endistest kangelastest, läbielatud valjudest aegadest, sõdadest — ja meie ootamegi juba muistist kindlust. Teise sirge torn, mille ülemine puosa („kedervars“) oma ootamata vormidega püüab üllatada, näitab ajajärku mil sarnaseid vorme otsiti, s. o. barokkstiili harrastavasse XVII aastasajasse. Linna jõudes näeme, et tornid meid petnud pole. Meie seisame muistse kindluse ees, mille müürid osalt veel praegugi püsivad, südalinna majade portaalid dateerivad aga XVII aastasaja keskpaika. On nüüd tornid ja kirikud oma ümberolevate majadega sarnases kokkukõlas, siis pakub vast huvi nende üle üht ja teist ligemat teada. Tutvuneme siis Narva vanemate kirikutega üksikalisemalt.

Narva u. 1860 a.

W. S. Stavenhageni joonistus.

Vene pääkirik seespoolt

Vene pääkirik

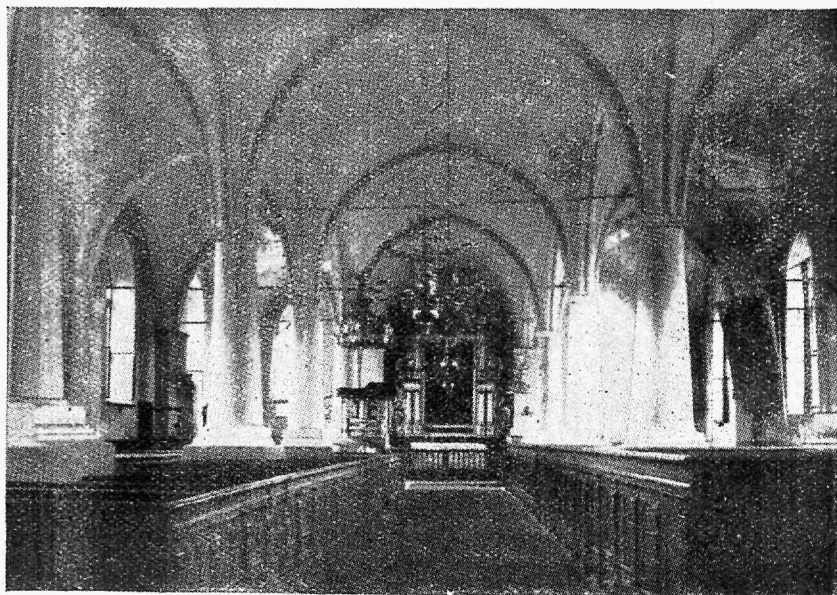
Kirik asub Suures tänavas ja on Narva kirikutest kõige vanem. Väljastpoolt pääliskaudselt kirikut vaadeldes jääb segane mulje. Hakkame aga siiski romaanistilset ehitust eeldama. Kuid tutvunedes kirikuga seestpoolt tunneme Gooti ehitusviisi vaatamata kõigest tema venemaitsest kaunistamisest ja kirjamisest. Seestpoolt näeme võlvehitust, mis kümnel kaheksakandilisel sambal tugib. Põhjalikumalt kirikut tundmaõppides võime niihästi välise- kui ka seesmise ehituse järgi ütelda, et ta aja kestes ümberehitusi on läbielanud ja peremehi vahetanud. Kirik on 26 sülda pikk, 7 sülda 2 arsinat lai, ta kõrgus põrandalt võlvi palistuseni 5 sülda. Solium on muust põrandast 2 astet kõrgemal. Ta pikkus 3 sülda. Altari laius $3\frac{1}{2}$ sülda, sügavus 3 sülda. Ehitatud on kirik kohalisest paekivist ja õige soliidilt: seinte paksus võlvides on $\frac{3}{4}$ arsinat, maapinna ligidal aga on seinad sülla paksused, väljaarvatud altari osa, mis hilisem juureehitus Peeter I aegne ja mille seinad $\frac{3}{4}$ sülda paksud. Seinte vastupidavust suurendades toetavad neid väljastpoolt 8 paekivist tugimüüri (põhjapoolsel seinal 3 ja lõunapoolsel 5). Kiriku torn on 24 sülda kõrge ja oma ülemises puuosas uuem ehitus, sest alles 1843 on ta valmis saanud. Kiriku katus on raudplekist ja rohelisteks värvitud.

Kiriku elukäik on väga sündmusterikas. Ta ehitamise aeg pole teada. Arvatavasti on ta aga juba daanlaste valitsuse ajal (1223—1347) ehitatud, sest kiriku põranda all olevad hauakivid näitavad a. 1314. Aastal 1345 käib Daaani kuningas Valdemar III Liivimaal, asutab siin kirikuid ja korraldab muu hulgas ka Narva koguduse asju. Narva kogudusel on — nagu kuuleme — omal väike sissetulek, kulu ja tüli teevad aga venelased, kes mitu korda kirikut on röövind ja põletanud. Oma kirjas Narva kogudusele määrab kuningas järgmist kindlaks: õpetajal, kaplanil

ja kooliõpetajatel on õigus süüa saada kuberneril lauas, igal aastal peab kuberner andma igale ühele neist uue kuue hääst riidest ja iga kahe aasta takka kirikuriided. Pääle selle saavad nad veel ka muu ametitalituseks vajalise varustuse, nagu heinad ja kaerad kahe hobuse pidamiseks, et võimalik oleks kaugemal elavaid koguduse liikmeid vaatamas käia. Vähendada kuninga poolt määratud palkasid ei olnud kellelgi luba. Kuigi siin otsekohe sed andmed puuduvad selle kiriku asendi kohta, mille vastu kuningas nii armuline oli, on siiski tõenäoline, et jutt on praegusest vene pääkirikust. Kaudse kuid tõenäolise teate kiriku olemasolu kohta leiame hiljemini F. Nyenstädti Liivimaa kroonikas, kes aastal 1604 kirjutab, et tema vanaema vend Arndt Volckenhaar, kes aastal 1502 Pihkva lahingus (lahing Liivi ordu ja venelaste vahel) langes, Narva kiriku altari taha olevat maetud, kus veel praegu (a. 1604) hauakivi ta nimega näha. Sellest selgub siis, et a. 1502 oli kirik juba samal kohal, kus 1604-algi aastal. Kõiki neid teateid

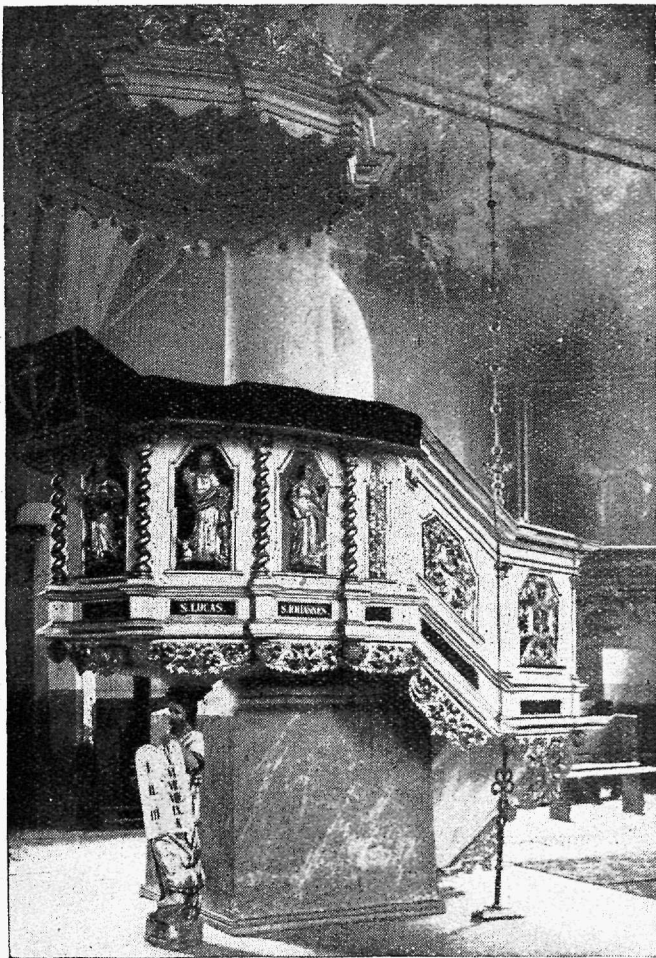
arvesse võttes tuleme oletuselle, et kirik hiljemalt XIV aastasajal juba ehitatud.

Kuidas ta alguses ehitatud ja kes ta ehitas, selle üle puuduvad teated. Nähtavasti on ta varemalt kloostri kirikuks olnud. Teda poolringis ümbritsev madal majaderida ei ole vist muud midagi kui endised mungakambrikesed. Nii on siis ka Suures tänavas kiriku ees olevad väikesed poed endistesse mungakambrikestesse tehtud. Rahvasuu teab aga tõendada, et ka praeguse Petrogradi võõrastemaja kohal muiste klooster olewat olnud. (Võõrastemaja on üle tänava kiriku vastu ja 1684 a. linna plaani järele oli siin Rootsi superintendantuuri jäänused.) Igatahes on kirik ja koht, kus praegu Petrogradi võõrastemaja asub, muiste ühenduses olnud, sest kui võõrastemaja peremehel a. 1825 oli tarvis keldrit kaevata, siis avanes maalune õõnestee, mis võõrastemaja alt kiriku alla viis. Väljakaevamist ei viidud lõpule, kõik suluti ja ainult maja vundamenti,

Jaani kirik seespoolt

Laes on näha kohad kust vesi läbijooksnud

Jaani kiriku kantsel

väljaspoole, otse maaaluse käigu alguse kohale paigutati väike neljanurgeline kivi. Kivi juba selajal paistis vähe silma, praegu on ta seinaga täiesti ühte suland.

1347—1558 valitseb Narva üle Liivi ordu. Selajal pühitseb võidukäiku reformatsioon (XVI aastasaja esimesel poolel). Inimesed saavad luteruse-usulisteks ja nii muutub ka Narva katoliku-usu kirik luteruse-usu kirikuks. Kuidas see üleminek aga sündis Narvas, selle üle puuduvad üksikasjad.

1558 okupeerivad linna venelased. Linna kättesaamise tegi neile kergeks tulikahju, mis piiramise ajal lahti puhkes ja pea terve linna hävitas. Tulikahju tekkimise üle on teated mitmesugused. Liivi kroonikud (Nyenstädt ja Russov) teatavad, et tuli olevat lahtipuhkend juukselõikaja Cordt Volcken'i (Cord Ulken) majas, Vene kroonikud aga näevad tule lahtipuhkemises imet. Nii kujutab, näituseks, Pihkva kroonik tulekahju tekkimist järgmiselt: eestlane (soomlane) keetis õlut ja viskas püha imetegija Nikolai kuju paja alla. Sellest tõusis tulekahju, mis terve linna hävitas, kuju ise aga jäi terveks ja leiti hiljemini tuha alt üles. (Alalejäänd kuju hoitakse veel praegu Vene pääkirikus ja on suures aus.)

Kirik aga on selles suures põlemises nähtavasti vähe kannatand, sest mõni aeg hiljem, kui temast jälle kuuleme, ei kõnelda säääl midagi sellest, et ta korratumas seisukorras oleks. Narva jäi venelaste kätte 23-eks aastaks (kunni 1581). Narva võtmise järele olevat luteruse-usu pääkirik otsekohe veneusulistele

antud ja veneusu kommete täitmiseks pühitsetud. Seda tahavad tõendada Vene autorid, iseäranis rõhutab seda N. Vertagradski oma 1908 väljaantud Narva vene pääkiriku kirjelduses. Tõendused, mis selleks Karamsinist ja Vene kroonikatest ette tuuakse ei ole aga küllalt kaaluvad, nad ei tõenda õieti midagi. Kui me selle juures veel arvesse võtame tsaari Johann IV vahekorra Narva elanikkudega ja kuuleme, et tsaar ainult hääga narvalasi oma poole püüdis meelitada ja kõigest hoidus, mis inimeste meeli oleks ärritand, siis peame otse vastupidiselle otsuselle tulema: Narva pääkirik jäi Vene okkupatsiooni ajal luterlastele.

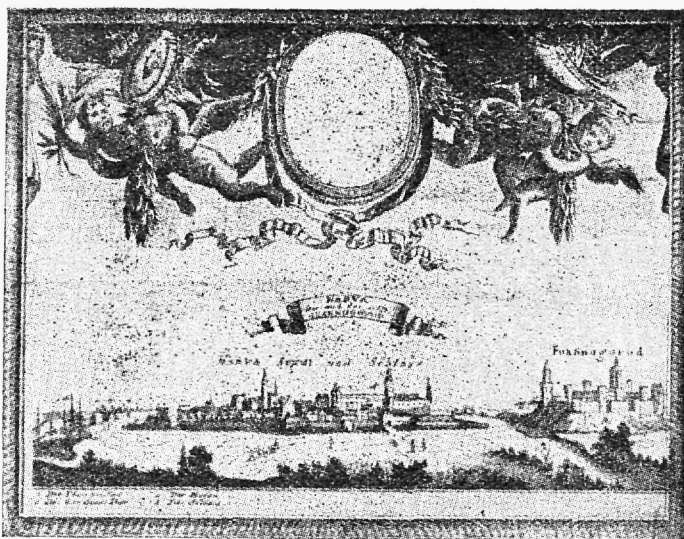
Lahingud Narva all ei teind kirikulle nähtavasti suuremat viga. Nii, näituseks, lahing a. 1581, mil linn Rootsi sõjapääliku Pontus de la Gardie poolt venelastelt uuesti ära võeti, samuti ka Narva piiramine venelaste poolt a. 1590.

Suur tulekahju aga a. 1659 hävitab kiriku katuse ja torni. Ta seisab kaua parandamata ja alles a. 1664 saab ta uuesti katuse alla ning Georg Teufeln Nürnbergist uuendab ka ta torni. A. 1666 laseb nõunik Levin Nummens kirikusse tornikella üles sääda. See püsib säääl kunni 1865 (ta seisis säääl, kus kirikutes harilikult orel on), siis läks ta müügile. Praegu hoitakse ta Narva Peetri museumis alal. Kunni 1704 jääb Narva rootslaste kätte. Siis võtavad lõpuks venelased Peeter I juhatusel Narva tormiga ära. Selajal on Narvas, nagu kuuleme, kaks Luteruse-usu kirikut: 1) Saksa kirik n. n. Jerusalema Johannese kirik (kõne all olev) ja 2) Rootsi kirik (praegune saksa Jaani kirik). Peeter võtab mõlemad kirikud nende sennistelt omanikkudelt ära. Rootsi kirik nimetatakse Aleksander-Nevski kirikuks ümber ja peetakse siin veneusu jumalateenistusi, saksa kirik jääb aga tühjaks kunni 1708. Siis aastal 1708, 29-al juunil pühitsetakse ta veneusu kirikuks ja ta saab nimeks „Õnnistegija muutmise kirik“ (Spasso-Preobraschenija ssobor). 6 aug. (Õ. muutmise päev) oli aastapäev, mil 1704 bastiooni Viktooria juures Narva kindluse müürisse auk löödi ja nii linna saatus venelaste kasuks otsustati. Selle päeva mälestuseks pühitsetigi kirik. 1708 pääle on kirik sennini veneusu kirikuks jäänd ja kannab veel praegu sel päeval saadud nime.

Kirikute äravõtmise kohta Peeter I poolt on järgmine legend. Rootslased ja sakslased olevat tsaari oma eesõiguste ja varanduse pärast palumas käänd. Et nad aga kirikuid tagasi pole märgand paluda, sellepärast ütelnud keiser neile: eesõigused ja varandused andvat ta tagasi, aga et nad Jumala unustand, võtvat ta neilt kirikud ära.

1781 öösöl 13 ja 14 juuni vahel löi pikne Õ. m. kiriku torni ja põletas ta ära. Tema mahalangemise läbi said ligidalolevad majad raskesti kannatada. Uut torni ehitati 60 a. kestes. Alles 1842 sai ta valmis, ehitatud pääasjalikult kaupmees Lavretsovi kulul. Allegooriline basrelief, mis praegu pääsissekäigu kohal, on ka sest ajast ja kunstnik Nikita Orhhovi töö. Katus kaeti raudplekiga (endise kivise asemel) ja altaripoolselle katuselle ehitati puust kuppel.

1873 pandi kirikulle laudpõrand ja kui seejuures põrandas olevad hauatahvlid üles võeti, siis leiti nende alt hästi hoidund surnukirstud, mis avatult tühjadena osutusid. See on sellega seletada, et varsi pärast Narva võtmist oli Peeter käskind luukered mõlema (Rootsi ja Saksa) kiriku alt välja kaevata ja Narva agulisse (Liivakülasse) maha matta.

Narva üldine vaade

XVII aastasajast pärit oleva gravüüri järel

Eesti-Vene sõja elas kirik võrdlemisi õnnelikult üle. Ainult paar pommi riivasid ta katusepäälset kupplit ja torni.

Kirikus on vaatamiseväärt suur kivist rist, mis tornijalalt sisseminnes otsekohe paremat kätt akna juures seisab. Aastat 30-40 tagasi oli ta kiriku välise seina ääres tornialusest pääsissekäigust kirikusse minnes pahemat kätt, sääl kust praegu uks torni läheb. Ristil on basreliefina ristilöödud Kristus. Neljal risti otsal on nelja evangelisti sümbolkujud: kotkas, lõvi, härg ja inime. Ristil on ka vanas Saksa sõlmkirjas päälkiri, kust näha, et ta Paul Vrede hauakiviks olnud. Rahvasuu aga kõneleb, et see rist olevat oma endisel kohal kohta näitand, kuhu eksind jesuiitide ordu mungad seina müüritud. On ka veel arvamane, et kohalt, kus rist varemalt seisis, võib laskuda õõnesteele, mis Petrogradi võdrastemaja alla suubub ja mille üle juba ülemal kõneldud.

Huvitav ja maitserikas on vana puust kantsel, mis püsind ajast, mil kirik veel luteruse-usuliste palvekoda oli. Teda kaunistavad Moosese, Önnistegija ja nelja evangelisti kujud. Ka kantsli katus (baldachino) on kunstimaitseline nikerdustöö. Varemalt oli kantslihoidejaks veel Petrus Amienuse kuju, mitropoliit Isidori käsul kõrvaldati aga see aastal 1875, sest veneusulised lihtnimesed olevat teda oma pühaseks pidama hakand, ja jsegi suuremal määral austand kui oma õigeid pühasid.

Kinkind on kantsli kirikulle Narva linna komandant Scheiding XVII aastasaja esimesel poolel. Vaatamiseväärt on ka suur puust crucifix, pärit ajast kui kirik veel veneusulistele ei kuulund. Kujul on vapp, nii et edespidi vast selle abil korda läheb tema iga kindlaks määrata. Crucifix on uuesti ülemaalitud, kuid maitseta.

Veneusulised hindavad usulistel motiividel muidugi vist kõige rohkem püha imetigija Nikolai pilti, mis 1558 a. suurest tulekahjust pääsnud ja mis praegu kirikus alal hoitakse.

Kirikus on pääle selle veel terve rida pühasid ja kirikuriistu, mis pärit XVII ja XVIII aastasajast, üks kirikukell on isegi XVI aastasajast (1518). Vanadest hauakirjadest on pääsissekäigu ukse juures veel mõned näha, teised aga jäid laudpõranda alla, mis 1873 tehti.

Alal on püsind ka kiriku vana värav (Suures tän.), mille kohal kuuest loomulikust päälust ja sääreluudest (hiljuti kõik ülevärvitud) kokkusäätud kuhelik, kuheliku otsas liivakell — tuttav keskaja *memento mori*.

Jaani kirik

Teine vanematest ja silmapaistvamatest kirikutest Narvas on saksa koguduse päralt olev Jaani kirik (Rahu tänavas). Ehitatud on ta rootslaste poolt ajal, mil siin renessaans valitses. Torn aga näitab, nagu kirjutuse algul öeldud, hilisemat aega ja vastab samale maitsele, milles Narva vanalinna fassaadid ja portaalidki loodud. Kirik on üle 27 sülla pikk, üle 11 sülla lai ja ligi 5 sülda kõrge ehitus. Völvistikku kannab 8 sammast. Torni kõrgus maast kunni risti otsani on 207 jalga, ja kuna kirik ise ka kõrgele kohale ehitatud, siis paistab ta torn Narvas kõige kõrgem.

Mil aastal kirik ehitatud, pole täpselt teada. Niipalju on aga mõnede arvamise järele kindel, et ta juba aastal 1634 olemas oli, sest Adam Olearius, kes Holsteini hertsogi Friedrichi saatkonna sekretäärina a. 1634 läbi Narva Moskvasse reisis, tõendab oma reisikirjelduses, et Narvas kaks kirikut olevat: üks sakslastelle ja teine rootslastelle (Reisikirjelduse teine raam. X päätükk). Teiste arvates on ta aga ehitatud aastatel 1636—1648. Ehitatud olevat ta ärakasutades toleaege bürgermeistri Hermann Thor Mölen'i eramaja müürisid. Alguses oli ta Rootsi doomkirikuks.

Portaal Narvas

5 juunil 1659 hävitab suur tulekahju terve linna. Ka mõlemad kirikud -- Rootsi ja Saksa -- langevad tuleroaks ja veel aastal 1661 kuuleme, et nad katuseta on. Narva langemise järele (9 aug. 1704) võtab tsaar Peeter I ka Rootsi kiriku üle. Oösel 13 ja 14 aug. vahel pühitsetakse sennine Rootsi kirik veneusulistele jumalakojaks ja 14 aug. vara hommikul kutsuvad kiriku suur kell juba veneusulisi palvele, kirik on ise aga Alaksander-Nevskile pühendatud. Rootsi keelne jumalateenistus jääb sest ajast algades vist üsna ära, sest kogudus oli laiali pillatud, paljud hoopis ära Rootsi sõitnud. Saksakeelsed jumalateenistused aga kestavad edesi, isegi pärast seda kui suurem osa sakslasi 1608 Vologdasse, Ustjuugi ja Kaasani vangi oli viidud ja linna ainult 300 luteruse-usulist (sakslast, soomlast, eestlast) jääb. Jumalateenistusi peetakse 23 aastast raekojas (1704–1727) ja 7 aastat (1727–1734) börsisaalis. Venemaale saadetutest lubatakse a. 1714 mõnele tagasi tulla, 1718 tohivad seda kõik teha.

1733 antakse senati ukaasiga endine Rootsi doomkirik Saksa kogudusele ja sest ajast ongi ta oma praeguse omaniku käes. Kirik oli küll kätte antud, kuid jumalateenistusteks polnud ta praegusel kujul sünnis: põrand oli auklik, võlvid rikutud, katus ja sarikad mädanenud, ka seinad olid niiskuse all kannatand. Kirik nõudis kohendamist. Algus tehti põrandaga. Põrandas olevad hauatahvlid, millest mõned kõrgemal, mõned sügavamal seisid, seati ühetasaseks, sellejuures võisid aga mõned võõrale kohale sattuda. Põranda all mõlemalpool altari olid võlvialused. Trepiastmed aga, mis sinna viisid, olid kõdunenud, ka need parandati ära. Altar ise oli otse seina küljes, ta tõsteti eemale. Kantsel oli nii rikutud, et ta täiesti uus tuli teha. Tornülemine osa oli iseäranis pommide läbi kannatada saand ja nõudis ka ümberehitust. Kellasid oli kirikul üldse 9, neist 3 kiriku kivist tornis ja 6 kõrvaltornis. Neid kõiki nõudis aga Vene kirik oma. Et nende mahavõtmine kallis maksma oleks tulnud, siis palus Saksa kogudus vähemalt need, mis olid kõrges kivist tornis, temale jätta. Selle päle saadigi mõne aja pärast vastuseks keiserlik resolutsioon, millega kivist tornis olevatest kelladest kaks suuremat Saksa kogudusele kingiti ja sinna võisid jääda, teised 7 anti Vene kogudusele üle. Selle asemelle saadi magistraadi loal börsemaja tornist (maja raatuse ees, praegu ilma tornita) kaks kella, mis kõrvaltorni asetati.

Nii oli siis renoveeritud kirikul üldse 4 kella. Kiriku parandustöödega, mis üle 3000 rubla maksma läksid, saadi 1734 a. sügiseks valmis ja miiklipäeval pühitseti ta jumalateenistusteks.

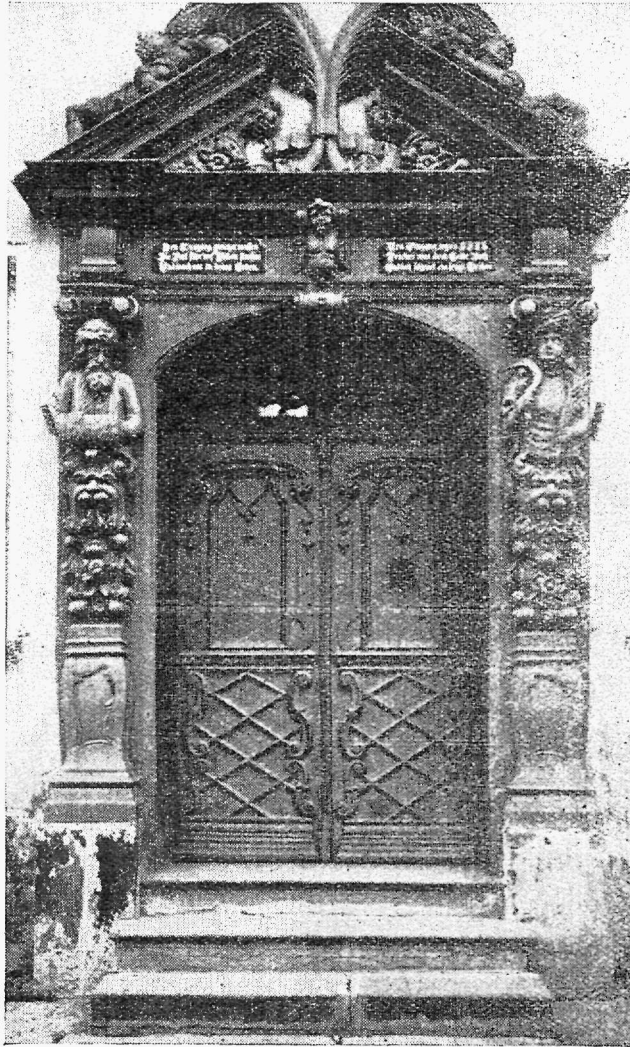
23 aprillil 1747 pääsis Pagari tänavas tuli lahti. Tuli hävitas üheksa suurt maja, Jaani kiriku katuse, torni, sulatas kellad. Uued, praegugi tarvitusel olevad kellad saab kirik a. 1753. Neid on kaks, nad on tellitud Lüübekist ja kaaluvad kokku 211 puuda 31 naela. Uue oreli saab kirik a. 1766. Ka see on Saksamaalt tellitud, nimelt orelimeistrilt Contius'elt Hallest ja läheb maksma 2328 rubl. 11 kop.

1774 otsustab kiriku eestseisus torni ülemise osa ehitusele asuda ja alles 22 september 1789 on linna ehitusmeister Heinrich Wilhelm Zappe tööga niikauigel, et vases 12 puuda kaaluvalle kullatud ovaalmunale tornitippu rist võidakse kinnitada.

60 aasta pärast on kiriku parandamine jälle päevakorral. Tornitipu puuosad on pehkind, ka seestpoolt vajab kirik kohendamist. Nii siis alatakse suvel 1849 parandustöödega ja viiakse nad 1850 sügisel lõpule. Tööde üldine juhatamine on vene ehitusmeistri Abram Guljushkini käes, torni ülemise puuosa ehituste läbiviijaks on aga Narva tistler Johann Matthias Hahl. Torn ehitati endise eeskujul, muna ja rist kullati uuesti üle. Põranda panemisel võeti paljud kulund hauakivid, mis senni põrandaks olnud, üles ja tarvitati töö juures muuks otstarbeks. Ka mitmed tervemad hauakivid tulid teisale paigutada. Nii olid hauatahvlid, mis praegu pääsissekäigu juures orelil all, enne altari ja kantsli ligiduses. Ka kiriku mööbli juures, nagu orel, pingid, võetakse põhjalik parandus ette ja õieti sest ajast päle ongi kirikul kuju, nagu me seda praegu tunneme.

Saksa okupatsiooni ajal on Jaani kirik, nõnda ütelda, Narva pääkirikuks. Ta nähtavasti tundis seda ka ette, sest alles mürisid sakste suurtükid raudteesilla ja vaksali ümbrusest Jamburi poole, kui Jaan juba oma maheda kellaga tulejaid tervitas, ja otsekohe peeti Saksa sõjaülemate juuresolekul tänujumalateenistus ära.

Eesti-Vene sõjas sai kirik rängalt kannatada. Enamlased oletades tema tomis, kui Narva kõige kõrgemas, Eesti sõjaväe vaatepunkti, ei väsind teda pommitamast. Suuremate laskmiste ajal oli õudne tema ligiduses olla. Pommide huugamine, siin sääli plahvatused, pigimusta tolmu pärast, mida iseäranis vanad majad, siin aga polegi muud kui ainult vanad majad,

Portaal Narvas

ohtrad olid andma, kui neid „kuueline“ tabas, ei näe sa sageli üle tänava majagi. Telliskivide ja telliskivitükkide sadu, mis katustelt lendama paisatud, ähvardab sind igal silmapilgul tabada, ja loomusunniliselt püüad sa kuhugi tugevama võlvi alla pääseda, et laskmise harvenemist oodata. Sagedate laskmiste tagajärgel sai kirik ka mitmed pommid pihta, mis tema torni ülemise puust osa jamburipoolse külje purustasid, samuti ka tornipoolse osa kivi katusest. Vilets nägi selajal torn välja: viltu vajund, pooled tugisambad pilbastud, oota aina, et tugevama tuule rõhumisel puuosa säält kõrgusest alla lendab . . . ja kahju hakkas temast ja ka Narvast, sest momendil, kui ta säält alla oleks lennand, oleks Narva palju oma välimuse poolest kaotand. Puudund oleks sirge tunnimees, kes juba kaugelt eemalt sulle rõõmsalt ja kelmikalt linna elust ja maitsest raporteerima tõttab.

Kuid vastu pidasid järelejäänud tugisambad. Torn on praegu jälle vanal kujul restaureeritud, katusel aga on vähem õnne olnud, sest endiste kivide asemel on tornipoolne osa temast laudadega kaetud. Parandused, mis 300.000 m. maksma läksid, saadi teha osalt Ameerika abil, osalt kiriku enese varandusi müües — ja jälle võime mõnuleda seda barokkmaitses torni vaadeldes.

Kirikus on mitmed huvitavad asjad, nagu: nelja evangelisti ja Salvator Mundi kujudega puust nikerdatud kantsel, kivist ristimisyaagen pääsissekäigu juures, mis XVII aastasajast pärit, piibel, mille ees narvalased 11 sept. 1704 Peeter I-le truudusevande andsid jne. Nende vaatlemise mõnu segab aga läbisadand veest lapiliseks muutund lagi, mis tahtmata hiljuti läbielatud aja silmade ette toob, aja mis Eestile õudne ja hiilgav ühtlasi.

G. Matto

EESTI INGERIST

Niisuguse kõlava nime on saand viimasel ajal ajakirjanduses kitsas maaribake Naroova jõe ja Eesti-Vene piiri vahel, mis administratiivselt moodustab Naroova valla. Ingeri, selle sõna laiemas mõttes sisaldab enese endise Peterburi kubermangu Soomelahe ranniku. Olgu selle maa nimetusega kuidas on, kas on ta saadud Rootsi printsess Ingeri'i nimest või Ingeri (Ижора) jõest, mille üle vaieldakse, kindel on igatahes, et see maaala, nüüdki veel soome hõimude asutud, on olnud viimaste asupaigaks katkestamata nn. läänesoomlaste lõuna-idast Läänemere rannikuile saabumisest (umbes IV as. p. K.) pääle. Säält on läbi tulnud teel oma praegustele asukohtadelle suur osa eestlasi ja Lääne-Soome asunikke (viimased sõitsid teatavasti Eestist üle mere). Hiljemini ajaloo valguses leiame säält paigalpäsimana võimsa vodja rahva, mis tähtsat osa etendas Noovgorodi vürstkonnas „вотская пятинна (vodja viiendiku)“ nime all. Vene kolonisatsioon, eriti alates Peeter I ajast on viind selle hõimu pea täielisele venestamisele, kuna temast vahest umbes 2000—3000 hinge Jamburi ja Peterhofi maakonnas praeguse ajani oma keele alal on hoidnud. Teine soomesugu asunikude kiht Ingeris on nn. ingrikud ehk isurid, hiljemini XIII as. p. Kr. sisserännand karjalased, kolmas kiht veel hilisemad, XVII as. algul Stolbovo rahu järele Ida-Soomest, Äyräpäö kihelkonnast siia asund, „äärämõiset“ ja Savost tulnud „savokot“, kes on oma rahvusliku omapärasuse palju paremini säilitand. Rääkimata venelastest ja mööndund aastasajal siia tekkind arvukaist eesti asunikudest, on siis Ingeri etnograafiliselt haruldaset segipaisatud maanurk. Sellest huvitavast maast — mis on soomesoo kultuurile luulekätkina tähtis, on loond rahvaluule alal rohkem kui vaevalt ükski muu osa ühissoomlaste maaalast, aga on ka võtand tähtsa vahelüli osa enda pääle Eesti ja Karjala vahel rahvaluule transporteerimisel ja nii ilmakuulsate Kalevala lugude sünnis on suurt osa mängind — sellest maast on Eesti-Vene rahulepingu põhjal osake Eesti piiridesse jäänd ja ootab, osalt ehk ju maitsebki hõimvendlikult valitsejalt tuge majanduslikule ja kultuurilisele õitsemisele jõudmiseks.

Seegi väike ala, nimetatud Naroova vald umbes 300 elanikuga, pole puhtalt ingerlaste asutud. Pääle viimaste asub siin eestlasi suurema hulgana Narva lähedal Liltienbachi mõisa mail ja venelasi

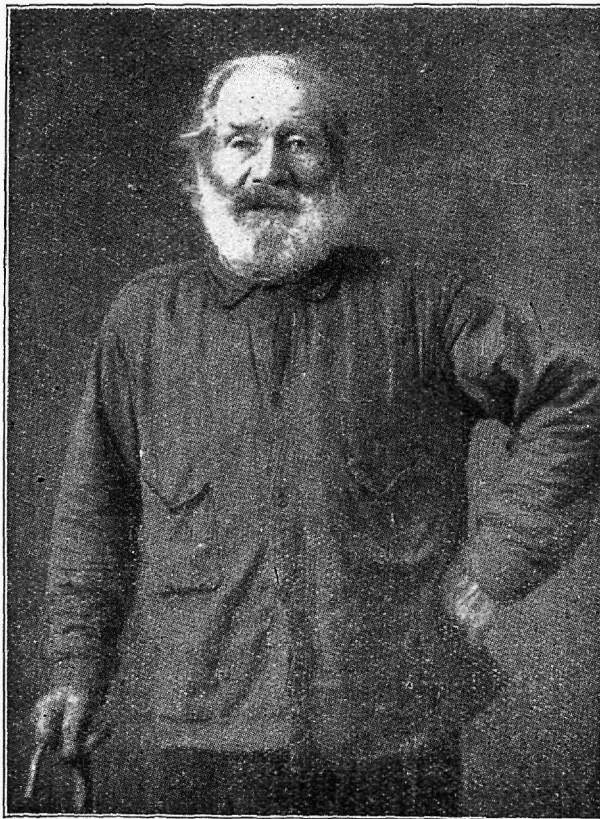
pääsajalikult valla lõunaosas, Dolgaja-Niiva, Sahonje, Saretshje, Komarovka ja Karstola külades. Ingerlaste koguarv ulatab 2000 ligi. Seegi väike hulk kõneleb kaht keelemurret ja seisab koos luterlastest ja greeka-õigeusulistest. Keele ja muude etnograafiliste andmete põhjal on katsund Ingeri asunikude algupära lahendada ju umbes 35 a. tagasi soome keeleteadlane V. Porkka. Tema arvates on õigeusuline asutus vanem, XIII as. pärit, luteriusuline, nimelt praegu Eestisegi kuuluvad endise Kosemkina kihelkonna soomlased, XVII as. algul Viiburi kubermangu rannikuil rahvajutus tuntud „rootsi röövlitena“ (rootsin rozboinikat) siia tulnud. Luterlased, kelle kogusumma vähe alla tuhande, asuvad Kalliviere (Fitinka), Uus-Füödromaa ja Kullakülas (Mertirtsa) peaaegu puhtalt, Vanakülas (Ilkino), Hanike ja Väike-Ropsu külas segamini veneusulistega. Veneusulised, koguarvult vähe üle tuhande, asuvad Väikülas, Saarkülas, Vanakülas j. m segamini luterlastega.

Etnograafilisel tingimisel on usk ainsaks teguriks, koha päält tunkasegi ainult „venelasi“ ja „soomlasi“, kuna külaamehe seletuse järele on esimesed „veneusku“, teised „soomeusku“. Kuid tõeliseltki on veneusulised Saar- ja Väikülas põhjalikult venestund: koduseks keeleks on peaaegu erandita venekeel. Ka koolid ja kirikud on venekeelsed. See asjaolu ja segaabiellud naaberkülad venelastega on põhjuseks, et nüüdne kooliealine põlv saab vaevalt aru omast keelest ja sedagi ta võlgneb külatänavalle, kus vahetevahel teda tugevasti venekeelega segatuna saab kuulda.

Luterliste soomlastega segi elades on aga nad nende mõju alla sattudes oma rahvusliku omapärasuse hästi säilitand. Ja luterlased ongi viimases suhtes, võib öelda eriti vanemate kohta, otse eeskujulikud. Kirikukantslite ja -raamatute ning kalendrite teel on siia viimase ajani

ulutand nõrk Soome kultuuri helk. Ja on tunda, et siin tihti teadlikultki on peetud oma keelt ja meelt võõrast, vene omast paremaks.

Majanduslikult pakub Eesti Ingeri kaunis tumeda pildi. Elatakse, väljaarvatud „kruntnikud“ Uus-Füödromaal ja Hanikel, veel hingemaa ajajärgus ja higistatakse praegu üksiktaludelle ülemineku kallal. Ja mis veel pahem: hingemaal on väikesed, 2—3 tiinu, tihti liivase põllumaaga, millel hädalt pidada saab 1 hobuse, 1—2 lehma ja mõne lamba. Ka maasäädus oma mõisate planeerimise ei aita siin, sest mõisaid pole lähikonnas. Pered on harili-

Mikko Pukkanen, Eesti-Ingeri laulumees

AURUSHOKOLAADI VABRIK

A. S. „RENOMMEE”

soovitab mitmekesiseid maitseaineid

Vabrik asub: Tallinnas, Volta tän. 3 - Kõnetraat 21-70

Kontor: Vana-Viru tän. 13 - Kõnetraat 16-72

kult lapserikkad, loomulik siis, et omast maalapikesest nende ülespidamiseks ei jätaku. Endised töövõimalused Narva vabrikutes, Jõesuu sadamas ja m. on kohutavalt vähenend ja kaugemale sise-maale töötisile minemiseks puudub ettevõtlikkus ja tihti väljavaa-tekki. Elatakse rihma kinnitades, oodatakse paremaid aegu ja haaratakse kinni igast juhuslikust töövõimalusest. Naroova-Jõesuu alev, tuntud suvituskohat, kohalikus keeles Pagari, millest Saar- ja Väiküla on ainult paar versta, muises küladesse mõni verst enam, on olnud kõigi üleliigsete põllu-, karja- ja metsaproduktide — nimetada piim, kartulid, seened, marjad, isegi hapuoblikad — turuks ja on seda nüüdki, kuid palju väiksema teenimise võimalusega. Kadund on suured Sise-Venemaa „saksad“, asemelle, päälegi hulga vähemal arvul on asund majanduslikult palju õhemad „saksad“ Tallinnast ja Tartust, kelle üle nurisetakse, et need „tingiit kovast“ (tingivad kõvasti hinnast maha). Kuid seda sissetuleku hallikat nõristatakse põhjani: suvel, kibedamalgi tööajal liiguvad lootsiku-täied rahvast maanugra tuiksoont, Rosona jõge mööda Pagarille kõike, mis vähegi saab, rahaks tegema. Mõnelgi korral sünnib see kõhu kulul. Viimane ongi siinsel rajaäärse rahval vähenõudlik: lepib kuninglik-laias ahjus „kiugaa’s“ valatud putrudega — neid on mitmenimelisi ja palju sorte — ja kehvasuliste piirakatega, piimaga, mida kokkuhoidmise mõttes harilikult rüübatakse lusikaga, ja harvemini lastakse raiskavalt paksuks „jamakaks“ minna, kartu-litega, millele nende ilusa ümarguse vormi tõttu on antud ainu-valitsevaks nimeks „muna“, kuna maitsevamate munadega, nagu neid mõned sulgloomad munevad, neid siin kodulindude väheses pidamise tõttu vähe tuntakse, — siis veel mõnesugused aiavilja kasted ja varenjed (keedised) metsmarjust — aiapidamine pole siin kahjuks jalgu alla saand, — õhtuks ja võdaste vastuvõtmiseks „tshaaju“ (tee), — see ongi kohalik söögiseld. Kehakattega ollakse nõudlikumad. Käiakse vene talupoja viisi enam ostetud riietes, nooremad naised püüavad kontsades kõrguses ja üldse moodiküsi-muses ajaga sammu pidada ja vaevalt silmad siin sääraseid kotti õmmeldud inimesi, mis Sise-Eesti küllades harilik nähtus. Majad on ehitatud vene viisi nelinurksesse kobarikku, selles sisalduva väikse õnega (tanava, kardans) millest lahus on rehi, ait ja saun (mitmel talul harilikult kokku). Majad seest on kaunis puhtad ja korralikud. Paiguti (eriti Väikülas) on märgata linnanemise tendentsi N.-Jõesuu mõjul. Sõja kannatused annavad selleski asjas tunda Kallivieri külas, milles tuli on hävitand 70-nest talust umbes 30, kuid praegu on käsil kire ehitamis- ja kohendamistöö.

Kultuuriliselt on selle nurga rahvas õnnetus seisukorras, mis on üldine sarnastelle kirjakeeletoile rahvakillukestele: soomekeel on

Söömine ei toida

üksi, vaid toidavad need toiduollused, mis organism äraseedinult omandab. Linnasleib „Pain normal“ on valmistatud tervetest rukkiterist viisil, umbes nagu eelseedimine lindude pugus toimib ja seedib „Pain normal“ seepärast kergemalt kui muu leib, korraldades üldist seedimist ja kõrvaldades kõhu rikkisoleku

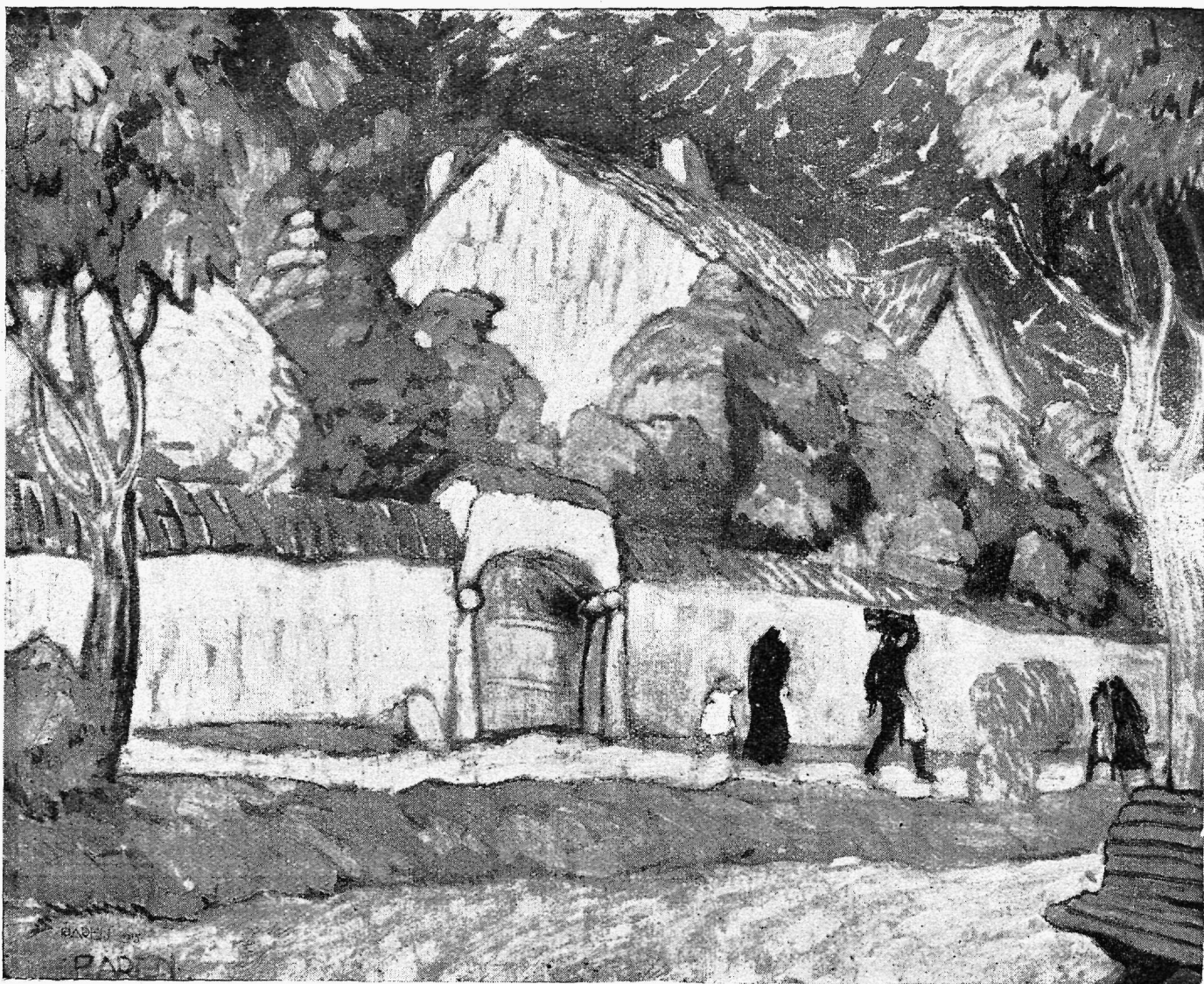
ajajooksul kaugele, raskelt mõistetavuseni nihkund, eestikeel on kõrvuelamisel mõnes asjas lähenend ja Ida-Virumaa murre siin tuntud, kuid nõuab, nimelt ta kirjakeelses kujus, hoolast õppimist täieliseks arusaamiseks. Vaimlised huvid jäävad, nagu kahjuks laialt mujalgi Eestis veel, siin üksikute eralõbukes, laiemad hulgad ei tunne selle järele tarvet kehvides oludes, millele omane esijoones hüüdi „parem“! Vanemad, neistki vähesed käivad pühapäiviti „rakkous’is“ (palvemajas) või kirikus ja pööravad argipäiviti paariks vaikseks minutiks näo „kolo“ poole (s. o. seina naelutatud lauake toanurgas, mil veneusuliste majades asetseb Jumala kuju, kuid korralikkudes luterlaste majadeski leidub ta kirjatud käterätikuga pühakirja jne. panipaigana), või andub laikusulisele liikumisele, mis eriti laialilagunenud Kullakülas. Nooremad veedavad aega eht vene-pärastel, vene lauludega soolatud „guljanjetel“ või ühel ehk teisel moodsale moraaliile võõral viisil lõbutsedes. Viimasel ajal näib nende pääle suur mõju olevat rajakülades seisvail piirivalvurõdu-reil, kes toovad siia külgehakkava, aga ka väärtuselt küsitavama külje eesti kultuurist sõdurilauludega ja -naljadega. Tantsupidudel neidudel ihaldatavam element, nende korraldamise ihu ja hing on need piirivalvurid, kuna pillimeest, eriti pilli ennast igast külalt kerge leida pole, sõdurite hulgas aga nii üht kui teist külluses on. Joomine kõige pääle vaatamata näib liikuvat teatava mõõdukuse piirides, vähemalt kui sellega kaasaskäivat kisa ja korrarikumist arvesse võtta.

*

Kirjeldatud oludes on vähemgi kultuuritöö tervitatud, seda enam kavatsesüsteemaatiline töö meie piirimaade „ristlijate“ ja haridusliikumise juhtijate dots. V. Ernitsi ja hra Sommeri poolt. Mineval talvel asutati siin nende hoolet emakeelses pühapäevakoolid, nagu igale ajakirjandusest tuttaval tohiks olla, mis ongi teind juba tublisil tööd. Kuid ei saa tähendamata jätta, et töö kannatab algatusvõimeliste kohalikkude tegijate ja juhijate puuduse all. Naroova vallas on ainult üks eesti naisõpetaja ja mitmed ingerlased-kolleegad on oma venemeelsusega tööle rohkem takistuseks kui eduks. Loodetavasti saab asi tublit toetust alles asutatud Ingeri Eesti Haridusseltsilt, mille algatajateks ka oli nimetatud herrad ja mille vastu kohalikus seltskonnas sooja huvi tundub. Selle seltsi põhikiri ootas ju pikemat aega kinnitatult avamiskoosolekut, mis viimaks korraldatigi 22 okt. m. a. Halva lumelõrtsisajuse ilma pääle vaatamata oli kogunenud koosoleku ja asutatud seltsi esialgsesse asupaika Kalliviere küla kenasse ja kitsasse koolimajja liialdanegi kogu asjast huvitatuid. Kõnedega seltsi sihtidest ja tegevuspõllust ja tervitustega esinesid m. s. mitmed Tartu akadeemilise pere edus-tajad: prof. Kettunen, üliõp-d O. Loorits, J. Mägiste, Muurmesä-Sergejev ja Ingeri õpetaja A. Seppänen. Vaimustust palju lisavad olid Narva-Jõesuu laulukoori ettekanded ja ta edustaja lootustand-avad töötused edespidiigi hõimlasi alustatud töös aidata. Õhtul, ühises teelaus sõeluti Eesti-Ingeri kultuuri päevaküsimusi ja sooviti asutatud seltsile jõudu ja edu. Kujunes miski ühissoome hõim-keelte õhtu: kõneldi vepsa (prof Kettunen), vadja (õpet. Zvetkov), liivi (üliõp Loorits), setu (dots. Ernits), eesti, soome ja ingeri keeles ja siiski tundsid end mitmekeelsed just sel momendil ühisena perena, kui vaevalt muus tingimustes. Eesti-Ingeri suure laulumehe Mikko Pukkaneni (niisugusena „Pervoks“ kutsutud) ja kaasitajanaiste ettekanded aitasid selleks veel suuresti kaasa.

Hilisel koosolekul lahkumisel jäi soe tunne, et on võimsalt paisumas sinepiiva, millest üht ja teist peaks ulatama kõrvu raja-tagustele velledele, neidki õhutama kultuurilisele ärkamisele, sirguajamisele ja mis peaks saama soomesugu rahvaste kultuuri üheks kandvaks tugipunktiks palju kannatand Ingeris.

Julius Mägiste

Kuldkollane sügis

Peet Areni õlitmaal

RISTIMINE TULEGA

Albert Kivikas'e romaan vabadussõjast

(5 järg)

Nagu hoogu sattund piljardi muna taganes vaenlase ahelik. Võib olla, sai ta selle tugeva tõuke just Vasara surmaoige tõttu, mis oma jubedusega kogu meie aheliku meeleheitmiseni virgutab, enesekaitse instinkti viimise kraadini üleskihutas, kus peamine näib ainult vastase hävitamises. Ja aega andmata, ilma kellegi sundimata jooksti üksteise võidu järele taganevalle ahelikule, et selt viimist kui vastuhakkamise võimalust võtta. Kogu kari inimesi oli jälle üksainus jalg, üksainus käsi, üksainus silm, üksainus organism ühiste närvidega, ühise ajuga ja ühise tahtmisega vastast lõpulikult kahjutaks teha. Jooksti hingelduseni läbi haredast võsast, kus vaenlane enne vastupani ja nüüd ainult mõned surnukehad vedelik, närveeriti põgenejat harvade paukudega, nagu talle järjesti märkuandes ja hoiatades vastuhakkamise katsete eest.

Alevi eel püüdis ta veel kord end koondada ja lahingusse astuda, kaotades aga sääl veel mõned mehed rivist ja haavates meil kergelt üht sõdurit, jatkas taganemist, nagu suutmata endist hoogu tagasi hoida.

Paremalt poolt surus aga alevi pääle meie esimene root, kellele vaenlane visalt vastupani, kuid aimates oma siinse tiiva taganemist aleville lähenevate püssipaukude ja kuulipritside vaikimise tõttu, tõmbus ka säält ruttu tagasi ja jättis alevi.

Viimselt vastuhakkamise kohalt, alevi ees, saime rikut kuulipritsi, mida vaenlane meie kiire päaletungimise tõttu enam aega parandada ja äraviia ei saand. Selle põrgumasina väike viga aga parandeti meie püssimeistri poolt juba samal päeval ning järgnevais lahinguis kuulas ta meie käsku sama hästi kui äsja vaenlase oma.

Alev oli täiesti tühi. Ühtki inimese hinge ei liikund tänavail. Ainult suur karvane koer tuli meile tänavanurgale vastu ja hakkas siis rõõmsasti saba liputades meiega ühes jooksuma. Vaid keldritest ja majaakendest vahtisid meid peitupugend inimesed uudishimuga ja aukartusega.

Ja nagu sisendet neist argadest, keldri peitu pugend inimeste pilkudest, ilmus kõigi nägudelle see imelik sõdurlik uhkus mis paratamata sarnases olukorras

ilmsiks tuleb. Igaüks meist tundis praegu vist kõrgemana ja vahvamana lahingu kärast ärahirmund erainimestega kokkupuutudes, kui sääl kusagil lagedal väljal, kas kolonnis liikudes, ahelikus edesitungides, või kuulide all surmahirmus väherdes. Sääl otse naeruväärsuseni haledad inimese raasukesed kasvasid siin eneste silmis otse hüglasteks, otse jumalateks, kes ohvri toomist ootavad. Selle tundmuse ilmumine oli nagu aupalk eneselle kõige selle närususe, väikluse ja inimliku naeruväärsuse eest, mis igaüks tunneb vaenlasega lahingus silm silma vastu olles.

Ja uhkelt, kindlas iseteadvuses ja väärtuse tundes, nagu päästjad sammusid mehed läbi tänavate ja peaaegu iseenesest tungis esile igast suust rõõmus, labane ja igapäine sõdurilaul. See polnud aga lihtne ja harilik laul, nagu alati õppuselle minnes, või säält tulles, see oli nüüd võidukisa, võidurõõm, mida kuulutati majadelle, tänavatele, telefoni postidelle ja just eriti aralt piiluvatele inimestele.

„Tulge välja ja kumardage!“ sööbus igast hingest laulusõnadesse, millele valju kajana vastu rõkkas katustelt ja seinadelt kare ja lihvimata lavluviis.

Ja nagu vastuseks sellele, avasid lahingu lõppemisest rõõmu tundvad inimesed majauksed, ilmusid akendelle ja igast rikkamast, jõukamast majast lehviteti rätikuid, põllesid ja valgeid hilpe, vahtisid vanamehed, vanamoorid, noorikud, naised ja tütarlapsed.

Sellele auavaldusele kajas aga vastu veel uhkemalt, veel võimsamalt kui enne sõdurite kare laul, mis otse röökimiseni ja karjumiseni küünis.

Haaratuna sest aupaistest, sellest ei midagi pääle enese tunnistavast tundest, uppusin sellesse võidujoovastusse vaenlase üle, tundsin end inimeste päästjana ja lasin hää tunduda selle eneselle sisendet triumfi tunde, kuna mu suust sarnane karjumine rõkkas, milles ma oma häält enam ei tunnud. See oli keegi muu, kes sääl röökis, see polnud mina, kes praegu otse värises eneseuhkuses ja joovastuses.

Kuid viha kübetki polnud mu hinge jäänd vaenlase vastu, see oli lahtund ühes lahingu lõpuga, võib olla, polnud mul enam sel momendil vaenlastki, kes taganemisega oli naeruvääritud ja seega pärandand nüüd meile kõigile selle üleva võidujoovastuse enda alanduse kulul. Olime tasa uuteni arveteni!

Ent kas ei laula ka rumal kukk siis kui ta vastase läbisarjand ja võidurõõmus aiale kargab, ega tunne ju kukki siis enam viha oma häbiga põgenend vastase vastu? Ta on siis samuti tasa uueni kakelusen!

Ma usun, et raskelt haavat Vasaralgi polnud viha enam oma vaenlase vastu kui ta kuuli pähe oli saand. Oma surmaja üle lahingus oleks pärast sama rumal

vihastada kui kivi või kännu üle, kuhu kroonilist isamaalust põdev tagafrondi kangelane komistaks ja seetõttu oma rahvale tarbetuma jalaluu murrab.

Sõda on sport iseenese ette, sõduril on ajus hoopis isesugune loogika, mis on tingit ta kaitsjast püssist, kuulipriksist või suurtükist. Lahingus rikkiläind püss või kuulipriks vihastab teda rohkem kui vaenlase vahvus või julgus. Sõduri vihakraad vaenlase vastu ripub ainult ära sellest kui suurde või väiksesse hädaohtu oskab või jaksab vastane teda panna. Hädaoht on põhjus — viha aga järeldus. Lõpeb vastase poolt tingit hädaoht, lõpeb ka selle järeldus — viha automaatselt. Eks tunnista seda osalt ka ülejooksikud, kes vastases väes oma endiste seltsimeeste vastu sõdivad samasuguse vihaga kui ennist praeguste seltsimeeste vastu. Vahe sõduri ja poksija vahel on ainult selles, et esimene riskeerib mõne sekundilise minestusega, kuna sõdur oma elu, igavese „minestuse“ kaalule paneb.

Vist ei mängi ka raassiviha ja klassitunne lahingus nii suurt rolli nagu arvatakse. Ideoloogiad ja tunded võivad ainult inimesi vabatahtlikult frondile minema sundida, kus nad aga enam nii tähtsad pole ja võitlus elu ja surma pärast kui sport iseenese ette ilmsiks tuleb. Inime vahetab oma ideoloogia siin hoopis isesuguse sõdurliku loogika vastu, need raassi ja klassivihad, need elavad aga sääl kusagil tagaselja aeglehis ja provokaatorite suus, saavad siin oluliselt tarbetumaks, kunstlikuks ja mõnikord otse rumalateks.

Kuid mässud ja revolutsioonid? Eks sünni ju need kõik ideedest ja teadlikkusest?

Kahtlemata. Kaheldav on aga ainult see kui kaugele see idee oma tulisädemega ulatab? Kas sureb ta ühes erainimesega, kas küünib ta veel edesi nende hingeellu kes juba oma sõdariista ismi nimel võimu vastu tõstnud! Ehk on aga idee kui sütitava sädeme teenus ainult see, et ta inimest sunnib püssi kätte võtma, kui aga see juba pawkuma ja pragisema hakkab, sünnib see isesugune frondilooogika, sõduriaju ja püssirohu ilmavaade. Idee ehk maksab ainult niipalju, kuipalju ta jõuab vabatahtlikke võitlusridadesse juure korjata, kes aga sinna astudes sama sõdurliku ilmavaate osaks langevad. Idee suurust tuleb vist küll mõõta sellega, kuipalju inimesi suudab ta sõduri saatuse osaliseks teha — võit aga idee nimel, mille eest inimesed väljaastuvad, ei ripu aga väljaastumisest pääle enam idee enese väärtusest ja tõmbavusest, vaid selle eest võitlevate inimeste oskusest, julgusest, egoismist ja muudest sõdurlikest omadusist. Frondil pole enam elulist tähtsust sõnadel „rahvuslus“, enamlus“, „valge“ või „punane“. Siin on tähtsus ainult sõduris kui erapooletumas spetsialistis omal alal. Ta väärtus on sõdariista tarvitamise oskuses ja alandava ning häbisitava surmahirmu kandmise suutmises. Ta vääritus on argus, oskamatus ja harjumatus, olgu ta sääl juures ükskõik kui suur ja teadlik idealist. Paremal juhusel küünivad sõnad „rahvuslus“, „isamaa“ j. n. e. ainult staapideni, kuid võitlevaise, üksteist tapvaise ahelikkudesse, kolonnidesse, rootudesse ja rühmadesse ei ulata nad üldse oma kunstlikkuse tõttu. Lahing, see on absoluutne filter, mis kõik kunstlikult ja teadlikult sünnitet loosungid hävitab ja ainult elu loomalist põhipalet näitab.

Sõda — see on suur vaagimine.

Kui diplomaatide keerdpääajudes loogika lõpeb, ükskõik mis põhjustel, kui surnud punktist enam rahulikult üle ei saa — antakse küsimus otsustamiseks kohtunikkude — sõdurite kätte. Sõdavägi, see on

„Odamehe“

aasta tellimusi võtavad vastu:

kõik Eesti postkontorid

Tallinnas, „Odamehe“ uus kontor Viru t. 4
kino „Passage“ kõrval, k|ü „Kool“ S.-Karja
t. 23, T. Mutsu rmtk. Vabadusplats 1 ja aja-
kirjanduse büroo Harju t. 43 Vaba-Maa kõrval

Tartus, „Odamees“ | Rakveres, J. Sarapi rmtk.

Viljandis, Leoke

ainult kaalupomm otsuste vaekausil, inime aga pisi-
tilluke aatom sellest raskest kaalupommi massist,
millega vaagitakse kõik tahtmised, nõudmised ja ideed.

See kaalupomm on aga inimese lihast ja verest!

See väike aatom väriseb ahastuses surmasuus,
vihkaba ilma vihata teist, tapab omasarnase, mitte idee
pärast, mitte isamaa pärast, vaid, et sellega oma närust
ja pisitillukest elukübet päästa.

Ning praegu võidet alevi tänavaid kõndides,
võidujoovastuses räusates ei teadnud ma midagi kodu-
maast, mille pärast tuliriista olin haarand, tundsin
rõõmu ainult lahingu hädaohtude möödumisest, sellest,
et surmavate kuulide all ellu olin jäänd, et nad kõik
õnnelikult olid minust möödund, tundsin ainult üle-
voolavat uhkust aukartuses vaatavate erainimeste pil-
kude all vaenlase häbist ja teotusest, olgu ta sääl kes
tahes, punane, valge, kollane, roheline või roosa.

10.

Kihutas vastu ratsanik, pataljonile korterit otsiv
maakuulaja ja viis meid, kisava karja imeliku
lameda kahekordse puumaja ette. See oli ale-
viku tuletõrjajate seltsimaja.

Sees olid veel punastest poolmagamata õled, kaunis
värskepoosel, mis väsind inimestele magamiseks küllalt
kõlbulikuks osutusid. Lasksime risakil sinna päale ja
algas jälle pikaajaline asjata supikatelde ootamine, kes
kokkadega lahingu kestes kus kurat olid sõitnud. Sees
said inimesed jälle taltsamaks, said jälle endisteks
haletemisväärseteks sõduriteks, kes nüüd siin isekeski
nagu mingi maski oma nägudelt maha raputasid. Kuid
see uhke mask ilmus aga vastsetl igale näole, kui keegi
meist ruumidest lahkus ja väljas uudishimuliste eraini-
mestega kokku puutus.

Mõne aja pärast sõitis ukse ette kaks laia rege.

„Haavatud!“ ütles keegi ega tahtnud nagu juure
lisada:

„Surnud!“

Ent neid oli sääl mõlemaid. Esimesel reel olid
haavatud, üks raskesti ja kolm kergemalt. Teisel reel
oli aga kaks surnut, üks neist meie oma rühma mees
Vasar. Ta elas ainult mõne minuti päale haavamist ja
suri juba sanitaaride kanderaamil.

Nad kanti kõik ühte tuppä, surnud ja haavatud
segi endisesse puhveti ruumi. Haavatud oigasid ainult
tõstmisel ja sisseviimisel, siis aga paigale panduina ei
kuuldud neilt ühtki häält, nähtavasti olid nad juba
harjund oma olukorraga. Mõni neist katsus naljatadagi
ümberkogund meestega. Kergemad neist, kaks, kes ise
omal jalul sanitaarist toetatuina, tuppä komberdasid,
vaatasid sääljuures tervete otsa nagu üleolevusega,
otsegu oleks nad praegu tähtsamad teistest, äravalitud
ja austuse väärilisemad. Nad püüdsid juba oma vaatega
allarõhutada, et nad on haavatud, ja tahtsid ka igal
võimalusel nädata, et kuulihav neile praegu suurt valu
teeb ning liialdasid oma kannatusi rohkem kui asi
väärt võis olla.

Surnute sissekandmisel ilmus meeste nägudelle
nagu raske tusa, tigidus ja süütunne. Neile, kahele
korjuselle käändi ruttu selg, nagu oleks silmi puutund
mingi ilge ja vastik asi, nagu oleks need kaks otsa-
saand inimest vande, needuse või üldise põlastuse all.
Ning kogu säälolemise aja ei tahtud neid näha, püüti
nii palju kui vähegi võimalik kõrvale hoida ja tuba,
kus nad lamasid, seisis kogu aeg peaaegu tühjana,
ainult harva läks ühe raskema haavatu (kes ka nende
seas lamas) ligidane sõber sinna sisse. Nad lebasid
letil valgete linade all ning keegi ei tõstnud kordagi
linaveert. Kuid nende lähedusega harjuti varsi, kuigi
nende ligidus tundus nagu võõras, asjatu ja koguni
vastik; lõpuks unusteti aga nad hoopis, nagu asjad,
mida sugugi tarvis pole meelespidada.

ANDRES DIDO

(varjunimega A. Tulevik)

Sündis 20. augustil 1855 Helmes
Riidaja vallas Tootsi talus. Hiljem
rentisid Dido vanemad (Hendrik
ja Mai, sündind Leinbok) Puide karja-
mõisa, elasid sääl kuus aastat, tulid siis
Tartumaale Saare Vanamõisa rentnikuks,
kui A. 10 aastane oli. Poisikesel oli suur
õpihimu sellepärast panid vanemad ta
Tartu gümnaasiumi. A. hakkas varakult
kirjatõid kirjutama, mis tema vangistuse
puhul tuleroaks said. Isalt päris ta tulise
ja õiglase iseloomu ning põlguse rahva
rõhujate vastu. Dido isa ostis poja nimele
Kaiavere vallas 3 talu: „Pruuli“, „Nuka“
ja „Ärtu“, ja omale elamiseks Kudinal
2 talu: „Ilvese“ ja „Metsa“ (kuhu hiljem
vene kirik päale ehitati). Elati väikeses
„Ilvese“ talus Peterburi maantee ääres.
Kodus püüti väikest Andresest elukar-
must eemal hoida. Gümnaasiumis tuli
A. D.-1 kooliõpetajatega sekeldus ette,
mille tagajärjel ta koolist lahkuma pidi.
Päale selle elas Dido vanemate juures.
Aastal 1881 käis ta ühes C. R. Jakobsoni,
M. Mitti, Raudsepa ja Tootiga Riias põllu-
meeste kongressil. Dido oli Schweitsis
ilmuva „Balti Föderalisti“ toimetaja
Ernst Bark'iga, kes Bakuunini mõtteid pro-
pageeris, kirjavahetuses. Kudina mõisas

saadi A. D. postisaadetuste hulgas leiduva
keelatud kirjanduse jälgile ja selle taga-
järjel võeti ta kinni. Dido oli uurimise
all 2 aastat 8 kuud, siis saadeti ta kui
„rahva üleskihutaja“ Eesti-, Liivi- Kura-
ja Peterburi kubermangust 2 aastaks
välja. D. valis omale Kaasani elamiseks
Esialgul elas ta sääl kitsikuses (oli kord
6 päeva söömata); kodus sellest ei teatud.
Dr. M. Weske soovitas D.-le m-lle de
Cornet' 3 poja juure kodukooliõpetaja
ja kasvataja koha. 1888 sõitis A. D.
oma kasvandikkudega ja nende emaga
kodumaa kauda Schweitsi, Genfi linna.
Kodus oli ta sel puhul (viimast korda)
4 päeva. Öppis Genfi ülikoolis, asus
Pariisi elama. Elas kord Londonis inglis-
keelt õpides. Pariisis elatas ta ennast
kirjatõõdest (Sakala, Oleviku, Põllumehe,
Virmalise, Virulase, Eesti Postimehe
ja Teataja kaastõõlisena). Oli mõni
aeg Pariisi rahvaülikooli raamatukogus
ametis. Kodumaa viibides avaldas ta
eesti keeles Puschkini „Kitsi rüütli“ ja
algupärase külajutu „Koolmeister kui
varas ja mõrtsuk“. Pariisis andis ta 1906
väikest lehte „Õigus“ välja ja kaitses
viimasel ajal Eesti iseseisvuse püüdeid.

Pilt kujutab Didot Kaasani elami-
se ajal.

Suri 30. augustil 1921 Pariisis Lari-
baisieze'i haigemajas pikalisesse südame-
haigusse. Maetud Pariisi Pantini surnu-
aiale.

A. Kr.

Jüri Rumm

eesti vanemale põlvele tuntud tasku- ja aidavaras, kes läind aastasaja kaheksakümnetel aastatel Järvamaal tegutses ja eraldi mõisnike kollitas. Viimase asjaolu tagajärjel on rahvasuu Rummu Jürist kangelase teind. Rumm võeti kinni, põgenes aga vangist ära. Teistkordsel tabamisel (vististi 1884a paigu) saadeti ta Siberisse; säält olevat ta kuulu järele Ameerikasse põgenend. Pilt on Paide vogti-kohtu aktidest leitud ja Rummu teistkordsel kinnivõtmisel valmistatud.

Tundi pool pärast surnute toomist, sammus ukse ette rühm töörodu mehi, kuus vangi, lätlast, keskel laetud püsside vahel. Nad asetati ühte ruumi sõduritega ainult seepärast, et siin nende juure vahte tarvis polnud, kes väljas täiesti asjata nende pärast oleks pidand külmetama.

Uudishimuliste nägudega kuhjusid mehed nende ümber. Nad seisid nüüd palgest palgesse oma vaenlastega, nendega, kes neid lahingus oma püssikirbule võtsid ja vastumeelse surmahirmu käes sundisid kannatama, nendega, kelle pääle nad lahingus selle alanduse pärast vihastasid ja kes Vasara surmavalt haavasid. Miks polnud aga nende nägudel nüüd enam seda tapaviha, miks ei võtnud nad kohe seljast oma püsse ja nad kohapääl surnuks ei lasknud oma seltsimeeste vere valamise pärast, kätte ei tasund nende surma eest, kes säält teises toas valgete palakate all elutumalt lamasid? Miks oli nende inimeeste nägudel selle asemel ainult terav uudishimu, selle asemel, et metsikult vihata, vihata nagu tuli vett, vihata nagu kurat jumalat? Ja need kaks haavatut, kes hädiste nägudega neid vaatasid, seda veel hädisemaks teha püüdes, miks segunes nendegi nägudel ainult uudishimu liialdet hädisusega?

Võib olla, oli see ehk seepärast, et need vangid seisid oma vaenlaste ees abitutena, kaitseta, ilma ühegi sõdariistata surmahirmus värisedes. Ehk oli see seepärast, et need kuus inimest siin enam meile hädaohtlikud polnud, et nad meie täieliku meelevalda alla olid antud, et nad enam vaenlased polnud, vaid vangid. Ja millises inimese südames, ka kõige metsikumais ja tooremas ei peituks terake suuremeelsust abituma ja alandet inimese vastu? Vist igas, liiategi kui armuheitmine mõnikord egoismile kasuks tuleb, kas võib

ainult armuheidetava silmiski, seetõttu, et ta inimese tegudelle annab üleva ja humaanse jume! Saatangi jätkas vist mõne inimhinge põrgu tulle saatmata, kui sarnane tegu ta võimu ja vägevust aupaistesse säeks!

Võis ehk olla koguni veel nii, et neil kahel haavatul kõigevähem viha oli vangilangend vaenlaste vastu. Ehk olid nad koguni kusagil südamesopis rõõmsad oma kergest kuulikriimustusest ja pisut tänuelikudki nendele, kes nüüd oma kuuli läbi oli annud neile oma seltsimeeste seas austusväärse haavatu seisukorra?

Lihtsalt oli see vist küll sellest, et igaüks teadis, et need kuus lätlast lahingus samuti meie kuulide all alandavas surmahirmus olid värisend, samuti meid selle alanduse pärast vihkand, et meie samuti neid püssikirbule võtsime vähemalgi juhuslikul võimalusel ja kuuli kerre saatsime, nagu nemad Vasaralle ja mõnele teisele. Tähendab, ühesugune saatus oli nii neile kui ka meile osaks saand, ühepalju on mõlemad pooled kannatand, ühepalju on mõlemad pooled teist kannatama sundind ja kõik on tasa! Kumbgi ei võlgne teisele juukse karvagi pääst, tilgakestki verd südamest, terakestki hinge ihust. Ning igasugune kättemaks juba kinnimastud kannatuste vekslit eest, igasugune piinamine, narrimine, mahalaskmine tundub täiesti üleliia, saab lausa ülekohtuks nende abitumate inimeste vastu. See kättemaks oma kannatuste ja ahastuste eest oleks juhm, rumal ja koguni teotav!

Äkki panime tähele mustas palitus ja karakul kübaras erainimest, kes esiti haavatuid ja surnuid teises toas vaatas ja siis sõdurite sekka astus. Ta märkas nurgas püssitumaid mehi, uuris neid tükk aega ja küsis:

„Kes need on?“

„Vangid“, vastas sõdur ja vaatas vaenulikult küsija otsa.

„Aa — punased!“ ärritus nüüd mees nagu valusast pistest ja hakkas sõdurite seas nende poole rüselema. Jõudes neile ligi, tunnistas ta neid pika pilguga veel korra kuna ta nägu sääljures vihast punetama löi kui kalkuni hari ja kogu ta keha ikka enam ja enam rahutuks sai, mille tundemärgiks oli ikka ja järjesti kasvav värin lõuas ja kätes. Järsku tegi ta parema käega isesuguse nurgelise ja kohmakalt pateetilise liigutuse, just sarnase, nagu seda võib märgata kodukasvand kõnepidajail ja aleviku seltskonnategelasil. Ta kordas seda liigutust mitu ja mitu korda, mis selles seisis, et ta käe ukse poole tõstis, kus surnud lamasid ja räuskas vihast kähiseva häälega:

„Kes need säält on? Need on teie ohvrid, punased timmukad. Teie tulete meie isamaale meie paremaid poegi tapma, röövlid ja vereimejad!“

Ta häält tõusis järjesti kõrgemaks ja valjemaks, kuna ta viimsed sõnad otse kõigest kõrist karjus, nagu miitingul, kus kannatamatu müra ja kära kõnelejat segamas. Sääljures tõusis ta käsi uuesti, kuid nüüd polnud selles tõusis enam tehtud pateetikat, vaid langes ehtsana maamehe lõõgina esimesele vangile vastu nagu.

„Teie tulete siia meie kalli Eestimaa pinnale meie varandust röövima, meid paljaks riisuma, meie tütreid ja poegi nälg ja jätmata, punased röövikud!“ kriiskas mees, kuna ta käsi ikka ja ikka tõusis ja vastu vangi nägu plartsatas.

Kuid imelikul kombel ei leidnud see räuskamine sõdurites vastukõla. See tundus olevat mujalt maailmast, mitte siit, säält, kus valitsevad isesugused säadused ja tingimused. See oli võõrastav kaitsepolitseilik ja shandarmlik ülesastumine, millist võtet ükski sõdur kunagi ei tarvita, ega tarvilikuks pea. See oli säält

kusagilt tagafrondi aeglehist ja kõnekoosolekuist, mis aga siin kunstlik, tehtud ja otstarbekohatu. Mees aga tahtis vist kindlasti võita sõdurite poolehoidu, tahtis vaimustust sünnitada oma varanduskaitsete seas ja lootis vist kindlasti, et sõdurid ta eeskujule järgnevad.

Kuid see aus seltskonnategelane eksis kurjasti omas lootuses. Hoopis selle vastu, hakkas sõdurite keskel mingi rahutus maad võtma ja kuulud hüüdeid:

„Mis see eraisikas tahab siit saada?“

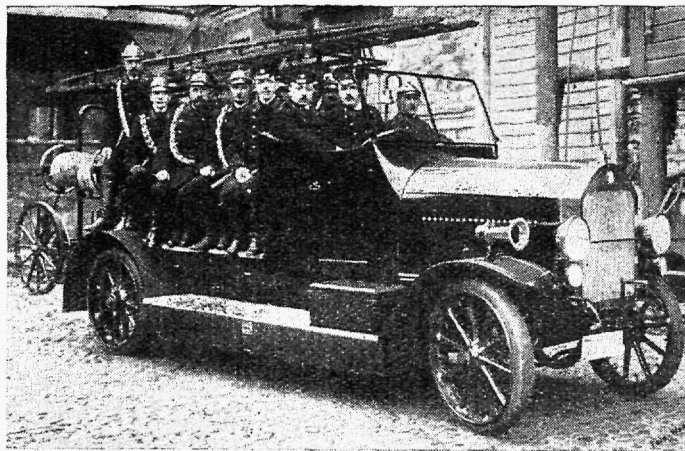
„Kes on see mees?“

„Mis kurat ta siia tükkib, mingu naisele koju kirpe otsima ja kartulid koorima!“

Äkki hõikas keegi tagant nurgast:

„A'age molkus välja!“

Tõusis rüselus vangide ümber, kust meest hakati ukse poole suruma. Ta vehkles arusaamatuses vastu, püüdis midagi pikalt ja laialt seletama hakata, mis aga sõdurid veel enam vihastas ja, ennema ta uneski oleks võind aimata, lendas ta kukerpalli õue. Sõdurid hirnusid

Tallinna linna uus autoprits Foto Vannas

on kõige ajakohasem endistest. Ostetud rahva rahaga, mis saadud korjanduste ja annetuste teel.

ja vihastasid talle sinnagi veel takka järele, keegi viskas vana luua kontsuga ja sajatas üleni näost punane, rusikat näidates:

„Tule sa kurat veel siia, ma sulle!“

Nagu pärast selgus oli see mees siit alevi pritsimeeste seltsi esimees, alevivanem ja kaupmees, kes toore sea-, vasika-, lamba- ja põrsalihaga angeldas, muidugi „altkäe“ puskarit müüs ja igal pidul isamaalikke kõnesid pidas.

See väljaviskamine ei tulnud vast mitte just pääsjalikult kaastundmusest vangide vastu, kui just seepärast, et ta sõdurite sisemisse ellu tungis, mida ta kui võhik valesti hindas. Mis aga pääasi, oli see, et ta erainimese riideid kandis ja oma ülesastumisega sõdurite uhkust ja egoismi haavas.

„Meie võtame vangi, tema kurat tuleb peksma, justku me ise ei oskaks!“

„Kui aga ise püssipauku kuuleb, eks siis ole keldris eeringa tunni taga juba kolm päeva valmis!“

„Tõbras nisuke röövik, röövik, sind ennast kuluks õige kord röövida!“

Ja imelik, just otse selle vahejuhtumise tõttu näis kui võtaks sõdurid vangilangend lätlased iseäralise kaitse ja eeskostmise alla. Andsid tubakat, süüa ja juua ning pärisid üht-teist. Tundus nagu kaduvat vaenulikkus hoopis püssiga ja püssita inimeste vahel.

Vaheajal oli juba õhtu jõudnud. Hakkas hämarduma. Meeste esimene uudishimu tuhin vangide vastu oli lahkund, pritsimaja oli sõduritest peaaegu tühjund, ainult harvad lamasid siin õlgedel, nende seas ka Heido, kes vangidega püüdis läti keeli kõnelda, mida ta aga päälle üksikute ropenduste rohkem ei osandki. Ta keerutas oma „vilkat“ ja ulatas siis tubakakarbi vangidelle, kus see ringi käis ja tagasi anti tänusaatel, mis tundus otse üleliia viisakas, alandlik, peaaegu nutune kuulmata lahkuse eest vaenlase poolt.

Ma pole kunagi märgand inimesi, kes nii ahnelt, nii isukalt suitsu neelasid, kui need vangilangend lätlased. Võib olla, mõjus see otse balsamina nende piinadest ja ahastusest lõhut närvidelle, sest nendes oli vististi kindlasti läheneva surma aimus.

Nad teadsid: punast, kommunistliku märgiga varrustet vangi ei jäeta naljalt ellu, kui nad „valgete“ kätte satuvad. Ehk aga kergendaski koguni see kindel surmateadvus nende veel ainult mõnda elada jäänd tundi, ehk oli see siiski neile parem kui lootuse ja meeletuse vahel kõikuda.

Kindlasti oli aga vist kõigis neis tahtmine siin vaenlase küüsis, surma suu ees rahulikkudena ja üksikõiksetena näida, tahtlikult otse vaenlase pilgu all seda allarõhutada, nagu vaikiva vihaga vaenlaselle tulevase surma eest ettemaksta. Ehk tuksus neis ka nüüdki veel see väiklane egoismi sooneke, sünnitades uhkust ja põlastust tapjate vastu, niipalju kui masendav surmahirm seda lubas.

Ent see surmahirm näis vägevam olevat nende inimlikust egoismist, sest kui nad plotski suu juure tõstsid, värises see nähtavalt näppude vahel, suu püüdis, nagu pimedada kassipoja oma, tükk aega ilast otsa nagu emanisa. Tuba oli küllalt soe, kuid nende põlved lõdisesid kui ägedas halltõves.

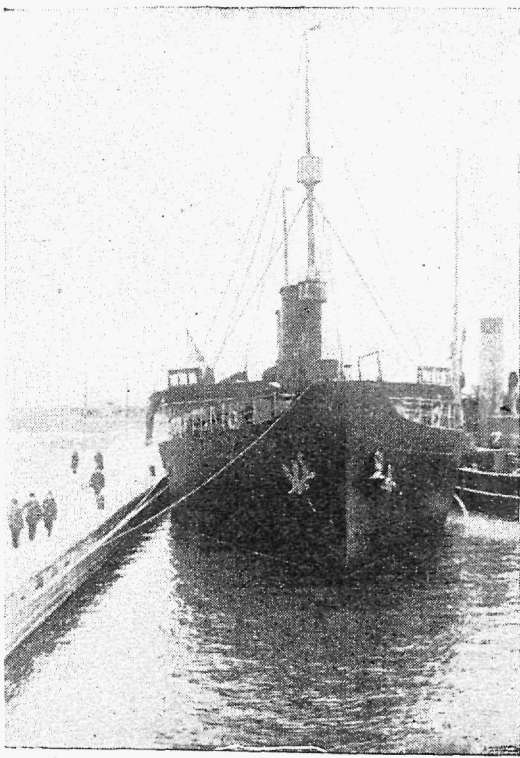
Aga kübeke lootust oli neil veel kindlasti ellu jääda oma kommunistlike märkide päälle vaatamata. Nad uskusid ehk veel mingisugu pääsmise ime, mingisugu mõttetut ja pöörast võimalust, mis neile aga nüüd, ahastuses, võimalikuna näis?

Ja miks mitte? Sest surmahirm, eks ole see ju igasugu imede ja uskude söödamaa? Eks ole fantaasia inimajju loodudki seks, et luua poovast reaalsusest väljaulatavaid pilte? Võib olla pole inimeses viimne pääsmise lootus ka siis veel kustund, kui kuul püssitorust unnates ta pää poole lendab?

Nad olid rahutud kõige egoistlike pingutuste päälle vaatamata. Heido pildus neile üksikuid rõvedaid sõnu, ta hääli oli nüüd nii imelikult naljakalt lame ja familjäärne. Kuid sellest toonist ei tundund üsigi narri- mist nende haleda seisukorra üle, see oli lihtsalt igavusest päälesunnit jutuaajamine.

Lätlased naersid aga vaevalt ta nalja. Ja kui naersidki, siis tuli see esile sunnituna, nagu tänuks tubaka eest, naeris ainult suu, kuna silmad endiselt midagi mõistatuslikku ja arusaamatut puurisid. See lühike naeruturtsakas tuli vägisi suust, kustus aga varsi, nagu kanges tuules ülestõmmat tikk ja endiselt lõi nagu tuimaks, rumalaks ja mõttetuks.

Panin tähele üht noort vangi, kes seisis kõige taga, otse akna all. Ta näis ligineva surmatunde all rohkem kannatavat kui teised viis. Ta oli vist alles nüüdsama vabatahtlikuna kommunistlikku väkke astund, märgi käikselle lasknud õmmelda ja juba esimeses ehk teises lahingus õnnetumalt vangi legend.

Jäälõhkuja „Saur-Tõli“ Foto Rambach
endine „Väinemöinen“, mis Eesti hiljuti soomlastelt sai

Mõne aja pärast märkasin, et teda üks mõte valdas, võib alla oli ta leidnud omas ajus nüüdsama päästeabinõu. Ta silmad hakkasid nüüd veelgi kartlikumalt ja rahutumalt ringi piiluma, pikkamisi tollikaupa libistas ta esiti oma kätt siledat seina mööda nurga poole, siis järgnes sellele liigutusele kogu keha. Ta edesi liikumine, teistest eemaldumine sündis nii pikkamisi, et seda ainult võis vaevalt märgata. Lõpuks oli ta toanurga hämarusse jõudnud, umbes paar sammu aknast pahemalle poole, jäi sääl aga rahulikult, nagu nui konutama ja vaatas oma saladust peitvate silmadega veel kord seltsimeeste poole, kes aga ta eemaldumist tähele ei pannud ja endiselt norus päädega põrandalle vahtisid.

Arvasin, et ta põgeneda tahab, tegin nagu ei märkaks ma seda ja tahtlikult ei vaadand ma ta poole tükil ajal. Kui aga mu silmad nagu iseenesest natukese aja pärast ta päälle libastasid, nägin ta paremat kätt parema õla poole tõstetuna, kuna sõrmed närviliselt midagi käikse küljest rakkusid. Aga ta silmakirjatas sääl juures ühte puhku! Sest ajuti tegi kui sügaks ta ainult käsivart, aigutas siis laialt pihku ja toetas hooletult lubjat seina najale.

Lõpuks jäi talle käikselt midagi pihku, kõvasti litsus ta selle oma rusikasse ja otsis silmadega kohta kuhu visata. Tükk aega mätsutas ja mulis ta seda närviliselt värisevas peos nagu kipitavat nõgest, nagu tulist ja põletavat sütt. Lõpuks pistis ta selle sineli päälmissesse tasku, kuid mõtles sääl-samas ruttu ümber, võttis selle sinelitaskust ja surus, nagu häbis tavat asja peites, frenshi alumisse tasku. Ka sellega ei jäänd ta veel rahule, sest varsi võttis ta peide-

tava frenshi taskust ja pistis selle nobedasti saapa sääre, kust ta aga selle sedamaid tagasi võttis ja näis kui oleks ta just praegu rahuldava väljapääsu leidnud — tõstis rusikas peo suu juure ja hakkas seda hammastega närima.

Nüüd nägin, et see oli tükike riidet punaste õmblustega, see oli vabatahtliku kommunisti käiksemärk.

Niit niidilt harutas ta seda riidelappi hammastega, sülgas puru pihku ja poetas selle aegajalt õlgedesse. Nagu tahtmata, kogemata ja pääliskaudse liigutusega rässis ta igal uuel poetusel õlgi ja nüüd näis see inime mulle kui jahikoerte eest põgeneja jänes, kes oma jälgi püüdis kaotada. Kui ta selle kardetava riidelapi lõppu oli harutand, niiditükid hoolsasti õlgedega segi tampind, hakkas ta sama ettevaatlikult ja peaaegu märkamata seltsimeeste poole, akna alla, tagasi libisema. Nüüd hoidis ta aga oma pahema kähe seltsimeeste pilkudest hoolsasti kõrvale, missugune tegevus teda aga nähtavasti ärritas ja piinas, sest ta oli nüüd veel rahutum kui varemalt.

Oli juba peaaegu hämarik kui pataljoni ülem sisse astus. Nagu instinktiivselt aimasid vangid oma saatuse otsust. Nad tundsid nagu hääd jahikoerad, et selle inimese käes seisab täielikult nende elu ja surm. Ja nüüd ei lasknud nad korrakski oma silmist pataljoni ülemat, nagu naelutat oli nende pilk iga ta liigutusse, iga ta arusaamatumas keeles öeldud sõnna. Nähtavasti otsisid ja lootsid nad veel neistki omale nähtavat pääsmise, armuandmise märki.

Kumardage abitumad inimesed teda, tehke ta jumalaks oma põlvitamisega, ehk heidab ta siis armu, sest iga jumal on rikast heldusest ja armastusest! Niikaua, kui teie aga tema kui inimese otsa vaatate, ärge lootke seda, sest inime on armutu, inimest lepib ainult kuulisõõt, nagu ebajumalat metskitse veriohver või esisündind poja tuliriidal põletamine!

Kui pataljoni ülem vangidest ligidalt mööda läks, küsis esimene lähedalolev vene keeles:

„Mis meiega tehakse, herra polkovnik?“

See hääl kõlas nii imelikult paluvalt, nagu oleks see inime seisnud oma vihase issanda ees, kes temast põhjusega pale pöörnud. Päälle selle ülistas ta pataljoni ülemat mõne aukraadiga kõrgemalt, ta nimetas teda tahtlikult polkovnikuks, kuigi ta endiste vene sõdaväe märkide järele oleks võind olla ainult „potporutshik“. See oli kui suhkrutükk visatud melituseeks tigidalle ja näljaselle isalõvile, või juudi viiulimäng viimsel keelel näljaselt huluva hundikarja ees.

Tartu sadama-raudtee, mille ehitustööd hiljuti lõpetati Foto Peerna-Selleke

Pataljoni ülem vaatas küsijat lühikese pilgu, võib olla, ka ainult seetõttu, et see vang teda sääl kõrgema aukraadiga ülistas, ta inimlikku auahnust paitades ja ta vastas samuti vene keeles, nagu tarvilikku nähtust konstaterides: „Maha lastakse!“

Ja näis, kui paneks need kaks sõna punkti nende elule, tundmustele ja mõistusele, sest need viis inimest said äkki rahulikuks ja ükskõikseks, nende käed ja põlved hoïdusid tagasi värisemast, kuna nende liigutused kahanesid peaaegu olematuks. Igaüks vahtis ainult iseenele ette, kuna nad kordagi enam üksteisele otsa ei vaadand, nad ei tahtnud vist näha üksteise nägusid, mis nüüd veel rumalamateks ja totramateks olid saand, kuna silmad tõntsilt ja mõtetult üht kohta puurisid, otsegu oleks nad mõistuse koatand, otsegu poleks jaksand nende aju enam ühtki mõtet seedida.

See kuues aga, kes äsja oma vabatahtliku punakaartlase märgi käikselts oli rakkund, sai hoopis selle vastu rahutumaks. Ta silmad tiirlesid nüüd ringi kui palavikus, käed kibelesid, jalad timplisid kannatamata ühelt kohalt teisele ja näis, kui seisaks ta paljaste taldadega kuumal pliïdil. Ta võis ehk ainult kuulnud olla, kuid uskus seda nüüd kui sakramenti, et „valged“ ainult vabatahtlikke „punakaartlasi“ tapavad, mobiliseerit sõdurid aga vangilaagri saadavad. Ta ei värisend nüüd enam oma elu pärast, vaid oma usu, oma tõekspidamise eest — kas päästab see või ei?

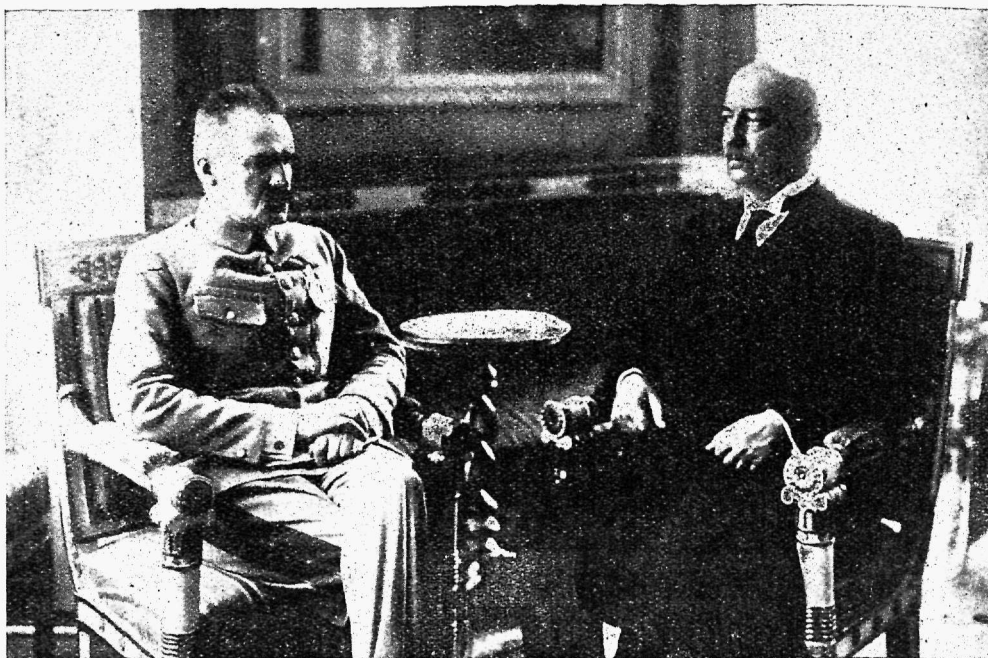
„Poisid, kes tahab punaste laskmist oma pääle võtta?“ pööras pataljoni ülem sõdurite poole.

Suurem jagu lahingurootude mehi oli väljas, mõned üksikud vedelid ainult siin sees õlgedel, ent ükski neist ei vastand valmisolekuga pataljoni ülema küsimusele. Teiskordse küsimuse pääle astus ette Keerenski ja veel mõned mehed tagavara roodust. Lahingurootude mehed aga jäid endiselt õlgedesse.

„Mina tahan!“ vastas Keerenski nii poisikeselikult rõõmsalt ja valmisolekuga, nagu kutsuks pataljoni ülem teda naabri aeda õunavargile või mõnele muule koerustükile. Ja ehk oleks see poisike õnnetukski saand ja jonnima hakkand kui pataljoni ülem tal praegu vangide laskmise ära oleks keelnd. Keerenskil oli aga nii kindel tahtmine end teiste väärilisena näidata, et ta samuti püssi oskab lasta ja inimest tappa julgeb. Ta vaatas nüüd uhkelt ja tragilt maaslamavaid lahingurootude mehi, kuna ta silmad näisid küsivat ja kahtlevat: võib olla, olen ma teist ehk veel vahvamgi!

„Marsh!“

Vangid hakkasid viiekesi liikuma, püüdes täpikääl ja rutates käsku täita. Ehk oli ses valmisolekus veel viimne lootussäde armuanniks; oma vaenlastele, tapjatele meele järele olla, ehk heidavad nad siis armu veel viimsel silmapilgul? Kuues aga jäi akna ääre. Küsü sõna kuuldes, astus ta teistega ühes ka esimese sammu, kuid võttis selle kohe nagu tohtides ja tohtimata tagasi. Kas minna või mitte?

Poola riigipresidenti tapmise puhul

President Narutovicz (paremal) marshal Pilsudskiga kõneluses tund aega enne surma

„Miks sina ei lähe?“ käratas pataljoni ülem.

„Ma pole vabatahtlik, ma olen mobiliseeritud, herra polkovnik,“ vastas ta esimesi sõnu kindlalt öeldes, kuid viimaste man kogeleva lüües. Iseäranis veidralt tuli ta suust sõna „mobiliseeritud“, mida ta mitu korda uuesti algas, kuid lõpuks ikkagi „mobiliseeritud“ ütles.

Saatjad jäid seisma, eelminevad vangid samuti ja vaatasid tagasi. Ent parajasti kui pataljoni ülem lausus ja käega saatjale märku andis edesiminekuks:

„Jää siis siia!“

Ja vang nagu ärgates, peaaegu ta ette põlvili oli laskmas, ütles üks vangidest vene keeles selge ja kõva häälega: „Ta valetab, ta on oma märgi käikselts ära rebind!“

See ütlus mõjus imeveidralt. Oli üllejal kahju või kade, et kuues neist pääseb? Või oli see äkiline viha, hukkamõiste oma seltsimehe üle, kes oma kommunistliku sõduri au oli teotand? Või pudenesid need sõnad lihtsalt kogemata, mõtlemata, masinlikult?

Kuues, see, kes maha tahtis jääda, sai kui hoobi vastu rõõmust nägu. Ja äkki kattis ta palgeid häbipuna, ta punastas, mis ulatas roosatusena kunni kõrva lehtedeni. Sääljuures vajuks ta lootusetalt kokku ja sammus norus päaga, pilk maas, teistele järele.

Rutates, nagu tahes, et otsus kiiremini täide viiakse, kadusid vangid oma saatjatega ukse taha.

Peaaegu keegi ei läind lahinguroodu meestest mahalaskmist vaatama. Kõik jäid oma endisse seisangusse, ainult vaikus võttis maad, kus oleks selgesti kuulda võind kärbestes suma laes, tundus nagu ootaks igaüks surmaingli tiivade lehvimist ja ta jäist hingeõhku.

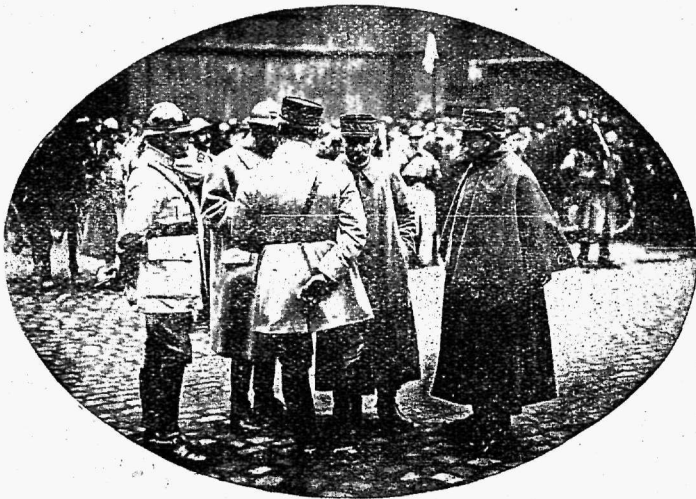
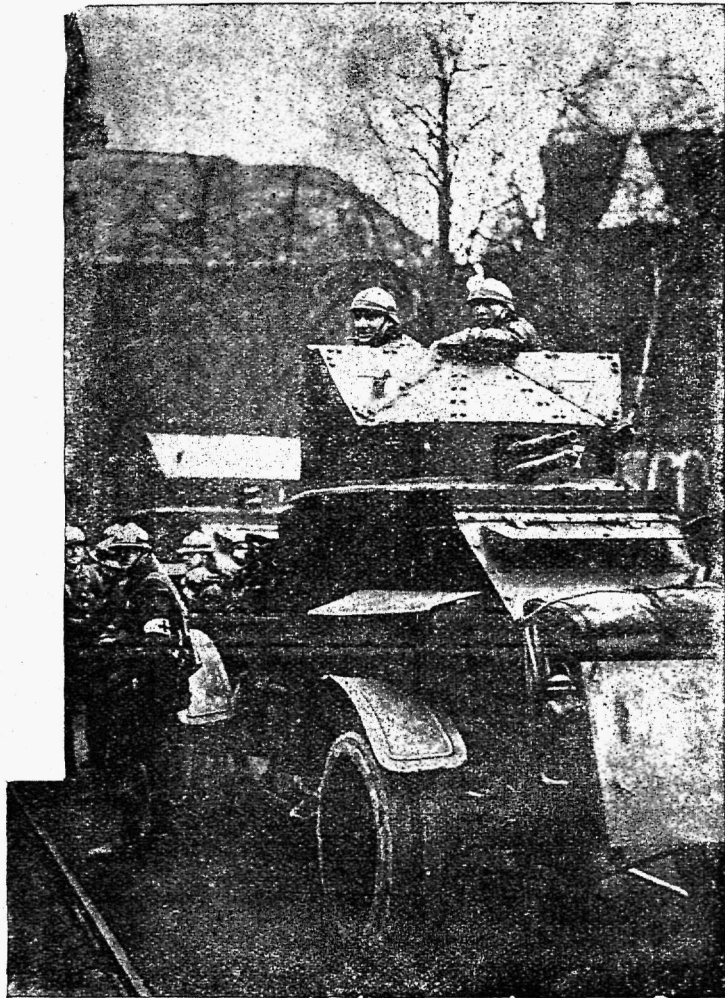
Heido hakkas jälle oma plotskit keerama, ta paberi krabinat kuulsid nüüd kõik üle toa, kuna ta näost ei poolehoidu ega hukkamõistmist polnd märgata varsisündiva fakti kohta. Ta sõrmed ainult rullisid hoolsasti maispaberit, riputasid karbist sinna tubakat (läheb veel maha kallis asi!) ja rullisid torukeseks kokku. Ta ei muutnd ka siis oma näoilmet, ega katkestand pilgukesekski oma tööd, kui väljast kostis püssilukkude naging ja sellele järgnevad kogupaugutuste prahvakud.

Kas sündis sääl väljas midagi?

Ei midagi, ainult vist inimesi lasti.

Järgneb

OKKUPATSIOON RUHRIMAAL

Ülal pahemal: Prantsuse soomusauto sõidab Essenis sisse.
Ülal paremal: Prantsuse okkupatsiooni vägede komandant
All pahemal: Okkupatsiooni sõjaväe kõrgemad staabiohvitserid Essenis

Rahvuslikud meeleavaldused Berliinis
Ruhrimaa okkupeerimise puhul. Prof. Schücking peab
protest-kõnet Riigipäeva hoone ees

AMEERIKA NAISTEST

Rikas ameerika naine riietab end ikka Pariisi viimse moe järele, ikka kõige hinnalisem, rohke-ti pitse, käsiväljaõmmelusi, tilgutiid, särakuud. Pole tähtis kas talle kostüüm läheb või mitte, aiat silestki, et ta palju raha maksab ja et homme juba uue võib osta. Säälijuures on ta muidugi väga uhke, ilbe, lubab endal istuda jalga pandud kõrgele jala päale, suitsetada iseäralisi, kallid paberosse oopiumiga ja lõhnadega, isegi sigard ja suudelda meestega kuna meeldib, sõita Euroopasse ja sääli end ülalpidada veel pöörasemalt.

Jäle ranaraisk Viienal Avenue'l on otse vastik. Mantel, mis maksab 30000 dollari ostetakse ainult mõõ aminnes, seda kantakse seljas kõgeronkne ainult korda kümme, sest nakk pole vastupidav, pääasi aga, et seda kõik juba näind, igavaks läind ja uus tuleb o ta.

Eile müüsimise sarnaseid matlid kuus tükki, õeldi mulle Revilloni magasiinis Viienal Avenue'l, kui ma 30000 hinna kohta imestust avaldasin. Osta sarnane mantel, kanda paar korda ja siis ära visata on ameerika naisele sarnane lihtne ja igapäine asi millest kõneldagi ei maksa.

Euroopa põlised rikkad, kellel kuhugi raha panna ei ole, huvituvad kunstist, ostavad töid kokku, säevad kollektisioone, mis pärast muuseumidesse satuvad, mõned neist ehk maitsevad tösti mitte ainult nende kõrget hinda, vaid kunstilist väärtust. Ameeriklased ostavad ka sagedasti kunstitöid, kuid nad tahaks osta korraga valmis kollektisiooni, mis oleks kõige kallim maailmas; on ka erandid — vanad miljardäride perekonnad — kuid neid on vähe.

Ameerika kullasepal pole kunstiväärtuslikke ehteasju: selle vastu on aga alati hiiglasuured ja hiiglapalju raha maksvad pärlid, kivid, rubiinid ja prillandid. Kõik on kohanend ameeriklase maitse järele, kes aknast möödasõites samuti selle ostab ainult möödaminna. Autobiil on ameerika naisel alati suurepärane, lillelise päalistusega ja iseäranis suure limusiiniga.

Ameerika naised armastavad väga tantsida. See tants on aga lihtlabane kaaberdamine tal pole midagi ühist selle tantsuga mida tantsiti XVIII aastasajal Prantsusmaal, võ masurkaga, mida tantsiti kunagi Poolas ja Venemaal.

Ameerika naised -patronessid armastavad palju tegelda häätegemisega religiooniga. Usklikkude organisatsioon on neil klubi. Sääli ei käida aga sugugi palvetamas ehk oma hinge eest hoolitsemas, vaid klatshimas ja flirtimas. Igas sarnases organisatsioonis on muidugi palju lolegejat rahvast, need kooskämised lahutavad siiski pisut nende igavust ja mittemidagitegemist.

Nägin õjaajal ameerika naise, kes oma aedadest korvikestega viisid juurevilja mingi-ugu häätegevusse organisatsiooni, kus neist konservi valmistati. Aia jaoks oli viis aednikku ja iga tomat tuli maksma 5 dollari. Igakordseks sõiduks oli vaja uus kostüüm ja kaks kolm toatüdrukut pidid teda enne tundi kaks riidesse panema, alles siis sai ta minna ligimest aitama. Kui ta oleks annud üheainsamagi kleidikese, mis oli eraldi neile häätegevatele toimingutele minemiseks õmmeldud, ehk nendeks sõitudeks kuutatud auto bensiniga, oleks muidugi saand mitusada sarnast juurevilja korvikest ja oleks võind osta terved tonnid konservi. Peaaegu samasuguneigi vale on kõigis nendes häätegevates pidudeski ja basaarides, kus kulutatakse kümned tuhande riiete päale, et ainult sajad dollarid lähvad tõesti puuduskannatajate hääks. Need puuduskannatajad küürutavad aga ööde kaupa nende samade riiete kallal, milles neid aitama minnakse . . .

Kui ameerika naised hakkasid omal ajal müüma sõjalaenu, siis jookid paljud tänava teise otsa. Need pöörased naised kisasid, sõimasid, vehklesid, näitasid näpudega möödaminejate päale, tirisid käikseid pidi, lõid õladelle ja peaaegu väevõimuga tassisid möödaminejad sõjalaenu laua juure.

Kord tahtsin osta omale linase öösärgi. Suures magasiinis toodi mu ette naisterahva öösärk, mis maksis 40 dollari.

„Mul on vaja meeste oma . . .“

„Kuidas, meeste öösärk? Ja linane! Sarnast te' Ameerikast ei leia!“

Ma muidugi leidsin, kuid sarnane asi on tõepoolest siin haruldane. Mehed kannavad siin midagi kuradinaha taolisest riidest öösärke, mis maksab pooleist dollari — paremaid pole mees ele vaja. Samade meeste naised aga ostavad omale 40- ehk 50 dollariised siidpesud. Miskipärast lepidav mehed siin sellega . . .

Elas meiega võõrastemajas üks „lady“. Ta-kõneles, et ei pea viisakateks neid inimesi kes hotelis ainult ühes toas elavad. Tal

endal oli kahekas tuba ja maksis päevas 75 dollari. Igapäev oli ta uues kleidis, üks suurepärasem kui teine. Kui kleit oli sinine, olid ka kingad sinisest nahast, ka kübar ja kõik muu oli sama värvi. Ja mis pääasi — ehteasjad olid ka sama värvi — sappiirid. Käevõru sappiiridest, sõrmused imeväärsete sappiiridega kuld puudrikist — sappiiridega.

Isegi kingapaelu ilusad sappiirid. Näovärvimist ei häbenend ta teha kõigi nähes. Mitte ainult ei häbenend, vaid tegi seda koguni allakriiputades: rahulikult võttis välja tarvisminevad atribuudid, värvis kus vaja, võttis siis huule värvi, siis kulmuvärvi ja toimetas rahulikult oma tarvilikku asju. Kui ta kleit oli roheline, siis tingimata olid ka ehteasjad rohelist. Musta ja halli kleidi juure käisid pärlid. Punase juure muidugi rubiinid, mõnikord aga ka prillandid. Nahku vahetas ta ka igapäev. Tal olid sinkjad ja mustjaspriinid rebased, mantel soobolitest, nugistest, shinshilidest j n. e. Ta kõneles ainult riietest, ehteasjadest, nahkadest . . . Ning see oli äärmiselt vasik. Hommikuti ootas ukse taga ta ärkamist inimest kaheksa vähemalt. See algas päale kell 1/2 9. Siin oli jalgade, keha (body-massage), näo (face-massage), pää, kus juuksed kasvad ja kus mitte, masseerjannad. Siis maniküürjanna, pediküürjanna ja iseäralne pediküürjanna suure varba jaoks! Sellest kõneles see armas naine: „Ah, kas te' teate! Ma leidsin toredata pediküürjanna, kuid ta oskab teha ainult suurt varvast . . .“

Kõik see inimestekari sai oma alandava töö eest kolm dollari. Kui aga patsient harilikul ajal ei ärgand, said nad ootamise eest muidugi lisamaksu. Igal hommikul tuli ka doktor ja frisöör. Pääle selle tegi Europast toodud oma toatüdruk riidessepanemise. Toatüdruk tegi sel alal, nõndaütelda, jämeda töö, kuna hoteli spetsialist lõpulikult selle kordasatis, saades plussi või kostuümi päält dollarit kolm, neli. Igapäev sõitis ta veel päale selle mingisugu instituuti, et elektriga omal „mitmesuguseid kehaosasid“ lasta masseerida. Kes oli see naine? Kokott, kuulus näitlejanna, hertsogiina, printsess? Ei — ühe vene börseniibri naine! Muidugi sõjaaegse! Ja naine ise oli vana, inetu . . .

Minus lõi esile suur vastikus. Oli haavav näha kõiki neid masseerijaid, pediküürjaid, maniküürjaid. See oli haavav inimese väärtuse teotamine. Oleks tahtnud võtta talt kõik need hiibud, sätendavad kivid ja ta põrandat küürima panna. Tal polnud tõepoolest ei mingit väärtust, mis oleks tal annud õiguse elada sarnasena parasiidina. Kui see oleks aga ainus tüüp, muidugi ei maksaks sellest kõneldagi, kuid sarnaseid naisi on Ameerikas tuhandeid. Need on aga see mürk, mis kultuuri pikkamisi kui koi läbi sööb. Sarnaste jaoks on tarvis ainult arsilik nuga. See see pole kultuur, vaid mädanik kultuuri ihus. **V. Krõmov**

JAZZ-BAND

Kui öeldakse, et kirjandus ja kunst teatavale ajajärgu kultuurile oma ilme ja karakteri annab, samuti võib ütelda ka tantsu kohta, et ta teatava ajajärgu seltskonda iseloomustab. Tantsu hasardis avaldub seltskonna jõu ja kireküllus, energia ülevool ja eluhimu. Mida energiküllasem aeg, seda kireküllasemad ta tantsud, mida lödvem ja loium aeg, seda väsinum ja laisem ta tants. Euroopa on väsinud pärast sõda ja Euroopa tantsib shimmyt. Seda labast, ilget ja jõuetut tantsu hõõrutakse Euroopa suurlinnades juba mitmendat aastat, isesuguselt veidralt kokkusäätud orkestri „jazz-bandi“ saatel, ilma, et sellest tüdinetaks. Sest aeg on loid, kiretu, ener. ia on raisatud ja seltskond peab oma sääremarju puhkama, ent sedagi järelejäänud jõukübet hoida. Euroopa suurlinnade kõrtsid ja tantsupaleed pakuvad sellest küljest kujuka pildi, milleks ka, et lugejaid sellega natuke tutvustada, alljärgneva kirjutuse avaldame.

Toimetus

Viiul, klaver, banjo ja trumm oma perekonnaga. Selle orkestri nimi on „Jazz-band“ ja ta järele tantsitakse „Shimmy“! Et viiuli ja klaveri, nende salong-orkestri tüvipillide seas äkkl üks banjo — see metalline, balalaikade ja mandoliinide perekonnast päritolev, senni miite salong ega kontsertorkestri vääriliseks peetud teraskeeline väärpill — see on õige pentsik, aga mis ütelda trummide peres, terve löökpillide sugukonna kohta selles delikaadises seltkonnas? Missugune stiilide segu, milline orkestri kokkusaade algreeglite uppilöömine, missugune lärmitsev uuiltsalik võte, ei, hoop kõigi sinfoonia-, kvartett-, kontsert-orkestri pooldajate kõrvale, löök tavalise segapillise tantsuorkestri kummardaja kuulmeile ja pauk pasunakoori harrastaja trumminaha pihta! Isegi kõige bravuurlikum kroonmuusika kapelmeister ei sõandaks kõige vahvama ja

paraadlikumal marsingulgi sarnast arvu- ja liigirikast trummistikku-löökpillistikku oma ürgpasunlikku orkestrisse võtta. Ka pasunakooride üleriigilisel musttuhandehikmelisel laulupeol oleks seesinane jazz-bandi mürtsustik liig. Ja see olevat muusika! On küll. Pärts kena muusika.

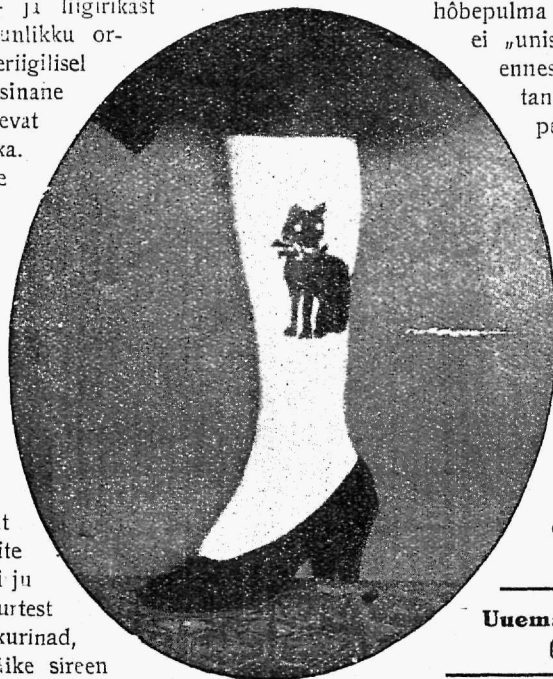
Tutvunegem lähemalt selle ulakute trobikonnaga, kes talitab siin nagu revolutsioonääriline säarsaabas markiisi buduaaris. Vaadake lähemalt seda hunnide salkonda. Kõige päält suur-ehk türgitrumm, võimas ja kange nagu Peeter Suur ning tõsine kui taevaisa; siis väiketrumm, pillub nagu herneid pannule ja rabab nagu rahet katuselle; siis plekktaldrek, aga ilma oma kaksik kaaneta, teisepooleta, peab leelikult leppima väikse trummi nuaotsa näpülöögiga; siis triangel, see vaeselapselikult ühetooniline tilinapill; siis kõige carmenite ja mustlas- ning väikevenelüdrukute ki ju tamburiin; need kõik löökpillid suurtest orkestritest tuntud; aga edesi: hobuse kurinad, lehmakell, autopasun, sulipoisi vile või väike sireen

ja kindlasti veel midagi, ükskõik mida. Terve see root on üheainsa inimese käsitada. Ta jaoks on ka veel rida kübaraid, kaabusid. Nõnda siis istub, seisab, kargleb ühel kohal see mees, töötab käte, jalgadega ja huultega, vahetab kübaraid ja ilmet näol. Ja ta! on seejuures väga lõbus. Ta on terve orkestri pää ja kogu olengu kuningas. Vahel on see orkester ka suurem, lisaks mõni pasun või saksofoon, see klarinetist põlvenev vaskne hiiglapiip, mille hää! pole kuskilt pärit ega vasika omast parem. Rütmi ja molliiv. Esimene midagi kaheveerandi taolist, mis aeglastatud polkat meeletuletab, kuid mille järele polka tantsimine arvatakse pärispatuks. Rütmi sünakoopiderikas, mis tuletab meele selle orkestri ja ta viiside sugulust tolle maakera osaga, mis asub ekvaatori ligidal ning sää!l-pool, kust metsrahvad omad esimesed primitiivid tervitused saatsid Euroopale ju kaunis ammu kekuokide, matshishide ja sellesarnaste kaudu. Kuna viimaste kirjesselge viis mällu löikas igale kärumehe'egi, ei lase jazz-bandi orkes'tri viisid end nii kergesti ajju raiuda, sest temas on üleminekute venitusi ja äkilisi ärakatkestamisi, tavalise tantsumuusikaga harjund kõrvale võdrastavaid fraaside ebaproportsionaalsusi, ebavastavusi, ülehüppeid, uitlemisi, varieerimisi ning jumal teab mis — üldiselt siiski midagi, mis end kindlasti tantsida laseb ja midagi ähmaselt kõrva järelsumisema jäävat. Orkester ei püsi mitte tervelt omal poodiumil, kord tuleb sää!lt alla viiul ja kõnnib aeglaselt poollibisevat sammu parketil tantsijate seas, kord teeb seda banjomees, klaverimees muidugi, peab poodiumile jääma, ta ju oma kasti külge naelutatud, aga trummimees, sel pole rahu, see kehkleb ja kipub kangesti paigalt õhku, kui häämeelega võtaks ta oma terve löögiroodu kaasa ja pillaks publikumi sekka, nii täis on ta osavõttu ja kaasatagemust, ergutamist — kui ta on hää! lööja. Sel puhul hinnatakse teda kõrgelt. Teda püüavad siis üksteise võidu eneselle Euroopa päälinnad, pakkudes sellele üleöö ärgand virtuoosile hiigla honoraare.

On ka lokaale, kus orkester kõige oma trummistiku-vilestikuga nagu ära aurb, imestamisväärt paiks muutub ja „Schlaraffenlandi“ seedimismuusikat produtseerib. Ja on vahepäälseid. Kõik inimeste tantsule suigutamiseks. Nimelt suigutamiseks. Nii värske ja vallatu kui on orkester, nii väsinud ja rammetu on tants. See polegi nagu tants sel laudadest, toolidest piiratud 10×10 meetrilisel parketil kvadrantil. See paaride pundar ei näi üldse löbu pärast tantsivat. Igapäev kell 7 ehk 8 pärast lõunat, kui töönimene oma igapäevast teist tööpäeva algab, tullakse kohusetruult kokku tantsima ja liigutakse õhinata, leigelt tunnid maha. Ei ole see vanastine hõbepulma pruutpaari polka, ei viisipäraline menuett, ei „unistuslik“ valss, ei rehealune marupolka, ei ennesõjaaegne surevluigelik tangogi. Selle tantsu jaoks peab olema suurlinnast läbi-pehkind, tuimund, peab elama ühepäeva elu, ilma tuleviku ja oleviku, isegi mineviku pääl mõtlemata, peab olema läbiimbund suurlinna pääliskausdustavast elust, loobund mõtlemast ja süvenemast, peab olema ühesõnaga läbi-põlend. Nägudes surmatõsiduse mask: Kehades lõtvus, põlvedes sünkooipilised nõksatused, puusades ärakulund taskunoa logisemine, süda kü'm, pää tühi, ise küllastatud. Ja see olevat tants! Shimmy! See on tants surmarvarju orus!

Nii tantsib „uus“ Euroopa, „üles-ehitav“, „hääkstegev“, „uuestsündiv“.

ADN.

Uuemad moenarrused Ameerikas
(Pildid lehek. 18 ja 19)

KAHVATU NEID

Aleksis Kivi muinasjutt

A sus muiste selle mäe koopais koletu tont, inimeste hirm ja hukatus. Kaks oli temal himu ja kiima: vaadelda ja pidelda oma aardeid koobaste sügavais urkais ja juua inimverd mida kangesti janus. Aga ainult üheksa sammu mäest oli tal võim vägivaldal tarvitada ja seepärast pidi ta abiks võtma kavalust oma teekondadel. Ta võis muuta oma kuju milleks tahtis; ja nii nähti teda ümbruses kõnnisklevat kord ilusa noorukesena, kord imekauni neiuna, ikka selle järele, kas ta mehe või naise verd janus. Mõnegi võitis ta vaate põrgulik ilu, nii mõnigi pidi oma hinge heitma tondi kolelais koopais. Niimoodi see peletis avatles oma juure õnnetus ohvrid.

Oli lembe suviõõ. Haljal nurmel istus nooruke süledes oma armsamat, noort neidu kes õhkuva roosina puhkas ta rinnal. See oli nende jumalagajatu-sütelus; sest ära tuli poisil rännata ja lahkuda kauaks oma südame sõbrast. — „Mu neid“, nii kõneles nooruke, „nüüd ära lähen sinult, kuid vaevait jõuab sada päikest tõusta ja laskuda ennekui su kohtan jälle“. — Lausus neid: „Ning ei päike laskudes heida nii armast hüvastijätupilku oma maailmale, kui mina mu kullakselle kui see lahkub, ega tõustes sädele nii ilusti taeva leek, kui särab minu silm kui jälle tõttan sulle vastu. Ja mis heleda päeva pikkusse mu hingest mahub, see on mõte sinust, ja mu unede tumedas maailmas kõnnin ma ühes sinuga“. — Nõndap neid; kuid jälle nooruke lausus: „Kaunisti kõnelesid; kuid miks aimab mu hing halba? Mu neid, nüüd vandugem üksteisele igavene truudus siin taeva palge all“. Ja vandusid nad püha vande jumala ja taeva ees ja hingamatult kuulasid nende püha vande metsad ja mäed. Ning viimase hommiku koites sülelesid viimse korra, ning lahkusid. Ära tõttas nooruke, aga kaua käiskeles neid üksinda metsa hämaras, mälestades kaunist kullakest.

Sándor Petöfi

1 jaanuaril 1923 saja aasta eest sündis see meie Ungari hõimrahva rahvusluuletaja, kelle nimi on kuulnud terves Euroopas ja keda ta rahvas austab enam kui ühiki teist. Aeg kus ta elas oli ungarlastele suur võitlusaeg Austria vägivallavalitsuse vastu. Sellest tulebki et Petöfi looming on päälle armastusluule kõigepeält isamaalik luule. Kuid see on siiski eht luule, täis kõige otsemat tundmust, täis süttind ja sütitavat tuld. Kuuest aastast oli temale küllalt maailmakuulsuse pärimiseks, siis langes ta 26-aastasena lahingus hirmuvalitsust toetavate venelaste hulkade vastu.

Aleksis Kivi

Soome kirjanduse esimese suuremehe 50-ne aastast surmapäeva pühitses terve Soome läind vana-aasta õhtul. Pool aastasada praegusest tagasi kustus sel õhtul ühes kustuva aastaga ka mees, kes oli soome esimene õige ja ühtlasi ka esimene suur, vahest isegi suurim kirjanik. See oli külaräts-pa poeg Aleksis Kivi-Stenvall, ta oli sündind 10 porikuu päeval 1837 ja elas — luuletaja sõnade järgi — „ainult sügisest jõuluni“, sest kogu ta elu oli alakestev sügis. Kõllamajakeses ta sündis ja kõllamajakeses ta suri, vallavaesena ja nõdrameelsena — kuid jättis maha ometi päranduse mis praegu on palju rikkamaks teind iga soomlase. Ja mitte üks soomlase, sest ta tööd on viimaks alustand oma võidukäiku ka juba skandinaavia ja saksa keelis ning loodetavasti juba tänavu kevadel ilmub ka eestikeelsena ta pääteos, suur romaan „Seitse vanda“ Fr. Tuglase tõlkes. See oli luuletaja kelle elutöö moodustab käändekoha soome kirjanduse ajaloos, kuigi ta kogu elu oli võitluses näljaga ja selleaegne tähtsam arvustaja ta töid vassimiseks nimetas. „See kivi, mis hooneehitajad ära olid tõugand, sai nurgakiviks“. Ta pole ükski Soome, vaid kogu Põhjamaade suurim humorist, kuigi ta nali on ikka naer läbi pisarate. Temas ühineb realisti terav nägemine romaniku kõige õrnema unistusmeelega. Ta jõudis oma lühikeses eaga kirjutada mitmed näidendid ja mõningad luuletused, tema päätööd on aga soome hingesse kõige sügavamalle tungiv komöödia „Nõmmekingsepad“ ja romaan „Seitsmest vennast“, vennast kes ühiskonnast ära põgenedes 9 aastat metsade romantilises vabaduses elavad. See õngi üks imeliseimaist romaanidest kogu maailmakirjanduses, nii oma sisult kui ka vormill, kus on kokkukõlaliseks tervikuks ühendatud jutustus ja kirjeldus, luule ja draamadialoogid, kõige täpsem realism ja kõige kõrgelennulisem romantism. See segu oleks labane teise käsitusviisi juures, Kivil on aga see seda ehtsam. Kivi puhtromantilise loomingu näitena toome siin ühe ta parema muinasjutu.

Kui ta nii kõndis sügava männiku põues, mis imelik kuju tuli talle vastu? Ta nägi nooremehe, kauni kui vürst ja ilusa kui kuldne hommik. Kui tuleleek välgub ja sädeleb ta kübara sulgtutt. Ta õlul ripneb mantel, sinetav kui taevas, ja kui taevas kirjelev säravaist tähist. Tema ihukuub on valge kui lumi ja niudeil on tal purpurpunane vöö. Neiu pääle vaatab ja vaatest voolab leegitsev armastus, ja õndsasti kaikub ta hääle kui neiu kõneleb nii: „Ära mind karda, magus neiu, ma ju olen su sõber ja annan sulle ääretu õnne, kui ainult korra saan sind sülelda. Mina olen vägev mees, on minul aardeid ja kalliskive ilmaruta ja määrata, ja võiksin kas või ära osta kõige selle maailma. Tule mu kullake, tahan viia su uhkesse lossi ja asetada oma kõrvale hiilgavalle istmele.“ Nii ta kõneles veetleval häälel ja hämmastunult seisis neid. Ta mälestas oma vast-vannutus vannet ja tagasi kaldus, kuid siis kaldus jälle mehe poole ja imeline ihatsus valdas ta meele. Mehe poole ta käänis, peites käega silmnäo kui paistva päikese ees; ära jälle ta käänis, kuid vaatas korra veel imelisele kujule. Vägev veetlus sädeles säält ta vastu ja äkki vaibus neid kanni vürsti sülle.

Kuid ära siis tõttas vürst oma saagiga kes oli kui uimastuses ta käsivarsil. Üle järskude mägede, läbi sügavate orgude nad ruttasid, ja ikka pimedamaks muutus mets nende ümber. Rahutu-

Ado Reinvald

Eesti ärkamisaja luuletaja, kelle laulud osalt rahvalauludeks on saand.
Sündinud 7 detsembril 1847, surnud 8 veebruaril 1922

malt põksus neiu süda ja valuhigi jooksis ta otsalt, sest nüüd viimaks ta märkas niikui midagi metsalist ja koledat kuju silmade võluvas leegis. Ta vaatas oma ümber ja nobedasti vuhisesid mööda sünged kuused, ta kandja väledasti jookstes; ta vaatas noorukese näkku ja kohutavad värinad käised üle ta keha, aga imeline ihatsus valitses siiski ta südames.

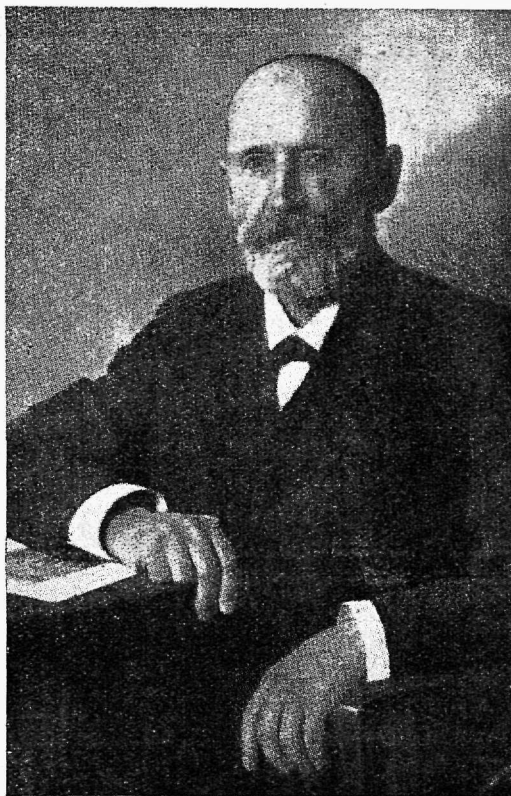
Läksid nad ikka edesi läbi metsa ning paistis viimaks kõrge mägi ja selle pimedad koopad. Ja nüüd, kui nad olid ainult mõni samm mäest, juhtus koledat. Mees kuninglikus rüüis muutus äkki kohutavaks metsaliseks; sarved tungisid välja ta pääst, kuklas kahisesid kanged harjaksed ja vaene tüdruk tundis nüüd kibedasti omas rinnus tema teravaid küüsi.

Hüüdis, viskles ja tõmbles siis õnnetu neid omas valus, aga asjata. Ilge karjumisega kiskus metsaline ta sügavamale koopasse ja imes temast välja vere aina viimse piisani. Kuid sündis ime: vaim ei lahkundki neiu liikmeist, vaid ta jäi elama veretumana, lumivalgena; murelisena surma varjuna kalmu maalt. Imestades märkas seda metsaline, tarvitas oma ohvri juures küüsi ja hambaid kõigest jõust, kuid siiski ei jaksand teda surmata. Viimaks otsustas teda pidadagi ikka enda juures koobaste öös. Kuid millega võis ta teenida, mis kasu võis ta saata koletisele? Ta pani neiu

puhastama oma aardeid ja kalleid kive, neid tema ette ritta laduma; sest ei ta väsinud neid ihaledes vaatlemast.

Nii aastaid elab kahvatu veretu neiu vangina mäe kõhus. Aga öösel ometi nähakse ta seisvat hääletuna palujana mäe harjal. Kes andis talle selle vabaduse? Kas taeva võim? — Kuid kõik ööd tormis, vihmas ja kõledas pakases ta seisab mäe päälael, paludes andeks oma patte. Veretuna lumivalgena ja nagu kuju, nii liikumatult, hääletult ta seisab, käed rinnal ja pää kaldund rinnale alla. Ei julge vaeseke tõsta silmi taeva poole ainustki korda, ainult kiriku torni poole, metsade kaugemal serval, sinna on ta pilk ikka juhitud. Sest ikkagi veel sala hääli ta kõrva lootusest sosistab; kuigi kaugena kibemena, kui tuhandete penikoomate tagant pilgub talle see lootus. Nii ta oma ööd mägilael viidab ega kuuldu ta huult kaebust millalgi; ei tõuse ega vaja ohkustest paluleva rind. Nii kulub sünged ööd, kuid hommiku koites haarab ta jälle enda koopaisse armutu metsaline.

Vaevalt aga on sada päikest jõudnud valgustada maad, kui nooruke, neiu armastatu, tuli rõõmsana koju omalt matkalt. Ent ei ta nõiduslik neid tormandki talle vastu teretulemast soovima. Ta küsis, kus kaunike viibib, kuid ei saand teadust kelleltki. Ipaltpoolt ta otsis teda ööd ja päevad, ilmväsimata, kuid ikka asjata; neid oli kadund jäljetult nagu hommiku kaste. Viimaks heitis ta kogu lootuse, unustas kogu elamise rõõmu ja käis ümber ainult tummana varjuna. Kord viimaks, kui hiilgav päike oli tõusnud, pimendas surmaöö ta silmade valguse. Kuid aastaid, hirmsalt pikki, saadab mööda kahvatu neid: päevad tondi koopais puhastades ja ladudes aardeid julma kiusaja silmi all, ööd aga ta mäe harjal kulutab. Veretuna, lumivalgena ja nagu kuju, nii liikumatult hääletult ta seisab, käed rinnal ja pää kaldund rinnale longu. Ei julge vaeseke tõsta silmi taeva poole ainustki korda, ainult kiriku torni poole, metsade kaugel serval, sinna on ta pilk juhitud.

August Weizenberg

Esimene Eesti kujur. Rahva mütoloogias võetud kujude looja: „Koidu“, „Hämariku“, „Kalevipoja“, „Vanemuise“, „Linda“, „Endeli“, „Juta“ ja m. autor.

Sündinud 25 märtsil 1837, surnud 22 novembril 1921

On valge suviöö. Mäel jälle seisab neid, mälestab aega, mille on olnud valusas vangipõlves; aastaid juba sada on läind sest päevast, mil ta lahkus oma südame sõbrast. Ta saab täis õudust, ta mõte minestub, ja külmi hihihelmeid nõrgub ta otsalt alla mäe samblase kamaralle, kui mõtleb ta läind aastate pikkust. Siis julgeb ta esimest korda vaadata kõrgusse üles, ja pilgu aja pärast märkab ta imelist valgust, mis lendavana tähena näib temale liginevat kaugeist avuruisist. Ent mida lähemale see valgus jõudis, seda enam muutis ta oma kuju. Ega oludki see lendav täht, vaid sätendav nooruke, käes välkuv mõök. Eks kajastund sest näost nõiduslik tuttavus ja ägedalt hakkas lõõma neidise süda, sest nüüd ta tundis oma endise peiu. Aga miks lähenes ta mõõgaga käes? See oli mõistatuseks neiu le ja ta lausus nõrgal häälel: „Kas see mõök vahest minu valu viimaks lõpetab? Siin on mu rind, noor kangelane, lõõ sinna oma helkiva terasega ja kui oskad, kingi mulle surm mida ju kaua kaua olen igatsend“ Nii ta kõneles mäel, kuid ei toond talle nooruke surma, vaid elu magusa lehvituuse, mis juba lõhnava hommiku tuulena kohisesed keerles ümber kahvatu neiu. Võttis ta sülle armukalt vaatav noormees, suudles teda ja kohe tundis veretu neiu peene verevoolu magusa kosena jooksvat oma soonis, ta pale õhkus kui koidune pilv

a rõõmust helkis ta särav ots. Ja ta heitis kiharase pää üle peiu käsivarre, vaatas üles kõrgusse, ohtes rinnust välja aastakümnete valu; noorukese sõrmed eksisid ta juukseis mis lehvivad kaunitalt vaikes tuules. Ilus on vabaks saamise silmapilk ja pääsupäeva hommik. Linnud siristavad kuustes selle metsikuhke mäe küljel ja kirdest tõuseb päikese õhkuv viil. Oli see hommik sarnane selle hommikule, kus sõbrad kord haljal nurmel lahkusid pikaks ajaks.

Kuid nüüd tige koletis, viha harjaksed püsti, ronis mäele üles, et tõmmata neidu oma tubadesse jälle. Ent vaevalt oli ta küünitand omad käpad neiu poole, kui noorukese mõök, nobe kui välk, tema rinna läbistas ja mäele lortsatas ta must veri. Ära käänis neid näo selt pildilt, surudes otsa vastu sõbra rinda, kui tont kurjalt röökides heitis hinge ja langes alla mäe veerangult. Nii pääsis maailm kohutavast metsalisest. Aga hõbedase pilve säravas hõlmas lehvivad nooruke ja neiu üles kõrgusse. Peiu põlvil puhkas mõrja ja surudes oma näo vastu selle rinda naeratas õnnelisenä. Läbi avaruste nad ülenesid ja alla kauguse sügavusse jäid neist metsad, mäed ja orgude mitmeokslised harud. Ja kõik viimaks kadus nende silmist nagu sinetavasse suitsu“.

See oli jutt kahvatust neust, mis Aapo jutustas vendadelle turbases onnis sel unetul õöl Impivaara lagedikul.

Tõlkind **A. Anni**

POEEM ARMASTUSEST

Rabindranath Tagore

Ta sosistas: „Mu armsam, ava oma silmad!“

Ma sain tigidaks ja ütlesini: „Mine!“ Ent ta ei läind.

Ta seisid mu ees ja hoidis mu mõlemaid käsi. Ma ütlesin: „Mine ära“, ent ta ei läind mitte.

Ta surus oma näo mu kõrva juure. Ma vaatasin teda ja ütlesin: „Häbene!“ Kuid ta oli endiselt.

Ta huuled puutusid mu põske. Ma värisesin ja ütlesin: „Teie olete häbematul!“ Kuid ta ei häbenenend.

Ta pani lille mu juukstesse. Ma sõnasin: „Pole tarvis!“ Kuid ta ei kuuland.

Ta suudles mu huuli ja läks. Ma nutsin ja küsisin oma südamele:

„Miks ei tule ta tagasi?“

Ingliskeelest **Gustav Saar**

Juhan Kurrik
Tuntud koolimees ja koolikirjanik. Sündind 29 mail 1849, surnud 20 mail 1922

A. Laur Foto Riedel
Tartu Peetri koguduse kauaaegne õpetaja.
Surnud 1922

Aksel Kallas (oma lapsega).
Endine Jõhvi, pärastine Rõuge õpetaja. „Kui pisarad kõnelevad“ ja „Sealtpoolt kaldalt...“ autor. Surnud 1922

Tellige „ODAMEEST“, sellega aitate tõsta ajakirja sisukust ja pildirikkust! Tellimishind leheküljel 2

ELAGU LÔBU!

(Üks päätükk VICTOR HUGO suurest romaanist „Jumalaema kirik Pariisis“, mis J. Semperi tõlkes ilmub Eesti Kirjanduse Seltsi „Maailmakirjastiku“ seerias).

Lugejal pole vahest veel meeles läind, et Imede Ôue ühe jao ümber oli vana linna müür, mille kantsid juba tol ajal hakkasid varemeiks muutuma. Ühe neist tornidest olid kaabakad oma lõbustuskohaks muutnud. Alumisel korral asus kõrts, kõik muu ülemistel kordadel. See torn oli sulikonnale elavaimaks, seega teistele vastikuimaks pesaks. See oli kui miski imeline mesipuu, mis õöd kui päeva sumises. Õõseti, kui kõik muu kerjuskond magas, kui enam ühtki valgustatud akent polnud platsiäärseil räpastel majafassaadidel, kui enam ainustki häält kuulda polnud neist arvuta majahurtsikuist, mis kubisesid varastest, tüdrukuist, varastatud lastest või vördjaist, tunti lõbutsev torn ikkagi ära ta lakkamata lärmist, punasest valgusest, mis tulles ühtlasi luukidest, aknaist, müüri lõhedest ja piludest, välja tungis otsekui kõigist ta ihu pooridest.

Alumisel korral, keldris, asus nagu öeldud kõrts. Sinna viis madal uks ja järsk trepp, mis kuidagi meele tuletas klassikalist aleksandriini. Ukse kohale sildi asemelle oli määritud vastsete müntide kuhi ja tapetud kanapojad, ning üle selle kõige seisid teravmõtteliselt: „Surnutele kellalööjate juure“.

Ühel õhtul, kui Pariisi kellatornidest juba helisend tulede kustutamise märguanne, oleksid vahiseersandid koledasse Imede Ôue sattudes võind märgata, et hulguste juures enam elu oli kui muidu, ja et säääl rohkem joodi ning tublimini prassiti. Ka väljas platsil oli hulguseid salgakaupa koos; nad sosistasid isekeskis, kui oleks ees midagi suuremat oodata; siin säääl küikitas mõni sulil maas ja ihus oma nüridat rauast tera vahedamaks.

Kõrtsis aga viis viin ja mäng mõtted, mis tol õhtul sulide pesa valdasid, õigelt teelt kõrvale, nii et raske oli joomarite jutust aru saada, milles siis asi õieti on. Siiski, neil oli rõõm-

sam nägu kui muidu, ja kõigil nähti põlvede vahel mõni kaitseriist läikivat: kõvernuga, kirves, suur lööginui või haakpüssi konks.

Ümmargune kõrtsituba oli väga suur; laudad aga olid nii tihedalt teine teise ligi, joodikuid nii palju, et kõik, mis kõrtsiruumis leidus, mehed, naised, pingid, õllepotid, joojad, magajad, terved, sandid, kõik näis olevat segamini paisatud, kõiges valitses kord, kui tühjade austerkarpide hunnikus. Laudadel põlesid mõned rasvküünlad, kuid õieti valgustas kogu ruumi kamina tuli, täites kõrtsis sama aset, mis lühter oopersaalis. Kelder oli nii röske, et lõukast kunagi tuli ei tohtind kustuda, isegi suvel mitte. Päratu suures kaminas, väljanikerdatud kummiga, millelt esile torkusid igasugu suured keedurauad ja kõögiriistad, põles suur puie ja turba tuli niisuguse lõõmaga, nagu seda vahel õõsel näeb nii punasena leegitsevat majade seintel, mis asuvad vastu sepikoja aknaid. Kamina ees tuhas istus üks tähtsa näoga asjamees ja veeretab lõkke ees lihatakkidega lükitud praevarrast.

Milline see segadus esimese pilguga ka polnud, siiski võis ses inimestekogus eraldada kolme päämist salka kolme isiku ümber. Üks neist, kentsakalt idamaa hilpudesse topitud, oli mustlaste hertsog Mathias Hungadi Spicali. Ta istus laua otsas, jalad risti, sõrm püsti, ja jagas peenikese häälega valge ja musta maagia tarkust mõnele ammuli suuga päältkuulajalle. Teine kupatus inimesi tihenes meie vana sõbra, Thunes'i vahva kuninga ümber, kes oli jalatallast päälteni sõjariistus. Väga tõsise näoga korraldas Trouillefou ja andis tasase häälega käskusid ühe päratu suure, põhjata vaadi sisu jagamise kohta, mis täis sõjariistu, mis tulvil igasugu kirvest, täakidest, mõõkadest, kiivrest, soomusriideist, kilpidest, piigi ja oda otsadest, nooltest ja muust sellesarnasest, nagu mõni küllussarv õuntest ja viinamarjadest. Igaüks võttis midagi hunnikust, kes kiivri, kes pistoda, kes ristipidemega pussi. Isegi lapsed võtsid sõjariistu, oli isegi lämpjalgu, kes soomustatult ja kiiverdatult ronisid joomarite jalge vahel otsekui suured sitikad.

Lõpuks, kolmas rühm, kárarikkaim, lõbusaim ja suurearvulisim, asus pinkide ja laudade otsas ühe mehe ümber, kes üleni oli raskes sõjarüüs kiivrist kannusteni, mille varjust siis peenikest häält kuuldí kõnet pidavat ja vanduvat. Isik, kes nõnda terve rüütli-varustuse omale selga laadind, kadus pea täiesti selle mundri alla ära, kuna náha jäi vaid hábe-mata, punane ja kíkis nina, salk válvakaid juuk-seid, roosa suu ja julged silmad. Võõ oli tal táis pusse ja nuge, ühel puusal oli suur mõõk, teisel roostetand amb; ees aga oli tal suur kann viina, kuna ta kõrval

Prof. Vladimír Tshish

Kauaaegne Tartu ülikooli närvi ja vaimuhaiguste professor. Suri Kiievis 4 dets. 1922

Prof. Adalbert baron Stromberg

Tartu ülikooli usuteaduse professor, suri 3 jaanuaril 1922

istus lihav, lahtiste rindadega tüdruk. Kõik ta ümber naersid, vandusid ja jõid.

Lisatagu siia juure veel paarkümmend vähemat rühma, siis teenivad tüdrukud ja poisid, kes, kannud kõrgel, edasi tagasi saalisid; mängijad, kes istusid oma pallide, vürflite, kivide, luude taga; tüli ühes nurgas, suudlused teises, — ja teie saate umbkaudse pildi sest kogust, millele langes suure leegitseva tule helk, pannes kõrtsi seinal tantsima hulk hiiglasuuri veidraid varjusid.

Lärm oli umbes sarnane, kui suure kirikukella õõnsuses, mida, kõigest jõust lüüakse.

Praevarda all olev pann, millele ladinale sula rasva tilkus, täitis oma särisemisega nende kahekõnede vaheajad, mis ühest kõrtsitoa otsast teise ristlesid.

Ses lärmis, kõrtsi tagaotsas, kamina kõrval oleval pingil istus üks filosoof sügavais mõtteis, jalad tuhas ja silm tukkidel. See oli Pierre Gringoire.

„Ruttu, poisid! Kähku sõjariistu! Tunni aja pärast peame iikuma!“ ütles Clopin Trouillefou oma alamaile.

Üks tüdruk kõõrutas:

„Nüüd jumalaga, mu isa, mu ema,
Sest kustuvad viimsed ju tuled.“

Kaks kaardimängijat läksid tülli.

„Soldat!“ karjus punasema näoga neist, teisele rusikat näidates; „ma sulle panen alles sihukse risti, et mäletad oma ristisoldatit!“

„Puh!“ hüüdis normandlane, keda ära võis tunda ta ninahäälest, „küll on aga rahvast, just kui Caillouville'is pühade kujusid!“

„Kuulge, lapsed!“ kiunus falsetiga mustlaste hertsog, „prantsuse sortsinaised sõidavad nõiasabbatile ilma luuata, salvimata ja mitte ratsa, vaid ainult mõne maagilise sõna abil. Itaalia sortsinaised sõidavad siku seljas, kes neid läve ees ootab. Kõigil tuleb aga korstna kaudu välja minna.“

Ühe noore, päälääst jalatallani sõjariistus võrukaela hääle ületas lärmi:

„Hõissa! Hõissa! Täna esimest korda mõök vöö! Hulgus? Jah, ma olen hulgus, kurat võtaks! Kallake mulle viina! — Sõbrad, minu nimi on Jehan Frollo du Moulin, mina olen aadelimees. Mina ütlen teile, et kui Jumal oleks sõjamees, ta oleks riisuja. Vennad, meid ootab ees tore sõjakäik! Me oleme kõik vaprad mehed. Kirik ümber piirata, ukсед sisse murda, noor tüdruk ära päästa kohtunikkude küüsis, preestrite käest, klooster maha kiskuda, piiskop ühes oma lossiga ära põletada, see kõik on ennem tehtud, kui pürgermeister aega saab lusi-

katäie leentki alla neelata. Meie asi on selge, riisume kirik tühjaks ja loril lõpp. Quasimodo poome üles. Kas teate Quasimodot, armulised preilid? Kas te olete teda nelipühil näind suure kella jotsas istuvat ja lõõtsutavat? Saadana sarvede juures vannun teile, vaat see on alles tore! Nagu kurat ratsa põrguangu seljas. — Sõbrad, kuulake mind, ma kuulun teie hulka naha ja karvadega. Mul on suli hing, ma olen sünnipäralt eht santlaager. Ma olin kord väga rikas, aga lasin kõik lendu. Mu ema tahtis mind ohvitseriks teha, isa alamdiakoniks, tädi kohtu uurimiseõnukikuks, vanaema kuninglikuks protonotaariks, vanatädi varahoidjaks; ma ise aga olen suliks hakand. Seda ütlesin oma isale, see sülitas mulle näkku, oma emale, kes vanaidena tõinama ja visisema hakkas just nagu see puuhalg sääil tules. Elagu lõbu! Olen tõsiselt nõdra aruga! Kulla preili, teist viina! Mul on veel raha. Surène'i vein ei kõlba enam. See kratsib kurku. Ennem kuristan siis, kurat võtku, kurku kas või korviga!“

Rahvahulk plaksutas ja lagistas naerda. Nähes, et lärm tema ümber suureneb, hüüdis skolaar:

„Mis tore müra ja kära! Populi debacchantis populosa debaechatio!“¹⁾ Siis hakkas ta laulma kanooniku häälega, kes õhtuteenistust peab, silmad nagu ekstaasi kastetud: „Quae cantica! quae organa! quae cantilenae! quae melodiae hic sine fine decantantur! sonant melliflua hymnorum organa, suavissima angelorum melodia, cantica canticorum mira!“²⁾ Ta peatas ja lisas:

„Kuradi mamsel, anna midagi suhu pista!“

Piiguks sigines väike vaikus, mille kestes omapuhku kuuldavalle tuli mustlaste hertsogi kriiskav hääle, kes oma alamaile õpetas: „Nirgi nimi on Aduine, rebase nimi Sinijalg ehk Metsasjooksja, hundi oma Halljalg ehk Kuldjalg, karu Vanamees ehk Vanaisa. — Härjapõlvilase kaabu teeb nägematuks ja laseb nähtavaks tulla muidu nägemata asju. — Kui kärnkonna ristida, tuleb ta riide panna punasesse ja musta sametisse, üks kelluke kaela riputada ja teine jalgade külge. Ristiisa peab pääd hoidma, ristiema tagupoolt. Sidragasum on kuradi nimi, kel võim on tüdrukuid alasti tantsima panna.“

„Kurat võtku“, ütles Jehan vahele, „oleks mina see Sidragasum.“

Hulgused kõrtsi teises otsas jätkasid end sõjariistu panemast, seejuures isekeskis sosistades.

¹⁾ Määratu kära määratseva rahva poolt! Tõlk. täh.

²⁾ Millised laulud! Millised piilid! Millised kantileenid! Mis lõpmata meloodiaid siin lauldakse! Helisevad kiidulaulude magusad helid, inglite mahe-daimad viisid, in elised laulude laulud! T. t.

„Leek“ Vanemuises Altleisi 15-neaastase juubeli puhul

Foto Auksmann

Tantsijanna Helmi Kangus-Miserlis

esines 19 jaanuaril „Vanemuises“ oma tantsudega. Nimetatud tantsijanna reisib juba 15-neaastasena tütarlapsena Ameerikasse ja sai oma kunstilise hariduse New-Jorgis „Grand Opera“ balleti koolis Menzeli juhatus all. Pääle kooliaja lõppu esines ta kohe suure eduga New-Jorgi suuremas saalis Carnegie-Hallis, kus ta oma tantsudega läbi löi. Helmi Kangus-Miserlis on pärit Tartust ja kavaiseb „Vanemuise“ näitelaval tegutsema hakata. Muu seas esines ta hiljuti enne kodumaale tulekut Metro ja Co filmis.

„Vaene Esmeralda!“ ütles üks mustlane, „ta on meie õde. Me peame ta säält vabastama.“

„Kas ta siis ikka alles Jumalaema kirikus on? küsis üks juudi näoga kerjus.

„Jah, muidugi.“

„Noh seltsimehed, läki siis kiriku juure! Seda parem, et ta sääll on, sest püha Féréol'i ja Ferrution'i kabelis on kaks kuju, üks püha Ristija Johannese, teine püha Antoniuse oma, mõlemad kullast, kaaluvad kokku seitseteistkümmend kuldmarka ja viisteist estellääni, jalgmed aga kullatud hõbedast seitseteistkümmend marka viis untsi. Ma tean seda; ma olen kullassepp.“

Nüüd toodi Jehan'ile õhtusöök. Kõrvaloleva tüdruku avatud rinna najale toetudes hüüdis Jehan:

„Püha Voult-de-Lucques nimel, keda rahvas pühaks Goguelu'ks¹⁾ kutsub, ma olen õnnelik. Mu ees seisab üks lontrus, kes mulle meele tuletab ülemhertsogi äraaetud nägu. Ja siin pühemat kätt on mul üks teine, kelle pikad hambad üle lõua ulatavad. Ma ise olen aga marsal de Gié sarnane Pontoise'i piiramise aegu, mu parem külg toetub vastu mäenõlvu... Muhamedi mao nimel, seltsimees! Sul on nii pudukaupmehe nägu, kuidas sa julged minu kõrvale istuda! Mina olen aadeli soost, sõber! Kauplemine ei kõlba aadeli kõrvale. Katsu, et minema kasid! — Ehei, teie sääll, ärge kakelge! Sul, Baptiste Inimõgija, on nii suurepärane nina, kuidas sa julged ta kaalule panna, sest tol tattninal sääll on tugevad rusikad! Loll! Non

¹⁾ Voult de Lucques (Lucca nägu) oli keskajal sõnaks, mille nimel vannuti. Legendi järele jäi Kristuse näopilt ühte rätikusse, mis Luccas alal hoiti. Voult-de-Lucques, lühemalt hääldades Vo de Lue, kõlas umbes nii kui Goguelue (pummeldaja, pillaja). T. t.

cuiquam datum est habere nasum.) Sa oled tõepoolest jumalik, Jacqueline Kõrvanärija! Kahju, et sul enam juukseid pääs pole. Hei, sõbrad, minu nimi on Jehan Frollo, mu vend on ülemdiakon. Aga kurat võtku teda! Kõik, mis ma ütlen, on sula tõsi. Hulguseks saades loobusin ma rõõmuga poolest paradisis olevast majast, mis vend mulle tõotand. Dimidiam domum in paradiso.²⁾ Nii kõlab alguskirjas. Ma olen lääni peremees Tirechappe'i uulitsas, kõik naised armastavad mind, see on sama tõsi, kui see, et püha Éloy oli tubli kullassepp, ja kui see, et Pariisi linnas on viis käsitööd: pruuninahaparkijad, valgenahaparkijad, kurditegijad, rahakotitegijad ja higistajad; ja lõpuks tõsi kui see, et püha Laurentius ära põletati munakoortest tuliriidal. Vannun teile, seltsimehed,

„Kui see, mis öeldud, pole tõsi,
Ei joo ma aasta viinalõsi!“

Kulla tüdruk, vaata, kuu paistab. Vaata siit luugiaugust, kuidas tuul pilvi mudib, nõnda teen mina su pihikuga. — Tüdrukud! Nuusake lastel ja küünlail ninad puhtaks! Kristus ja Muhamed! Jupiter, tule ise appi! Mis söök see siis olgu! Ohoo, peremamma, tüdrukud sul ilma juusteta, munaroal aga karvad seljas! Kuule, vanamoor, mina armastan juusteta munaroga. Saadanad näsigu sul nina otsast ära! Mis Beeltseubi majapidamine see õige on, kus lirvad kahvlitega juukseid kammivad!“

Seda öelnud virutas ta taldriku vastu maad ja hakkas kõigest kõrist jorutama:

„Ei tunne usku ma,
Ei taeva häädust.
Ei mõista tunnusta
Ma kuningat,
Ei Jumalat,
Ei valju säädust.“

Clopin Trouillefou oli vahepeäl sõjariistade jagamise lõpetand. Ta tuli Gringoire'i juure, kes näis sügavais mõtteis olevat, jalad keeduraual.

¹⁾ Mitte igaleihele pole antud nina omada. T. t.

²⁾ Pool maja paradisis. T. t.

Pr. Atleis-Heisler Foto Auksmann

pühitses hiljuti oma näitelava tegevuse 15-neaastast juubeli „Vanemuises“

„Sõber Pierre“, ütles Thunes'i kuningas, „mis kurat sa siin muned?“

Gringoire pöördus tema poole nukra naerutusega.

„Armastan tuld, kulla isand. Mitte sel labasel põhjusel, et ta meie jalgu soendab, või et ta supi keema paneb, vaid sellepärast, et tal on sädemed. Vahel läheb tundisid mööda, ja ma vaatlen ikka veel sädemeid. Ma leian tuhandeid asju neis tähekestes, mis taga koldes sädelevad. Need tähed on ka omaette ilmad.“

Eesti käsitöö rahvusvahelisel näitusel

Novembri kuus l. a. peeti St. Albans'is, mis Londonist umbes 20 miili põhjapool, Rahvaste Liitude Ühingu poolt toimepandud näitus, kus 50 rahvast oma kunsti ja käsitööga esines, nende seas ka Eesti. Et Eestist näituse jaoks väljapanekuid ei saadud, esines Londoni Eesti saatkond näitusel saadik Dr. O. Kallase päralt olevate Eesti käsitöödega, nagu vaibad, rahvariided, võõd, preesid, sõled j. n. e. Pääle selle pandi välja ingliskeelne kirjandus Eesti kohta ja ka uuemaaja kodumaa kirjandus. Eesti paviljoni, mis väljapanekute poolest väga rikas ei olnud, elustasid eesti rahvariides neiu V. Kallas ja pr. H. Möllerson, kes ka tarvilisi seletusi andsid. Meie rahvariie, iseäranis Saaremaalt „Jämaja“ ülikond äratas üldist tähelepanu oma algupärasusega ning kogumujelt võib Eesti esinemist kordaläinuks pidada. Pildil on Eesti paviljon St.-Albans'i näitusel. (Paremalt-pahemale) Lady Salisbury, kes näituse kõnega avas, neiu Virve Kallas (rahvariides) ja pr. Möllerson

„Põrutagu mind pikne, aga aru ma sust ei saa. Tead sa, mis kell juba on?“

„Ei tea“, vastas Gringoire.

Clopin läks mustlaste hertsogi juure.

„Seltsimees Mathias, oleme halva aja valind. Kuulu järele olla kuningas Louis üksteistkümmes Pariisis.“

„Seda enam põhjust oma õde ta küünte vahelt ära kiskuda“, vastas vana mustlane.

„Sa kõneled kui mees kunagi, Mathias,“ vastas Thunes'i kuningas. „Õieti on meie töö kerge. Kirikus pole vastupanekut karta. Kanoonikud on jänesed, ja meil on ülekaal. Parlamendi saadikud saavad alles pika nina, kui nad homme tulevad tüdruku järele! Paavsti soolikate nimel, ma ei tahaks lasta tüdrukut ülespuua!“

Clopin läks kõrtsist välja.

Kogu selle aja kestes kisas Jehan kähiseva häälega:

„Ma söön, joon, ja olen rõõmus, olen Jupiter! → Hei, Pierre-l'Assommeur, kui sa veel kord nii mulle otsa vaatad, lasen su ninale nipsu.“

Omaltpoolt hakkas mõtiskelust välja kistud Gringoire seda käratsevat ja määratsevat stseeni omast nurgast silmitsema, ja pomises siis: *Luxuriosa res vinum et tumultuosa ebrietas.*¹⁾ Ah, mul on õigus, et ma ei joo, ja nii tabavalt ütleb püha Benedictus: *Vinum apostatare facit etiam sapientes!*²⁾

Sel silmapilgul tuli Clopin tagasi ja karjus müriseva häälega: „Kesköö!“

Sel sõnal oli niisugune mõju, kui sõnal „sadulasse!“ puhkava ratsaväe juures: kõik hulgused, mehed, naised, lapsed, ruttasid rüsinal sõjariistadega kolistades kõrtsist välja.

Kuu oli pilve taha läind. Imede Õu oli üsna pime. Ühtki tuld polnud kuskil näha, kuid plats oli täis rahvast, mehi ja naisi, kes sosinal kõnelesid. Kostis häälte sumin, ja pimedas nähti igasugu sõjariistu välgatavat. Clopin astus suure kivi otsa.

„Ritta, santlaagrid!“ karjus ta. „Ritta, mustlased! Ritta, galilealased!“

Pimeduses sündis liikumine. Määratu rahvahulk korraldas end kolonnidesse. Vähe aja pärast kargatas jällegi Thunes'i kuningas:

„Vakka! Läbi Pariisi minnes täieline vaikus. Parooliks olgu: Tulukesed virvendamas! Tunglad läidata alles Jumalaema kiriku juures. Edasi, mars!“

Kümme minutit hiljem pistis ratsavalve ehmatahes plagama, nähes seda pikka, mustade, vaikivate inimeste rongikäiku, mis liikus alla Vahetajate silla poole, läbi kõverate uulitsate, mis igas sihis läbi lõikuvad turukodade linnajaost.

¹⁾ Viin on liiderlik asi ja määratsev joobumus. T. t.

²⁾ Viin teeb isegi tarkadeat looburid. T. t.

Pildileht „Odamees“ on kõige suurem ja pildirikkam Eesti ajakiri.

Pildileht „Odamees“ on kõige loetavam ja võrdlemisi kõige odavam Eesti ajakiri.

Kuulutustel kuukirjas „Odamehes“ on suurem mõju kui üheski päevalehes, mis läbilugemise järele äravisatakse. „Odamees“ aga jääb kauaks ajaks lugeja lauale.

Ostke, lugege „Odameest“! Kuulutage „Odamehes“!

Arthur Adson: Käsikivi. Kaksikümmeend pislugu ja üks jutustus, Tallinna Eesti kirj.-ühisuse kirjastus. 1922, 105 lk.

See on vähenõudlik raamat. Ta ei püüa esitada suuri sündmuseid, inimlikke tragöödiad, ei püüa lahendada keerulisi psühholoogilisi momente, vahekordi ega elamusi. Ainevald on väga kitsas, autori poolt tahtlikult piiratud. Meid viiakse siin kõigelihtsamate igapäiste elamuste, juhtumuste ja tähelepanekute juure. Ainevalik kipub mõnikord koguni nii isikliste läbielamuste ja mälestuste valda, et tihti paljugi mõistmatuks ja aimamatuks jääb, mida autor ridade taga on mõelnud. Peab isiklikult autori elu ja ümbrust tundma, milles ta liikund ja eland kui ses raamatus nii paljugi avaneks, mis muidu aimamata jääb. Ja see asjaolu ei tule raamatulle kasuks, ta jääb nagu pooleldi lukku lugeja ees, tundub lugedes kui vahiks neid lihtsaid sündmusi läbi poolavat ukse ühe silmaga. Ja näib kohati kui oleks Adson ses raamatus mõned nähtused jutustanud ainult enese ja omale ligidaste inimeste jaoks. Just kõige paremad ta jutukestest kuuluvad selle rubriigi alla, nagu „Saki“, „Tiuhkri“, „Ingel ja X“ ja ta biograafiline „Kaarel Manglus“. Need nimetatud jutukesed moodustavad raamatu intiimsema ja meeleolulisema külje. Teine külg, pisilinn, on enamasti mineviku mälestused, tüübikesed autori sünnilinnast. Kuna ta intiimsemad asjad puht kirjeldustena on võetud, näib pisilinna kujutavas osas juba rohkem vormi terviklikkust ja kokkuvõtlikust, karakterit. Nad tunduvad aga seepärast esimestest pisut kuivemad, kuid neid päästab Adsonille iseloomulik hardus. Nagu tilgutaks ta iga lausega tilgakese nukrust lugejasse, nagu mässiks ta oma kirjeldatavad inimesed kaastundmuse loori, näitab neid pisilinna olukorrast loodud päevast päeva nokitsevate olenditena. Ülejäänud jutustused kuuluvad enamvähem följetonni valda. Need on pudemed autori sulest toimetuse töövaheajal, nagu kogemata, nagu tahtmatagi sündind, valguvad vormi poolest laiali, ega püüagi kindlapiirilistena esineda. Kuid kohati sähvatab siiski huvitavaid tähelepanekuid, tagasihoidlikku humoori ja meeleolu.

Nagu nimetasime, on see raamat tagasihoidlik. Ent see tagasihoidlikkus pole Adsoni pahe, vaid voores. Ta ei võta siin kunagi ette sarnast ülesannet, millest ta üle ei saa. Ta näib oma võimisi ja kalduvusi õiglaselt hindavat, ega satu ka seetõttu autorina käsitletava ainega kunagi ebakõlla. Ta stiil, käsitus ja vaatusviis on sama lihtne kui valitud ainedki. Oleks tahtnud neis pisikutes vast siiski enam näha viimistelu ja lõpulikkust. Mul on kogu aeg tundmus seda raamatut lugedes kui oleks see alles korjatav, üksikutest killukestest koosseisev materjal pikema töö jaoks. Pisilinn aga pakus suurepäraseid võimalusi suurema kavatsuse teostamiseks. Ning Adson oma vaatlemisviisiga ja tähelepanekute tagavaradega võiks selle teostada. —s

V. Ridala: Eesti kirjanduse ajalugu koolidele. Noor-Eesti kirjastus. 1922, 166 lk. H. 160 mk.

Otsekohe öeldud: see raamat pole kohane kooliraamatuks. Ta ei küüni ka muile huvitatuile käsiraamatuks, jättes andmata vähegi ulatavama pilgu — põhjalikkusest ärgem rääkigemgi — nii meie kirjanduse vaimu kui üksikute teoste kohta, mõni harv erand välja arvatud. See raamat ei tõsta huvi meie kirjanduse vastu, õpilastele on temaga üks üksluine ja vastutahtmist õpitav aine juure lisatud. See teos on lohaka ja kroonuliku mõtlemisviisiga, ühekülge, verevase inimese käsitöö.

Märkigem enne üles mõned paremused, mis leiduvad ses raamatus, võrreldes varem ilmund kirjandusajalugudega. Üks neist: vana aeg, mil pastorid ja köstrid kirjandust tegid, on lühemalt läbivõetud kui Ridala eelkäijate juures. Sellega on tükki igavust ärahoitud. Ainult mõndagi näidet sest ajast oleks tahtnud siin siiski näha: tolleaegse stiili, keele, mõtteviisi proovid oleksid sisse segasesse, puisesse ajajärku värskest toond ja Ridala raamatu igavust

osaltki vähendand. Üldse ei too R. mitte kusagil näiteid, nii et õpilased ja lugejad kõike, mis R. ütleb, hää usu päale peavad võtma; pole ju paljude autorite töid enam saada. Kooli raamatkogudes veel leidub mõnikord üht-teist, aga väjaspool kooli olev lugeja jääb ainuüksi Ridala hooleks. Palju parem selle poolest ja üldse Ridala teosest ette on G. Suitsi „Lugemisraamatud“ I ja II anne, kust rohkete näidete varal lugeja palju selgema, kujukama ja ülevaatlikuma pildi saab Eesti kirjandusest, päälegi on G. Suitsi ruumi nappuse juures osand anda iga kirjaniku kohta rea teateid, mis kaunistest jätkuvad. Kahju et G. Suitsi raamatu III anne, uuem ilukirjandus, veel pole ilmund.

Kuid tagasi Ridala juure. Veel üks pluss. R. raamatu see osa, mis käsitleb „Kalevipoja“ saamis'ugu ja selle rahvapärast, on kaunis ülevaatlik. Kuid selle juures ei jäta ta „Kalevipoja“ vigast salmimõõtu rõhutamata (just nagu ta sõber J. Aavikki, kes omas filoloogilises ühekülgsuses kord „Kalevipoega“ parandama hakkas).

Võib olla leidubki R. raamatus veel mõni puudulik paremus, aga need upuvad sisse üldisesse hallusesse ja päälilkaudsusse nii ära, et neid nagu polekski.

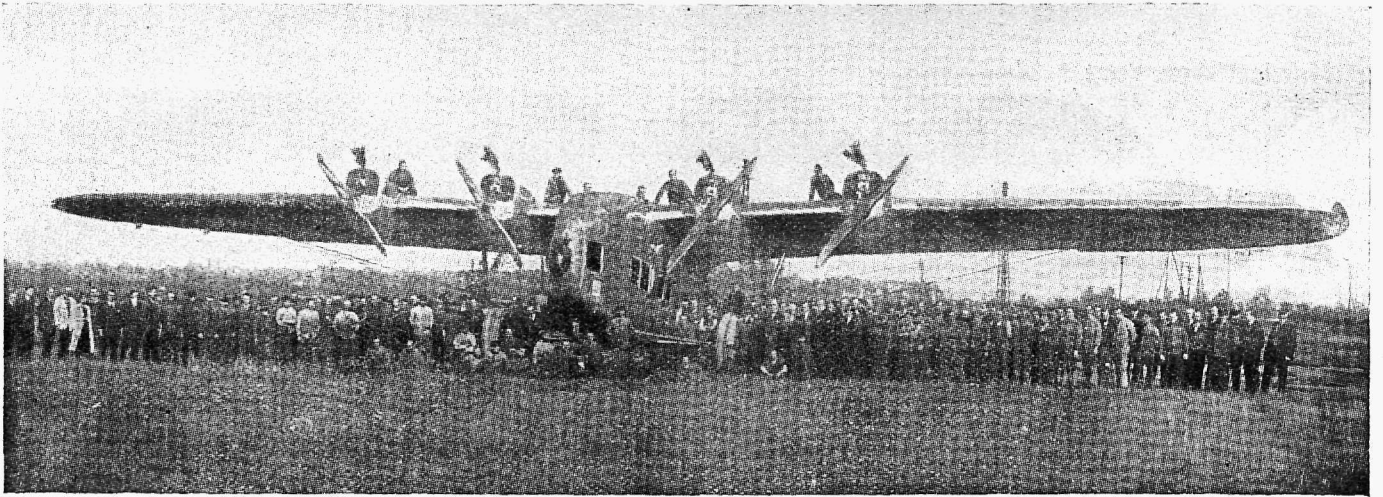
Langetasime ülalpool sõna—lohakas. R. lohakust on Fr. Tuglas ühes „Päevalehe“ sept. lõpu või oktoobri alguse nr.-is juba konstanteerind ja üle kolmekümne vea, vääratuse, väljajätmise, ebatäpikäalsuse j. m. üleslugend. Ka ta keelelised ja stiililised lohakused, raskepärastus j. n. e. on Fr. Tuglas juba märkinud (säalsamas). Olgu juurelisatud, et R. otse jonnakalt ja täitsa põhjendamatu, nii lihtsalt iseäraline olla tahtmisest ja sellega autoriteedina paista püüdumisest — hulga sarnaseid sõnavorme tarvitab, mille koht pole kooliraamatus. Raamatu lõpus leidub kirjanduse nimestik, mida R. ütleb olevat tarvitand selle raamatu kokkusaadmisel. See aga ei paista raamatu sisust välja, hulga ses nimestikus leiduvaid teoseid on R. tekstis täitsa puudutamata jätnud, nimestik ise ei ole täielik ja puuduvad eääl andmed, mis juhatavad, kus leheküljel sellest ja sellest raamatust jutt on, missugused andmed palju kergitaksid raamatu tarvitamist ja harilikult sarnastes teostes ei puudu.

Enamalt jaolt ei ole R. vaevaks võtnud süveneda käsitlevate kirjanikkude teostesse, päälilkaudselt, ilma palju üksikasjalisemalt harutamata, iseloomustamata, liibiseb ta peaaegu kõigest ühesuguse kuivusega üle. Ainult mõne kirjaniku puhul, keda ta ei näi sallivat, peatab ta kauem, kuid siingi liig vähe põhjendades, seda enam olles erapoolik, ühekülgne. Nii näit. leiab ta terves E. Vilde toodangus pääasjalikult följetonistlikkust, isegi „Mäeküla piimamehes“. Aga eneselle teeb ta väikselts reklaamigi: nimetab kahes kohas „oma“ antoloogiat „Valik Eesti rahvalaulusid“, ühes kohas juure lisades, et „kõige täielikum on V. Ridala avaldatud Valik Eesti rahvalaulusid, mis sisaldab süstemaatilise kogu kõige paremaid rahvalaulusid senni trükis ilmund kogudest“ (Kas Vanast Kandlist ka, herra Ridala?) Lubatagu meil selles kahelda.

Üldse nimetamata on jätnud ta terve kirjanikkude noorpõlve: Adamsoni, Alle, Barbaruse, Gailiti, Kivikase, Kärneri, Raudsepa, Reimanni, Rohti, Semperi, Tassa, Underi, Visnapuu j. t. Siin—eääl vilksatavatest sapistest ja erapoolikutest märkustest paistab selgesti, et ta loeteldud kirjanikkude põlve seepärast on jätnud käsitlemata, et ta teda ei salli silmaotsaski (aga ise tahab olla kirjandusajaloolane!) Selle poolest sarnleb ta nagu Joh. Aavikki saksa kirjandusajaloolaselle Engelille, kes rea tunnustatud ja häid kirjanikke maha salgab ja maha teeb aetuna omast isamaalisest sõgedusest ja äärmisest tagurlusest.

Ridala raamat on ülearune. Ilma kõiki puudusi märkimata võib öelda, et ta ei täida meile tarviliku ja senni puuduva õpiraamatu kohta. Õpilased peavad veel ootama, kunni avarama vaatlemisviisi ja arusaamisega ning hoolikamalt ja armastusega ülesand kallale asuv isik neile annab täieliku kirjandusajaloo.

Senni aga võib väga hästi läbi saada G. Suitsi „Lugemisraamatute“, J. Oksa „Kriitiliste tundmuste“ ja Fr. Tuglase „Eesti uuema ilukirjandusega“.

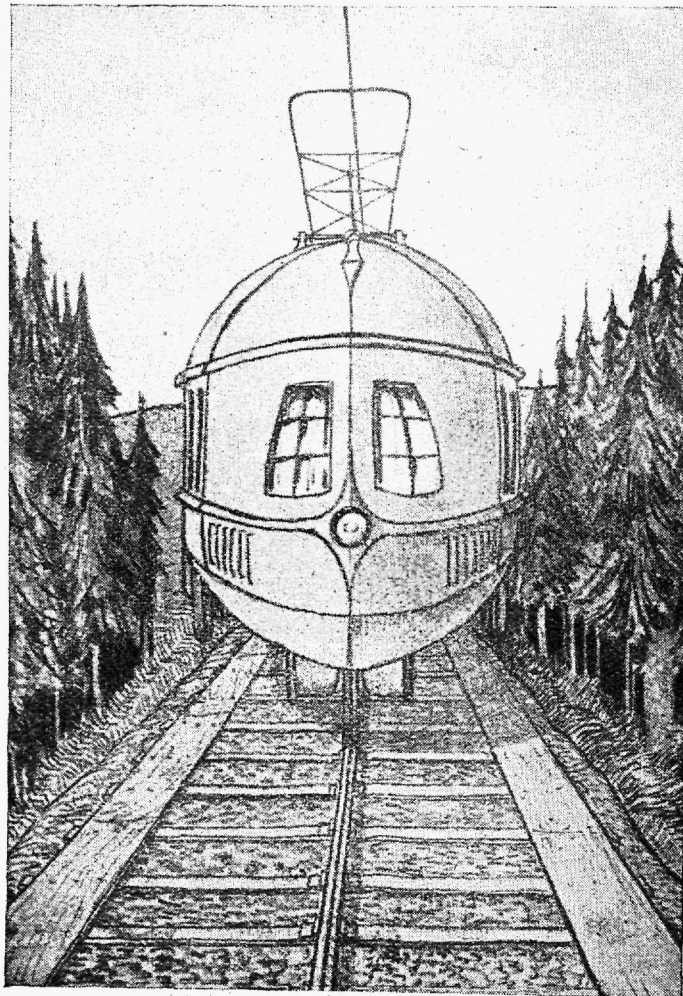

Hiigla õhuomnibus

Uueaegne liikumistehnika teeb hiigla edusamme. Nii on alles hiljuti ehitatud hiigla õhuomnibus, mis kannab 18 reisijat ja mille tiivade laius ulatab 52 meetrini. See lennumasin sõidab 210 kilomeetrit tunnis. Sellest õhuomnibusi suurusest annab aimu meie pilt. Nagu näha allseisvatest inimestest on ta tiivad maast umbes kolme meetri kõrgusel. Ning ta keres leiduvad kõige mugavustega ja komfortiga sissesäetud kabiinid reisijate tarvis.

ÜHEROOPALISE RAUDTEE PROJEKT

Kui omalajal esimesed jalgrattad ilmusid, millega sõitmise võimalust selajal keegi ei uskund, polnud imestusel otsa ega äärt kui nähti jalgrattasõitjat uhkelt mööda kihutavat. Samasugune uskumatus ja imestus tuli ka esile siis kui aeroplaaniga esimesi lennukateid tehti ja inime kui lind kõigi nähes kõrgesse pilvedesse tõusis. Jalgratas ei kukkund ümber ning varsi osutus, et polegi nii suur kunst igal jalgrattaga sõitma õppida, sest et ümberkukkumise võimalused kiirel sõidul keha tasakaalus hoidmisest said mehhaaniliselt kõrvaldatud. Leiti üles nõndaütelda inimese kuues meel: tasakaalutunne. Kuid siin pole tegu mingisugu uue meelega, vaid see ripub ära ainult puht mehhaanilistest

säädustest. Viimasel ajal on jalgratta ülesleidmisel tärgand ideed ka katsutud raudtee rongide puhul tarvitusele võtta. Rong sõidab ainult ühel ainsamal keskmisel roopal, ega tarvita gi enam küljetoetuspunkte nagu jalgrataski. Siin on asi natuke keerulisem, kuid oluliselt väga lihtne. Kunni rong seisab, toetub ta kõrvalistele ratastelle, mis aga mehhaaniliselt ülestõusevad kui rong juba kiiresti liigub. Vastupidi sünnib see muidugi, kui rong kuhugi jaama ehk kesk sõitu seisma jääb. Sarnane raudteerong ei raputa ega värista, sõitku ta nii kiirelt kui tahes, sest kunagi ei saa kaht roobast absoluut paralleelselt liiprite külge kinnitada. Muidugi mõista ei saa sel raudteel käänakuid olla, päälegi veel kui rong

250 kilomeetrit tunnis sõidab. Kui aga rongi mingisugu õnnetus ähvardab, lasuvad kohe kõrvalised rattad kiiruse tasandamisel automaatselt alla ja hoivad rongi õnnetuste eest täielikult. Kõiki tehnilisi peenusi ei saa muidugi siin edesianda ja kõneleme asja üle ainult suures joones.

Sarnane üheroopalise elektri- raudtee projekt on kavatsusel praegu Saksamaal ja nimelt Berliini ja Hamburgi vahelisel liinil. Berliini ja Hamburgi vahel saaks liikuma ainult kaks rongi ja vaatamata seepäale sõidaks rong kumbagist linnast välja iga kahe tunni takk, sest 250 kilomeetrilise kiiruse juures sõidaks rong selle maa ära 1½ tunni jooksul. See oleks suur kokkuvõid esiteks rööbasmaterjaali, teiseks raudtee veerva materjaali suhtes. Tarvis on ainult üks roobas kahe asemel ning praegu sel liinil liikuva tuhande vaguni asemel sõidaks ainult kaks rongi. Ning päale selle on veel aeroplaani sarnane kiirus, mis reisijad ühest linnast teise viskaks. Samasuguste üheroopalise raudtee ehitamise kavatsustest kuuleme ka Inglismaalt, kuid ka sääl pole veel tegelikult asja teostusele asutud. Kuid see ei lase enam kaua oodata: kaheroopaline raudtee annab peagi aset üheroopalisele nagu hobune suurlinnades automobiilide poolt viimasel ajal pea täiesti väljatõrjutakse.

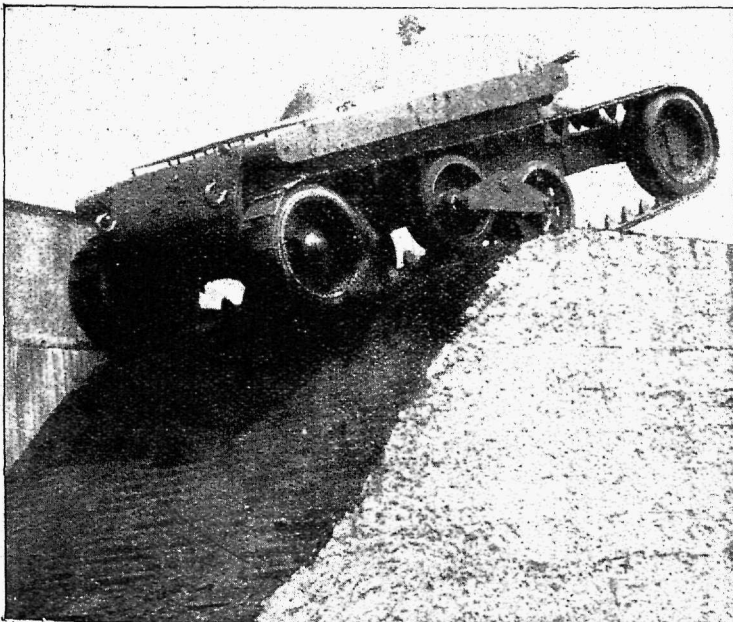
Suurlinn aastal 2000

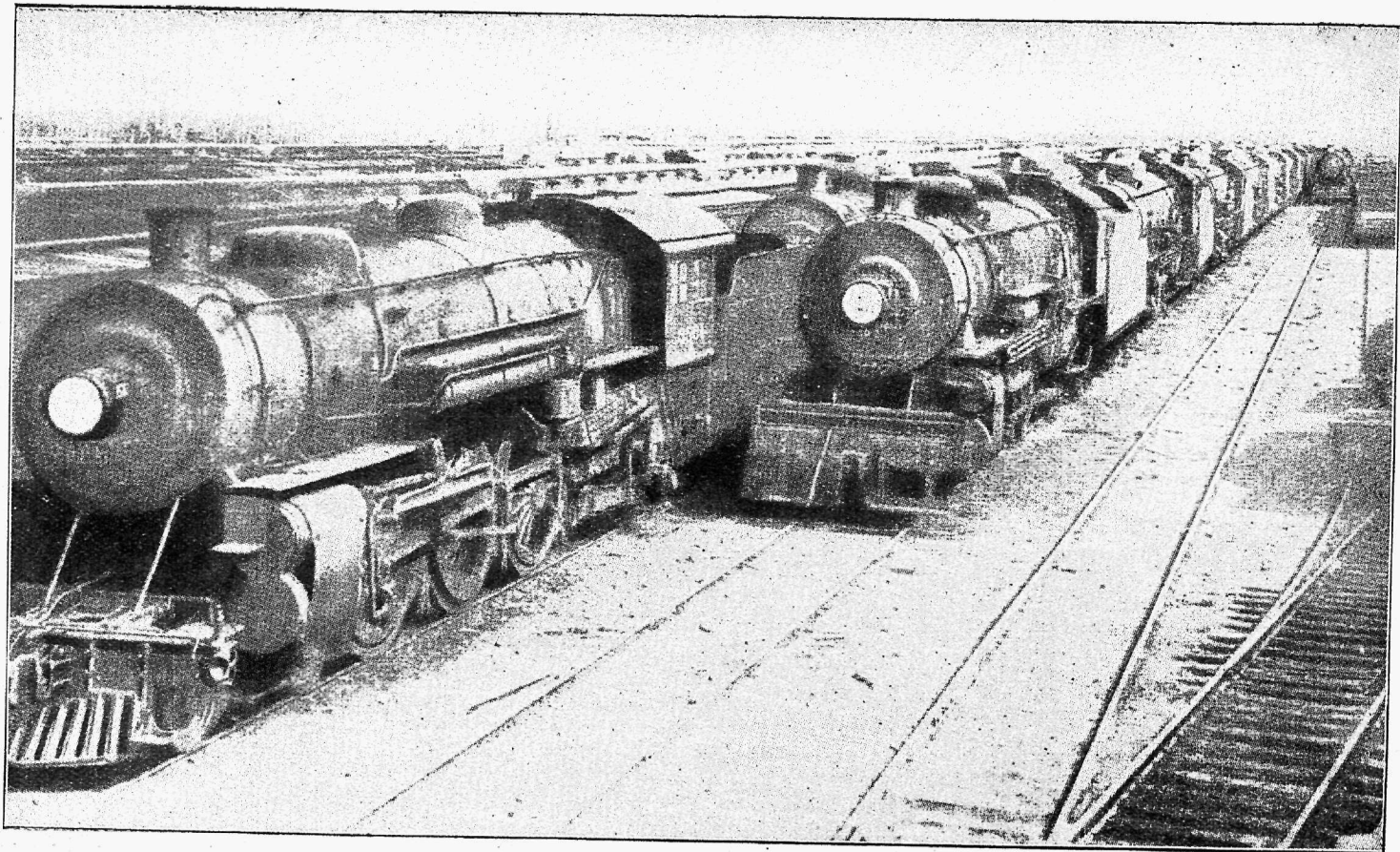
See pilt on ühe ameerika arhitekti fantaasia. Jalakäijad on tänavalt hoopis kõrvale tõrjutud. Maa pääl sõidavad ainult üheroopalised rongid määratuma kiirusega. Tänavas keskmine osa on automobiilide jaoks. Hobune on tänavaliikumisest hoopis kadunud. Ülal kõrges kihutavad rippuvad rongid. Jalakäijad kõnnivad ainult galeriidel, mis neljakunni viiekordselt maja seina mööda lähevad ja sildadega üle tänavas üksteisega ühendatud. Linna kohal on suur katus, et vihm ja halvad ilmad linnaelu ei saaks segada. Praegune New-York oma suure tänavaliikumisega ja pilvelõhkujatega on juba kaunis lähedalle saamas sellele pildile

Raudne ämblik

(V. pahempoolne pilt)

Uut süsteemi ameerika tank-raskuste vedaja, mis järsust kallakust üles võib tõusta ja mida soomustatud suurtükiga varrustuna kergesti võib tarvitada sõjaliseks otstarbeks.

New-Jorgi pääjaama vaade. Reservis olevad vedurid

KINOTEATER

Esimese järgu
eeskavad ja
kõige parem
muusika

Esimese järgu
eeskavad ja
kõige parem
muusika

TARTUS, Kүүtri tän. nr. 1

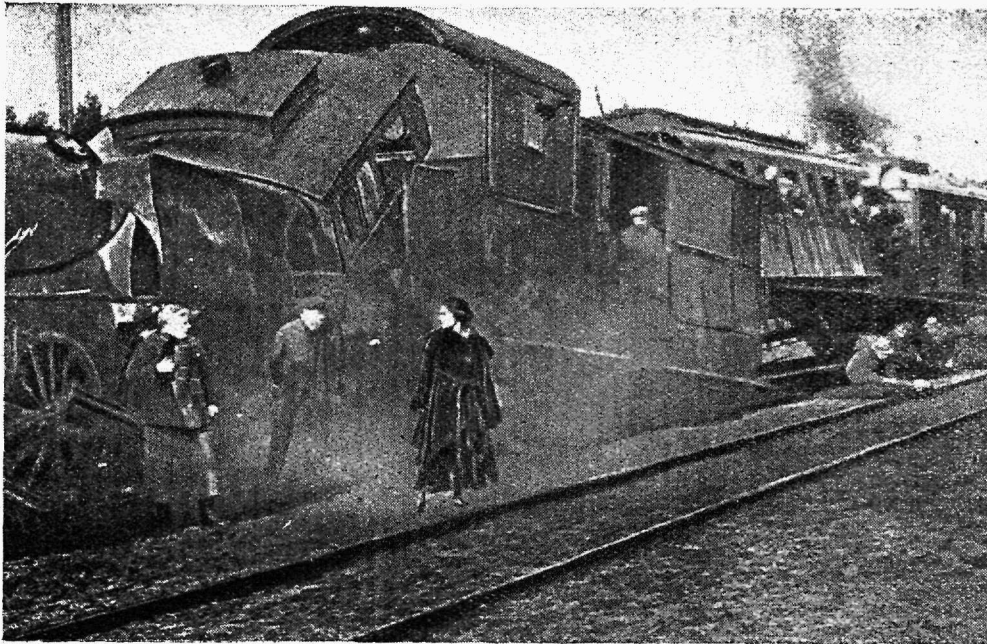
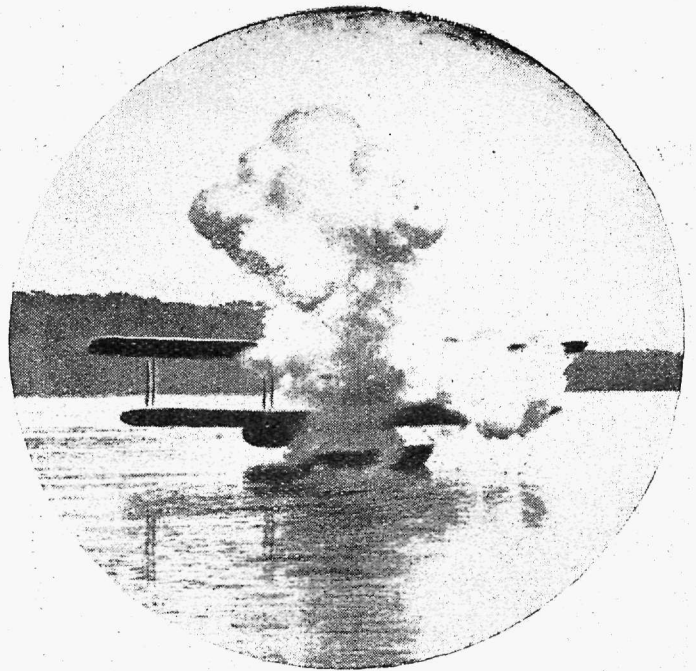
Telefon nr. 91

KINO ÜLEVAADE

Sensatsioon filmis

Sensatsioon ei pidand filmis kunagi saada otstarbeks, kui aga filmist sensatsioon ära jääks, kaotaks film palju omast tõmbavusest, sest siamaani on küll just sensatsioon filmis üheks kaasakiskuvamaks küljeks. Ühtlasi on aga see ka üks filmi suurematest hädaohtudest kui kõmulised momendid liig tihti korduvad, liig üksteise otsa on kuhjatud. Tõelisuse tunne kaob siis täitsa, illusioon ei sünni. On aga sensatsioonilised momendid filmis „parajal“ määral kombineeritud, mõjub see hoopis vastupidi, kuigi vaataja teab, et need kõik „tehtud“ ja tehniliste abinõudega saavutatud. Raisutajad ja kiirrongid, mis tormavad hirmsa kiirusega, on tehniliselt ülesvõtjal kõige lihtsam saavutada. Ülesvõtja võtab oma aparaadiga ainult kümme pilti sekundis, kuna film ekraanil jookseb 16 pilti sekundis ja nii saadaksegi võrratu kiiruse illusioon. Muidugi on püüdnud siin ülesvõtja osavuses ja oskuses.

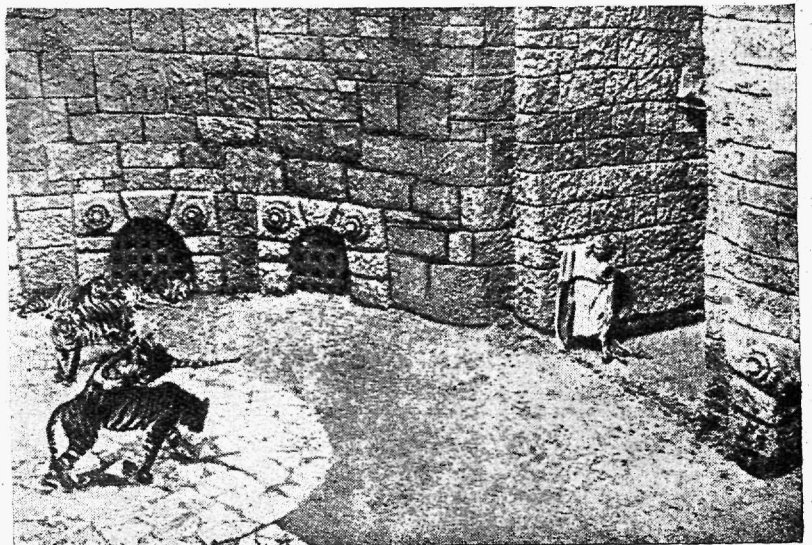
Ennemalt oli laialiselt pruugiks, nõndanimetud seinaronijaid, mitte harilikku maja külge mööda ronida lasta, vaid ateljees pandi maalitud majasein pönddalle, nii et näitleja, keda lae alt ülesvõeti, selle maali pääl kõhuli edesi roomas. Nüüdisaja vaatlejad aga ei taha üksi maja seina näha, vaid ka tagapõhjal ümbrust. Sellepärast ollakse sunnitud osavaid ronijaid esitama, kes väikest kukkumist ei karda. On stseenil õnraline müür, siis taotakse enamasti väikesed jalahaagid müüri lubjasse, muidu peavad aga krohvi konarused küllalt toetust pakkuma. Sarnaste mängustseenide rohkus tõendab, et ka artistiliselt väljakoolitamata näitlejad anduvad häälm-elel neile sensatsioonidele. Hüpe läbi lahtise

akna puu latva on osavuse kordaminek, mille juures ka õnn suuresti kaasa aitab; mitte alati ei juhtu riskeerijal kandvat oksa puuladvas tabada ja siis tuleb hädaohtlik kukkumine oksalt oksale. Ka neil etteastetel on ülesvõtja seisukoha valimine suure tähtsusega, tihti peab ülesvõtja aparadiga enda teise puu oksale kinni siduma, et tervet kukkumist ülalt kuni alla maani fotografeerida.

Väga lihtne kõmuline moment mis aga alati hästi mõjub, on väljahüpe sõitvast autost, puuoksale; auto sõit on selkorral väga aeglane — kiire sõidu illusioon saadakse ainult harvendatud ülesvõtmisest ja kiirendatud näitamisest ekraanil. See trikk tarvitab ainult külma-verd ja otsustamisvõimet, et parajal silmapilgul allrippuvast oksast mitte mööda haarata. Raskemad sensatsioonid pildis ei nõua mitte nii näitleja, vaid ülesvõtja ja ka juhataja osavust: siia hulka kuuluvad enam jagu stseene, kus kiskjad loomad vastuhakkavalt esinevad. Nii on kriitilised ülesvõtted „India hauasamba ll“ jaos erandita kokkukooperitud ja näitlejate osavus esineb ainult selles, — oma kohase miimika läbi ettemõeldud, kokkulapituid asja käiku ettevalmistada. Selles filmis ei tule krokodilil mõttessegi india soldat jalga hammustada, soldat näitleb ainuüksi vee pääl surmaeelist võitlust, kuna pildid mis haaravat koletist näitavad,

eraldi üles on võetud. Operaatori fantaasia peab siin kohaseid teid leidma. Mägedes asetab ülesvõtja oma aparaadi kasti tihti palju hädaohtlikumasse kohta, kui seda näitlejatel oma töö jaoks tarvis läheb. Et kiiresti sõitvat autot näidata, selleks peab ta oma aparaadi teisele autole kinnisiduma ja selle taga kükitama, et fookust silmaspidada ja vanta alaliselt pöörata; tal on hädaoht iga silmapilk oma raputavalt istekohalt allavisatud saada, ta peab, nagu see hiljuti „Fahrländeri“ järvel Potsdami taga juhtus, vees olema ja oma parvega põhja vauuma, et „sensatsiooni kõrguspunktile jõuda“. Ühe sõnaga, — kauakestya mõju närvide põnevuse kõrguspunktini saavutab filmi draamatiker ainult siis, kui ülesvõtja oma seisukohad osavalt oskab valida ja neist kinnipidada. On temal siis veel näitejuht, kes näitlejaid täiesti oma võimu all suudab hoida ja neid iga silmapilk liikuvusest seiskusse juhtida ja samalt kohalt jälle liikuma panna, siis jõuame meie nõndanimetud ideaalse küsimuse lahendamisele kuidas sensatsioonid filmis asjaseisukorda tulevad ja kui vähe publikum märkab, et siin ja sääl teda on petetud.

HUMOOR

HEINRICH ZILLE

(V. lähem kirjutus Zille kohta „Odamees“ Nr. 3)

„Mis õigusega te' mu koera posti juurest ära ajate, ta võib olla maksab rohkem maksusid kui teie!“

Isa: Lapsed, täna on isa sünnipäev ja ma tahan teile suurt rõõmu valmistada!“

Lapsed: Jah, isa jah, aga mihukese siis?“

Isa: Teate mis! Täna võite isale terve päev „tõbras“ ütelda, ilma et ma teid selle eest peksaks!“

„Jah, eks leidu meigi seas sigu . . .“

„Ema, ma tahan kah süüa!“

PROTEST

Kultuurkapitaali seaduse ja teadlaste ja kunstnikkude toetamise seaduse eelnõude harutamisel kutsuti osa võtma haridusministeeriumisse 1. a. novembrikuu lõpul kõigi kunstiharude edustajad, kes siis kolmel koosolekul haridusministeeriumi poolt kokku saetud eelnõud, haridusministeeriumi teaduse ja kunsti osakonna juhataja hra Saueri juhatusel üksikasjaliselt läbi vaatasid ja eelnõudes tarvilised parandused ja muudatused tegid, kõigi kunstiharude eluliste vajaduste kohaselt; sellejuures püüti eelnõusse kanda igale kunstiharule ühte viisi vastuvõetavad põhimõtted ja korraldused ning töötati välja eelnõud, ilma liigseid nõudmisi riigi- ja kultuurkapitaali kassale asetamata ja haridusministeeriumi asemiku proteste väljakutsumata; need eelnõud jäid hra Saueri kätte ja ilmusid ka ajakirjanduses.

Nüüd on selgunud, et haridusministeeriumi nõukogu on kunstide edustajate poolt tehtud parandused ja muudatused tähelepanemata jätnud ning eelnõud äramoonutanud ja kavatseb esitada vabariigi valitsusele niisugused eelnõud, mis nii kunstnikkude kui riigi kunstide- ja kultuuri poliitika seisukohalt on täpsa vastu võtmatud.

Haridusministeeriumi nõukogu on lisaks veel eelnõusse üles võtnud spordi edendamise ning toetamise ühesugustel alustel kunstide ja teaduse edendamise ning toetamisega, sellest hoolimata, et eespool nimetatud koosolekutel kunstide edustajad ühemeelselt selle vastu seisid ja see, vastupidine seisukoht ministeeriumil teada oli.

Allakirjutanud protesteerivad kõige kindlamalt: 1) kõigi kunstiharude edustajate poolt ühiselt väljatöötatud seaduse eelnõude moonutamise vastu, 2) kultuurkapitaali arvel spordi toetamise kavatsemise vastu ja 3) teadlaste ja kunstnikkude toetusseaduse laiendamise vastu sportlaste kohta.

Sellega ei tunnista allakirjutajad end kasvatusliku ja mitte-elukutselise spordi vastasteks, vaid nõuavad ainult spordi, kui täiesti võõra ala, lahushoidmist kunstist ja teadusest.

Eesti Helikunsti Selts.

Eesti Kirjanikkude Liit.

Eesti Kujutavate Kunstnikkude keskkühing.

Kunstiühing „Pallas“.

„Vanemuise“, „Estoonia“ ja „Draamateatri“ näitlejad.

TOIMETUSELE SAADETUD KIRJANDUS

Joh. Barbarus **Vahekorrad** Luuletused 1920—1922 „Tarapita“ kirjastus 1922. Trükitud Berliinis.

Joh. Semper **Maa ja mereveersed rytmid** Luuletuskogu „Tarapita“ kirjastus 1922. Trükitud Berliinis.

Käesoleva numbriga astub meie ajakiri teise aastakäiku. Nagu lugejad näevad pole meie lubadused lubadusteks jäänud, vaid oleme suutnud luua mitmekesise ja sisurikka pildiajakirja. Kui esimesed meie kuukirja numbrist kannatasid enam-vähem juhusliku materjali all, siis on iga järgmine number eelmisest ikka ilmekam olnud. On loodud juba nende mõne ilmud numbriga teatav ajakirja laad, mida aga järjesti võimalust mööda edesi püüame arendada. Ning ikka kindlapiirilisemana ja selgema näeme oma ütesannet: pakkuda lugejatele tõsist ja tuumakat lugemist ja valitud pilte. Sääljuures piinlikult katsuda hoida ühtlust piltide ja sisu vahel niipalju kui see võimalik. Pääasi: huvitavat pakkuda igalt alt, igast üksikust numbrist leiab mitmesuguste nõuetege lugejaskond midagi omale kohast.

„Odamehe“ järgmine nr. 2 (6) ilmub veebruaris Eesti Rahva Museumi erinumbri Raadi lossi üleviimise puhuks. Nimetatud ala kohta ilmuvad ses numbris tusedamate teadusmeeste ja asjaarmastajate artiklid ja ülevaated rikkalikkude ülesvõtete ja näidetega. Autoritest nimetame siin Tartu ülikooli professorid Manninen, Kiellen, Tallgren, siis Aleksander Tassa, Edgar Eisen-schmidt, J. Muide, Leinbock ja t.

Järgmisest numbrist hakkab ka meie ajakirja humoori osakonnas ilmuma prantsuse kuulsa karrikaturisti Gustave Doré ülihuvitav ja kaasakiskuv „Püha Venemaa“. See teos on vene ajalugu kõige vanemast ajast päälle karrikatuuris, käsitatud sääljuures võrratuma satiiriga ja elavusega.

KIRJAVASTUSED

G. S. Tartus. Kahjuks leia juhust teie tõlkeid tarvitada, kuigi tõlked iseenesest hääd ja stiilkindlad. Vast ehk tõlgiksime meie lähemate numbrite jaoks midagi lühikest ja huvitavat proosaat. Käsikirja saadame soovikorral tagasi.

K. R. Viljandis. Vast pöörate talituse poole, ehk avaldavad kuulutuste osakonnas kõrgendatud hinnaga.

J. K. ja M. L. Pärnu. Täname. Avaldame lähemas tulevikus. Tasumaksu asjus palume Tartu „Odamehe“ talituse poole pöörata. Ootame huvitusega Teilt uusi saadetusi.

M. S. Detmold, Saksamaal. Saatke näha; soovitav oleks võimalikult illustreeritult.

Tegev toimetaja (Redakteur) Albert Kivikas. Päätoimetaja ja väljaandja (Chef-Redakteur und Verleger) Carl Sarap.

Druck: E. Guttnoff, Berlin S. 14 Dresdenerstr. 82/83.

Põllumajandusline keskkühisus

„ESTONIA“

Kõige suurem põllu-, karja- ja linnukasvatuse saaduste eksportäri Eestis

Pääkontor: Tallinna, Jaani fän. № 6, Telef. 8-55, 18-91, 20-90, 20-94

Vorstivabrik: Vladimiri fän. № 4, Telef. 1-33

Piimaäri: Vladimiri fän. № 4, Telef. 5-18

Külmetusmaja: Uus-Sadama fän. № 2, Telef. 4-78

Kauplused: „Estonia“ teatrimajas № 7, Telef. 8-45

Uus Laenu-panga m., Müürivahe fän. № 10, Telef. 23-09

Esitused kodu ja väljamaal == Telegrammi aadress: „Zentrestonia“

ODAMEHE KONTOR

Tallinnas asub nüüd

Viru tän. 4 Kino „Passage'i“ kõrval

Kes tarvitanud läbi aasta

On lõuna laual ekstrakt „**Koit**“

See teab et vana aastat saates

Uut aastat algab „**Koit**'uga“

„**Koit**“ Suur-Arehna 17st

Ehk pakkumisel praegu teisa

Neid asjatundjad ei tarvita

Sest paremat ekstrakti „**Koit**'ust“

Päälinnas keegi ei valmista

„**Koit**“ Suur-Arehna 17st

Ei üksi liköör ekstraktisi

„**Koit**“ valmista, vaid veinisi

Portvein, Madeira, Muskat, Lunel,

Veini ekstrakti ei ole võistlejal

„**Koit**“ Suur-Arehna 17st

Tudu- ja moodikauba äri

B. Genss & Pojad

Tartus | Külüni tän. 8

*Kaupmeestele kõige odavam
Braunsi riidevärvide ostukoht*

Tartu villatööstus ja auruvärvikoda

J. Kurg & Ko.

Tartus, Wene t. 1-a Kontor Kalda tän 16

**Kraasimine, ketramine, värvi-
mine, vanutamine, pressimine jne.**

Töö kiire ja korralik!

Hinnad mõõdukad!

Villavabrikutele müüa alalisest ladust: Tamburi, Peyeri ja valtside kraase à 25—90 mrk. jalg. Ketramise ja kraasimise masinad komplektis ja üksikult. Ostu tingimised soodsad!

Address: **Jakob Kurg, Tartu, Peterburi tän. 70**

Issanda hääl

Wilh. Schulz'i joon.

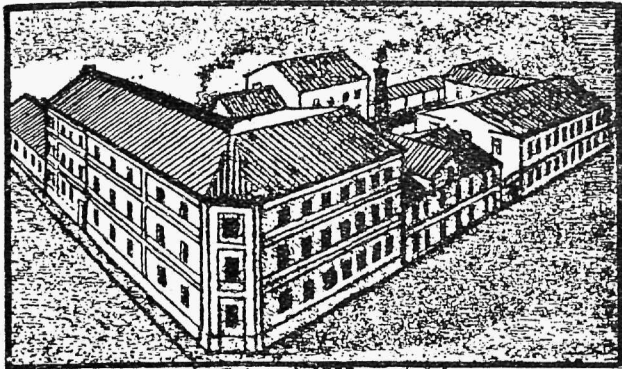
„Liisa, anna mulle paberit läbi südame!“

Pildiraamimise äri

pildiraamid, raamiliistud, pildid ja piltpostkaardid

KARL LUKK, Tartus, Promenaadi tän. 4

Karl Hackenschmidt'i

Afutatud 1836 aastal.

Auru-värvimise, ketramise ja kudumise
töökoda

TARTUS, Kalamehe tän. nr. 1-5

Võtab vastu igasuguse
lõnga ja riide värvimist; ühe-, kahe- ja kolme-
kordse teki, heegeldamise ja suka lõnga ketramist;
naeste- kui ka meesterahva riide kudumist.

Suur proovide väljavalik

A/S Türi paberi ja puupapi vabrik

Rontorid ja ladud:

Tallinnas Tartus Pärnus

Dunkri tän 19 Rüütli tän 5 j. t. linnades
tel. 7-60 tel. 4-77

Jällemüüjatele ja trükikodadele kõige odavam ostukoht

Peterburi saapatööstus

Rüütli t. 5 TARTUS Rüütli t. 5

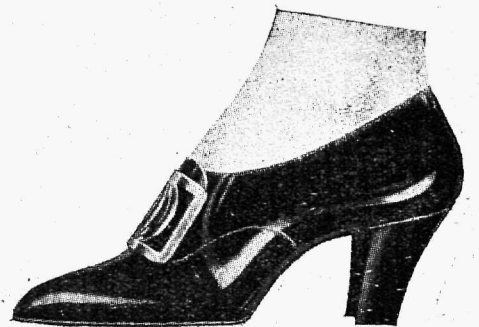
Soovitab omas töötoas valmistatud

naisterahva-, meesterahva- ja lastesaapaid
kõrges headuses. — Töö eest täieline vastutus.

Tellimised täidetakse korralikult, kõigeparemast
materjaalist ja kõige uuema aja nõuete järele!

Austusega

J. Wengerfeldt

„Odamehe“ № 2 pildimõistatuse lahendus.

Vaatamata seepäale, et vastuseid selle pildi-
mõistatuse kohta suur kulk kogunend, ei ole aga
neis ühtegi nii teravmõttelist ja humooririkast,
millele võiks määrata esimese auhinna. Ning
seepärast oleme sunnitud

I auhinna üldse määramata jätma.

II auhinna vääriliseks arvame järgmise vastuse:

Päale separee: Ühe hariliku korratuse
väike kohendus. (A. H. Tartus)

III auhinna vääriliseks:

„Vale aadressil“ (J. S. Tartus)

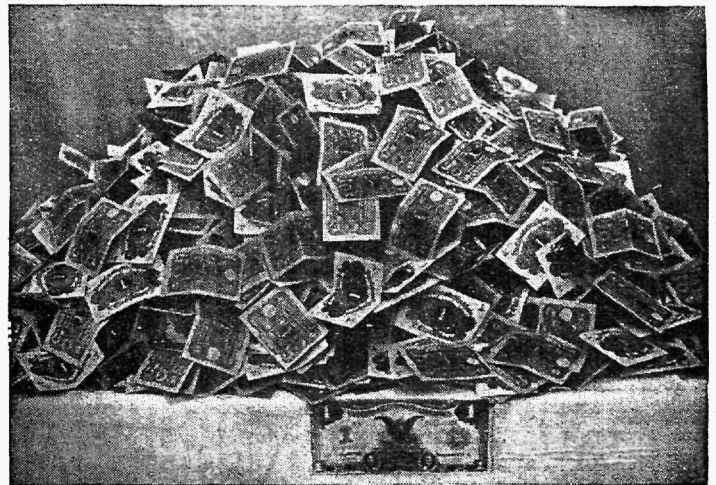
Päale selle on veel muid vastuseid, mis arvust-
tuse kuidagi väljakannatavad järgmiste saatjate
poolt: A. T. Tapal, H. T. Tapal, F. J. Tallinnas,
V. S. Valgas, E. S. Tallinnas, E. P. Tallinnas,
H. K. Tallinnas, K-k Tallinnas ja E. H. Tallinnas.

J. E. MEIGAS'E

Raamatukauplus

Kirjutusmaterjaal – Kirjastus – Laenuraamatukogu

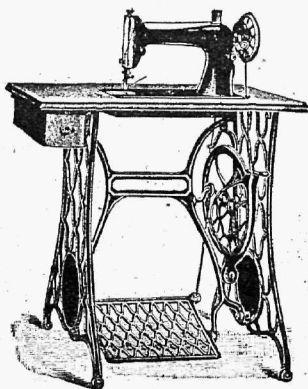
Tallinnas, Suur-Pärnu maantee 2

Saksa marga viimaseaegne kurs

Terve hunnik saksa riigimarka üheainsama dollari
eest. Viimaste nädalate jooksul on see hunnik
kahe ja koguni kolmekordseks kasvand

Õmblusmasinaid jalgrattaid koorelahutajaid

kuulsatest Inglise ja Saksa vabrikutest
on müüa

TARTUS, Suurturg 13
VILJANDIS, Vaksali tv. 3a
N. Naaris

Esimese järgu naiste ja meesterahva
riiete tööstus

O/Ü „ILU“

Harju tänav № 22 teisel korral

Tellimised kõiksugu ülikondade,
mantlite ja palitute pääle

Suur väljavalik Inglis ja kodumaa
vabrikute riidest

Ladus müügil **kõige uuema**
moe järele meeste ja naister.
valmisriideid

Töö puhas, peene, maitserikas

Hinnad mõõdukad

Kõnetraat 20-07

„ODAMEHE“ AASTAKÄIK 1922

4 numbrit kokku 202 suurt lehekülge

Tähtsamad kirjutused nimetatud aastakäigus:

Tallinna poliitilise keskohana (7 pildiga). Pärnu (8 pildiga).
ADN Ameerikas, V. Krõmov. Ristimine tulega, Albert Kivikas'e
romaan vabadussõjast. Tartu mineviku arenemiskäik (8 pildiga),
A. Hasselblatt. Tartu ümbruskond (3 pildiga). Vanemuise
sinfonia orkester (4 pildiga) Juhan Aavik. Põrgu väravas,
August Gailiti reisikirjeldus. Rabindranath Tagore (2 pildiga),
Alfred Koort. Lindinimesed (3 pildiga). Kuresaare loss (6 pildiga),
Hans Kruus. Saarte maalinnad (8 pildiga). Viis aastat kom-
munismi Venemaal (11 pildiga), Adam Bachmann. Punasel
Venemaal, Henrik Visnapuu reisikirjeldus. Õpereis Prantsusmaale
(3 pildiga). Pärnu mineviku arenemiskäik (8 pildiga). Eesti talv
(7 pildiga), G. Aavakannu. Valaskala kihv (pildiga), Jack
Londoni jutt. Liivlastest (4 pildiga), O. L. Soome rahvusteaatri
50-ne aastane juubel (5 pildiga), Aug. Anni. Kino ülevaated
(7 pildiga). Huumor: H. Zille (12 pilti), Olaf Gulbransson
(6 pilti), Paul Simmel (8 pilti). Pääle selle hulk jooksvat
materjaali, vähemaid artiklid, pilte päevasündmustest j. n. e.

Kokkukõideduna saate suure raamatu!

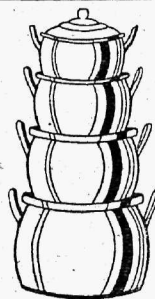
Tellige järelmaksuga „Odamehe“ päätalitusest Tallinnast
Viru tän. 4 Kino „Passage'i“ kõrval. Ehk ostke parematest
raamatukauplustest. Hind ainult 160 marka.

Õõ tulekul

H. Zille joonistus

„Lahke herra, vast laenate mulle paar marka õõmäja jaoks!“
„Ja ise suitsetate sigarette!“
„Aga sigareti pääl ei saa ju magada!“

Kõige kasulikum ja odavam ostukoht
kõiksugu portselan-, fajans-, kivi-,
klaas- ja emaleeritud maja

tarbenõusid

Suur valik
moe-pudu kaup **laua vahariiet j. n. e.**

Moe ja pudukauba ärist
L. Goldberg'i juurest
Tartus, Kääni tän. nr. 6

ИЗДАТЕЛЬСТВО Е. А. ГУТНОВА ВЪ БЕРЛИНЪ

БИБЛИОТЕКА СПОУОХИ

	Основ. цѣны
М. КОЦЮБИНСКІЙ — „То, что записано въ книгу жизни“. Съ пред. М. Горькаго	1.50 м.
АЛЕКСАНДРЪ АМФИТЕАТРОВЪ — „Побѣгъ Лизы Басовой“	1.— „
Э. МАГАРАМЪ — „Миреле“	1.20 „
В. И. НЕМИРОВИЧЪ-ДАНЧЕНКО — „Бѣдная Инесь“	1.20 „
АЛЕКСѢЙ РЕМИЗОВЪ — „Корявка“	1.— „
АЛЕКСАНДРЪ ДРОЗДОВЪ — „Человѣкъ съ чемоданомъ“	1.— „
ВЛ. АЛ. АМФИТЕАТРОВЪ-КАДАШЕВЪ — „Зумъ-Зумъ“	1.— „
ГЛЪБЪ АЛЕКСѢЕВЪ — „Деревня въ русской поэзій“	1.— „
В. Я. ИКСКУЛЬ — „Кавказскіе наброски“	1.— „
В. И. НЕМИРОВИЧЪ-ДАНЧЕНКО — „Двѣ ночи передъ казнью“	1.20 „
В. К. ВИННИЧЕНКО — „Талисманъ“	1.50 „
М. АРЦЫБАШЕВЪ — „Вѣчный миражъ“	1.50 „
Н. ПОТАПЕНКО — „Новый человѣкъ“	1.— „
ГЛЪБЪ АЛЕКСѢЕВЪ — „Живая тупъ“	1.20 „
АЛЕКСАНДРЪ АМФИТЕАТРОВЪ — „На зарѣ“	1.— „
М. КОЦЮБИНСКІЙ — „Подъ минаретами“	1.50 „
ВЛ. АМФИТЕАТРОВЪ-КАДАШЕВЪ — „Фрачникъ съ хвостомъ“	1.— „
В. И. НЕМИРОВИЧЪ-ДАНЧЕНКО — „За океаномъ въ вольныя степи“	1.— „
АЛЕКСѢЙ РЕМИЗОВЪ — „Безпріютная“	1.— „
ЛЕОНИДЪ ЧАЦКІЙ — „Фантазіи лорда Генри“	1.— „
ПИСЬМА РОЗАНОВА КЪ Э. ГОЛЛЕРБАХУ	1.50 „
И. ЛУКАШЪ — „Чортъ на гауптвахтѣ“	1.— „
В. И. МОЗАЛЕВСКІЙ — „Обманъ“	1.50 „
ЛЕОНИДЪ ЧАЦКІЙ — „Ладья“, стихи	1.— „
Г. Д. ШЕФФАУЭРЪ — „Корабль шампанскаго“, перев. Л. Чацкаго	1.— „
Г. ЛУКОМСКІЙ — „Художникъ и революція“	1.50 „

КАТАЛОГЪ ВЫСЫЛАЕТСЯ ПО ПЕРВОМУ ТРЕБОВАНІЮ БЕЗПЛАТНО
ВЫШЕУКАЗАННЫЯ ЦѢНЫ — ОСНОВН. (ВЪ ГЕРМ. МАР.) И УМНОЖАЮТСЯ НА МНОЖИТЕЛЬ УСТАНОВЛИВАЕМЫЙ
БЕРЗЕНФЕРЕЙНОМЪ ДЛЯ ЗАГРАНИЦЫ МНОЖИТЕЛЬ (КОЭФФ.) — ДЕНЬ ПОЛУЧЕНІЯ СТОИМОСТИ ЗАКАЗА.

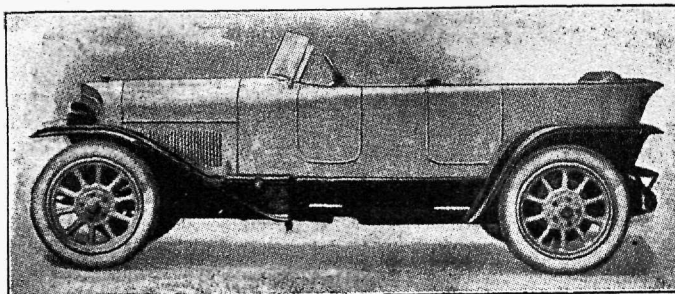
КНИГИ ОТПУСКАЮТСЯ ПО ЦѢНАМЪ ДНЯ ПЛАТЕЖА. ДЕНЬГИ МОГУТЪ БЫТЬ ВЫСЫ-
ЛАЕМЫ ВЪ ВАЛЮТЪ ИЛИ ВЪ ГЕРМАНСКИХЪ МАРКАХЪ. ПОЧТОВЫЕ РАСХОДЫ СОСТА-
ВЛЯЮТЪ ОТЪ 15 ДО 20% СЪ СУММЫ ЗАКАЗА И ПРИБАВЛЯЮТСЯ КЪ СТОИМОСТИ КНИГЪ

ЕДИНСТВЕННЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ДЛЯ ЭСТОНИИ:

„ODAMEES“ CARL SARAP, ЮРЪЕВЪ, PROMENAAD 7a / ТЕЛ. 67; 3-87
РЕВЕЛЬ, V. PÄRNU M. 19, ТЕЛ. 2-81 / ВЕЗЕНБЕРГЪ, RIKK TV. 11

„FIAT“ luksus-autod

15/20 ja 20/30 H. P.

Kõik mis moodne tehnika auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab on kehastatud nendes paremates Itaalia modellides. Lähemad teated ja hinnakirjad saadab

Ainuesitaja Eestis

HANS WINNAL ~ TALLINNAS

S. Tatari tän. 1 Kõnetr. 3-42 ja 3-72

Kirjastus
Ajakirjad
Kauplused

Tartus / Promenaad 7-a

postkast 51, tel. 67

Kirjastuse kontor ja päladu. Raamatu-, kirjutusmaterjaali ja kantseleitarvete kauplus. Ajakiri „Odamees“

Tallinnas / Viru tän. 4

Kino Passage kõrval

Kirjastuse ladu. Ajakirja „Odamehe“ päätalitus

Rakveres / Sarapi rmkpl.

Pikk Tänav 11

Kirjastuse esitus. Raamatu-, kirjutusmaterjaali ja kantseleitarvete kauplus. Ajakirja „Odamehe“ talitus

Berliinis / Verlag E. Gutnoff

Dresdnerstr. 82-83

Kirjastuse esitus. Ajakiri „Odamees“